

WIESŁAW JONCZYK SJ

WPROWADZENIE DO JĘZYKA GRECKIEGO NOWEGO TESTAMENTU

Pracownia biblijna – 1

Wydawnictwo WAM

Wprowadzenie do języka greckiego Nowego Testamentu

DLA MOICH STUDENTEK I STUDENTÓW

ὅπου γάρ ἐστιν ὁ θησαυρός σου,
ἐκεῖ ἔσται καὶ ἡ καρδία σου.
(Mt 6, 21)

Seria:

Pracownia Biblijna – 1

Redaktor naukowy serii

dr Wiesław Jonczyk SJ

WPROWADZENIE DO JĘZYKA GRECKEGO NOWEGO TESTAMENTU

Wiesław Jonczyk SJ

Warszawa 2010

Projekt okładki

Wiesław Jonczyk SJ

Redaktor

Wiesław Jonczyk SJ

Korekta

Zespół

Wszelkie prawa zastrzeżone

© Wiesław Jonczyk

Wydawca:

Wiesław Jonczyk SJ

ul. Rakowiecka 61

02-532 Warszawa

Druk: Drukarnia Advert

SPIS TREŚCI

Wykaz skrótów	8
Wprowadzenie autora	9
1. Wiadomości wstępne – historia	11
2. Powstanie języka wspólnego – <i>koiné</i>	13
3. Alfabet	15
4. Nauka czytania	15
Lekcja 1: Wprowadzenie do fleksji. Rodzajniki	18
Lekcja 2: Rzeczowniki deklinacji II. Czasownik „być” – czas teraźniejszy. Przeczenie οὐ – „nie”	21
Lekcja 3: Rzeczowniki rodzaju żeńskiego i nijakiego – deklinacja II. Koniugacja I – czasownik λύω – czas teraźniejszy, tryb oznajmujący, strona czynna	23
Lekcja 4: Rzeczowniki – deklinacja I. Czasownik „być” w imperfectum. Przyimki	25
Lekcja 5: Zaimek względny jednostkowy. Zaimki wskazujące. Przymiotniki o trzech zakończeniach. Przysłówki	28
Lekcja 6: Rzeczowniki I deklinacji rodzaju męskiego. Tryb rozkazujący i bezokolicznik od εἶμι. Zaimki osobowe i zaimki zwrotne	30
Lekcja 7: Zaimki pytajne. Futurum. Rzeczowniki ściągnięte I i II deklinacji	33
Lekcja 8: Zaimki dzierżawcze. Zaimek względny uogólniający. Deklinacja III – tematy zębowe. Tryb przypuszczający czasu teraźniejszego na przykładach λύω i εἶμι. Imiesłów czasu teraźniejszego i przyszłego strony czynnej	37
Lekcja 9: Strona medialna – czas przyszły i medialno-pasywna – czas teraźniejszy. Deponens. Zdrobnienia. Rzeczowniki III deklinacji ciąg dalszy	41
Lekcja 10: Imperfectum aktywne i medialno-pasywne od λύω. Rzeczowniki III deklinacji – tematy spółgłoskowe. Tryb rozkazujący czasu teraźniejszego. Przeczenie μή. Przymiotniki o trzech zakończeniach	44
Lekcja 11: Czas teraźniejszy i imperfectum czasowników „ściągniętych”, kończących się na -εω, -αω, -οω	48
Lekcja 12: Rzeczowniki III deklinacji – ciąg dalszy. Liczebniki	53
Lekcja 13: Rzeczowniki III deklinacji – nieregularne. Nominativus. Aoryst sygmatyczny aktywny	57
Lekcja 14: Aoryst II asygmatyczny (mocny) aktywny	60
Lekcja 15: Genetivus w zdaniu. Aoryst medialny	62
Lekcja 16: Dativus w języku greckim. Stopniowanie i odmiana przymiotników i przysłówków	68
Lekcja 17: Koniugacja II – czasowniki zakończone na -μι	74
Lekcja 18: Accusativus – zastosowanie. Aoryst II rdzeniowy. Zdania celowe	84
Lekcja 19: Aoryst i Futurum w stronie biernej. Zdania skutkowe i przyczynowe	86
Lekcja 20: Perfektum aktywne i pasywne w NT. Zdania czasowe	89
Lekcja 21: Zdania warunkowe. Plusquamperfectum I, II	92
Lekcja 22: Tryb życzący (optativus) w Nowym Testamencie	97
Tabela form podstawowych czasowników nieregularnych	100
Słownik	109
Bibliografia	116
Przegląd koniugacji	117

Wykaz skrótów:

A.	accusativus
abs.	absolutus
acc.	accusativus
ACI	accusativus cum infinitivo
act.	activum
aor.	aoristus, aoryst
con.	coniunctivus
comp.	comparativus
cz.	czas
D.	dativus
dat.	dativus
f.	femininum
fem.	femininum
fut.	futurum
G.	genetivus
gen.	genetivus
gr.	gram
imperat.	imperativus
imperf.	imperfectum
ind.	indicativus
inf.	infinitivus
l.	liczba
loc.	locativus
m.	masculinum, rodzaj męski
med.	medium
mn.	(liczba) mnoga
n.	neutrum
N.	nominativus
nom.	nominativus
NT	Nowy Testament
opt.	optativus
os.	osoba
part.	participium
pass.	passivum
perf.	perfectum
pl.	pluralis
plusq.	plusquamperfectum
praes.	praesens, czas teraźniejszy
s.	singularis
sing.	singularis
ST	Stary Testament
str.	strona
ter.	czas teraźniejszy
V.	vocativus
voc.	vocativus

Wprowadzenie autora

Książka ta jest podręcznikiem wprowadzającym do języka greckiego Nowego Testamentu. Powstała początkowo jako pomoc do zajęć prowadzonych przeze mnie na Papieskim Wydziale Teologicznym „Collegium Bobolanum” w Warszawie, dlatego jest usystematyzowana wykładem połączonym z poznawaniem gramatyki i słownictwa charakterystycznego dla Nowego Testamentu. Jest to intensywny kurs językowy dla teologów i nie tylko.

Obecnie trudno byłoby napisać coś nowego, ponieważ greka jest językiem „martwym”. Mamy do dyspozycji pewien zasób paradygmatów, które od setek lat są takie same, przechodzą z pokolenia na pokolenie, a zmianom podlegają jedynie sposób przekazu treści, układ czy kolejność wprowadzania nowych zagadnień, sposób doboru przykładów czy ćwiczeń. Postanowiłem zatem podjąć się trudu dokonania przeglądu i syntezy dostępnych obecnie na rynku podręczników i gramatyk, zarówno tych ściśle związanych z Pismem Świętym, jak i tych od greki klasycznej i stworzyć praktyczną książkę.

Opierając się na własnych doświadczeniach i doświadczeniach innych moich szanownych poprzedników ujętych w bibliografii, starałem się wypracować sposób na szybkie przyswojenie sobie logiki tego języka tak, aby każdy mógł radzić sobie z greką biblijną mając do dyspozycji słownik i gramatykę, czy przekład interlinearny. Przechodząc przez kolejne lekcje każdy stopniowo będzie mógł sam bądź pod kierunkiem kogoś bardziej doświadczonego odkrywać tajniki tego starożytnego języka.

Mam nadzieję, że książka ta znajdzie zainteresowanie zarówno wśród studentów jak i wśród wykładowców, i będzie dobrym uzupełnieniem dostępnej obecnie literatury z tej dziedziny.

Wiesław Jonczyk SJ

1. Wiadomości wstępne - historia

Język grecki nikomu nie jest obcy. Sądzę, że to śmiałe stwierdzenie nie powinno dziwić. Greka, czy to ze względu na symbole matematyczne, czy literaturę grecką, przeplata się nieustannie z naszym życiem. Dzieciom opowiada się bajki Ezopa, w szkole każdy poznaje tzw. twierdzenie Pitagorasa, na co dzień każdy z nas wykorzystuje sentencje greckich filozofów. Aby lepiej sobie to uświadomić prześledźmy krótko historię literatury greckiej wspominając przynajmniej te najbardziej znane utwory¹.

1. Krótka historia literatury greckiej

I. Okres archaiczny VIII – VI w. przed Chr.

Początek i wzór dla kolejnych pokoleń to przede wszystkim epepeje o bohaterskich wojownikach, odwadze, honorze, miłości i przeznaczeniu, o przenikaniu się świata ludzi i bogów. Baśniowe przygody, przywoływane sceny z obozów i pól bitewnych oraz szczegółowe opisy codziennego życia zawarte w „Iliadzie” i „Odysei” do tej pory fascynują swym artyzmem. Od VIII w. Homer jako poeta „par excellence” jest wychowawcą i podstawowym punktem odniesienia dla dalszych pokoleń.

Innym ważnym twórcą tej epoki był Hezjod (ok. 700 r.), który zasłynął ze swojej epiki dydaktycznej. Próbował on odpowiedzieć na podstawowe pytania z zakresu kosmogonii i teogonii. W „Teogonii” prezentuje ówczesne poglądy na temat powstania świata z chaosu i bogów oraz ich wzajemnych relacji, hierarchii, sporów, waśni i rywalizacji. W eposie „Prace i dni” opisuje świat od strony rolnika-poety, próbując zachęcić wszystkich do uczciwej pracy zgodnie z naturalną budową świata i mijającymi porami roku.

W VII i VI w. rozwinęła się także liryka grecka w postaci różnych pieśni ludowych, obrzędowych, utworów o treści miłosnej, biesiadnej czy mitycznej (Safona, Archiloch, Teognis, Anakreon, Pindar).

Koniec VI w. to czas bajek Ezopa i tak zwanych Siedmiu Mędrców z Talesem z Miletu na czele. Jest to początek literatury filozoficznej i czas badań nad arytmetyką, geometrią, astronomią i muzyką, którym przodował Pitagoras. Do rozwoju myśli filozoficznej tamtego okresu przyczynili się tacy filozofowie jak Heraklit, znany z powiedzenia *pánta rhéi* „wszystko płynie” i Parmenides. Był to czas pytania o „zasadę” istnienia świata i możliwości poznania go.

II. Okres klasyczny (attycki) V – IV w.

Okres klasyczny to czas zjednoczenia Attyki i dynamicznego rozwoju Aten, które zdominowały cały tamtejszy świat. Wtedy to narodził się i rozwinął teatr z przewagą tragedii greckich, będących sposobem na przeżywanie często bolesnej rzeczywistości. Powstanie tragedii ma swoje korzenie w kulcie Dionizosa, później jednak teatr rozwijał się niezależnie, swobodnie korzystając z różnych mitów o bogach i bohaterach.

W tym miejscu należy wymienić przynajmniej trzech tragików. Ajschylos (525 – 456) był autorem takich dzieł jak: „Persowie” (472 r. przed Chr.), „Błagalnice”, „Agamemnon”, „Ofiarnice”, „Eumenidy”, „Siedmiu przeciw Tebom” (467 r.), „Prometeusz skowany”. Z 90 utworów zachowało się w całości tylko siedem. Kolejnym twórcą był Sofokles (496 – 406) znany z takich pozycji jak: „Antygona”, „Elektra”, „Król

¹ Więcej szczegółów na temat literatury greckiej można znaleźć w następujących opracowaniach: Z. Kubiak, *Literatura Greków i Rzymian*, Warszawa 1999; T. Sinko, *Zarys historii literatury greckiej*, t. 1 – 2, Warszawa 1959; A. Świderkówna (red.), *Słownik pisarzy antycznych*, Warszawa³2001.

Edyp”, „Edyp w Kolonie”. Trzecim wielkim tragikiem był Eurypides (496 – 406), któremu zawdzięczamy m. in. utwory: „Cyklop”, „Medea”, „Trojanki”, „Bakchantki”.

Obok tragedii rozwijała się proza historyczna, piewcą Aten i ateńczyków był Herodot (485 – 425), który w swoich „Dziejach” opisał historię wojen z Persją, stylizując ją na ludową gawędę. Prawdziwym jednak twórcą historiografii jako gatunku literackiego był Tukidydes (460 – 396) autor „Wojny peloponeskiej”. Dzieło to jest niedokończoną historią wojny peloponeskiej (430 – 421). To właśnie Tukidydes stał się wzorem dla wszystkich późniejszych historyków przez to, że nakreślił metodykę naukowej historiografii.

Czas „oświecenia” w Atenach to czas rozwoju medycyny (Hipokrates), retoryki i sofistyki, a przede wszystkim filozofii Sokratesa, Ksenofonta, Platona i Arystotelesa (384 – 322).

Już w starożytnej Grecji rozwinęła się także komedia, jej głównymi przedstawicielami są: Arystofanes (445 – 385), który napisał takie utwory jak: „Chmury”, „Osy”, „Ptaki”, „Żaby”, „Sejm kobiet” oraz Menander (342 – 293) autor komedii „Odludek albo Mizantrop”.

Skomplikowana sytuacja polityczna, potrzeby ciągłych dyskusji, walki na argumenty, rozwój filozofii i niezależnej myśli zaowocowały rozwojem retoryki i wymowy attyckiej szczególnie w zdemoralizowanej demokracji IV w. przed Chr. Z tego okresu zachowały się różne mowy sądowe, popisowe i polityczne Izokratesa (436 – 338) czy mowy polityczne Demostenesa (384 – 322).

III. Okres hellenistyczny III – I w. przed Chr.

Po śmierci Aleksandra Wielkiego (323 r.) i rozpadzie jego uniwersalnego królestwa, z początkiem III w. rozpoczął się okres zwany hellenistycznym. Był to czas rozwoju literatury filozoficznej (epikurejskiej i stoickiej). Aleksandria w Egipcie stała się centrum rozwoju nauk przyrodniczych i humanistycznych. Tam działał Euklides autor podręcznika do geometrii, a także studiował Archimedes z Syrakuz, od którego pochodzą znane wszystkim „prawo Achimedes” o ciałach pływających i zasady konstruowania dźwigni. Rozwijała się mechanika, architektura, astronomia. Warto wspomnieć o Arystarchu z Samos (310 – 230), który był niedocenionym w starożytności twórcą systemu heliocentrycznego. Również w tym czasie postawały pierwsze podręczniki do geografii (Strabon) i literatura farmaceutyczna o lekach, odtrutkach i podstawach higieny. Biblioteka Aleksandryjska przyciągała znawców literatury i dała początek rozwojowi filologii (Didymos), gramatyki i retoryki. Na potrzeby tej biblioteki dokonano tłumaczenia Tory z języka hebrajskiego na język grecki – tak powstała Septuaginta.

Przemiany historyczne skłaniały do refleksji nad dziejami ludzkości. Polibiusz był świadkiem podboju Grecji, Macedonii i Syrii przez Rzymian, to on zaczął pisać wielotomowe dzieło zatytułowane „Historie”. Podobnie, spisywaniem historii zajmowali się Diodor Sycylijszy (80 – 20 r. przed Chr.) na zachodzie, czy Mikołaj z Damaszku (64 przed Chr. – 14 po Chr.) związany z dworem Heroda Wielkiego, króla Judei. Jego „Historia powszechna” to 144 ksiąg od najdawniejszych dziejów Asyrii i Medii do 4 w. po Chr. Na literaturę duży wpływ wywarły hymny Kallimacha i sielanki Teokryta.

IV. Okres Cesarstwa Rzymskiego (I – III w. po Chr.)

Greka pozostała jeszcze przez pewien czas językiem arystokracji rzymskiej, była językiem uczonych i filozofów. Po grecku swoje pamiętniki i „Rozmyślania” pisał cesarz-stoik Marek Aureliusz (panował od 161 do 180 r. po Chr.).

Koniec pierwszego wieku to przede wszystkim czas powstawania ksiąg Nowego Testamentu, Ewangelii i pism św. Pawła, Dziejów Apostolskich i Apokalipsy św. Jana.

Następne zaczęły się pojawiać listy Pasterskie, zarówno te włączone później do kanonu, jak i pozostałe, np. Listy Klemensa Rzymskiego (papież w latach 88 – 97); anonimowe „Didache – nauczanie Dwunastu Apostołów” z końca I w.; „Pasterz” Hermasa (ok. 150 r.). Obok dzieł, które weszły do kanonu Pisma Świętego, których autorytet i natchniona natura były powszechnie uznawane, rozwijała się literatura apokryficzna (różne ewangelie i losy apostołów). Błędy gnostyczne i herezje przyczyniły się do powstania literatury apologetycznej, należy wymienić tu takich autorów jak: św. Justyn (100 – 165) i jego „Dialog z Żydem Tryfonem”, św. Ireneusz (130 – 202): „Przeciw herezjom”, „Wykład nauki apostoelskiej”, Klemens Aleksandryjski (150 – 215): „Zachęta Hellenów”, „Kobierce”.

W tym okresie Józef Flawiusz napisał swoją historię „Dzieje Izraela”, i „Wojna żydowska”. Równie dynamicznie rozwijała się literatura świecka. Pojawiały się nowe gatunki literackie, romans, baśń, powstały parodie, satyry, paszkwile, a także dzieła antyreligijne, jak choćby „Rozmowy bogów” Lucjana z Samosat. Swoje dzieła tworzył Plutarch (50 – 125 r. po Chr.) eklektyczny filozof i moralista, odrodził się platonizm za przyczyną Plotyna (203 – 270). W podobnym duchu swoje dzieła autorzy chrześcijańscy, szczególnie Orygenes (186 – 254): „O zasadach”, „Przeciw Celsusowi” oraz liczne homilie i komentarze do Pisma św.

IV. Okres późnego Cesarstwa (IV – VI w. po Chr.)

Edykt mediolański 313 r. zakończył czasy prześladowań chrześcijan i zezwalał wszystkim innym wierzeniom na swobodę praktyk religijnych. Spowodowało to dynamiczny rozwój literatury religijnej apologetyki, homiletyki i egzegezy ksiąg biblijnych, szczególnie na wschodzie (476 r. to umowna data upadku cesarstwa zachodniego, a w 529 r. zamknięto Akademię Platońską w Atenach). Ważnym świadectwem z życia Kościoła jest „Historia Kościelna” Euzebiusza z Cezarei (262 – 340). Wybitnymi nauczycielami i mówcami tego okresu byli Bazyli Wielki (327 – 379), Grzegorz z Nysy (330 – 390), Grzegorz z Nazjanzu (326 – 390) i Jan Chryzostom (350 – 407), którego spuścizna wypełnia 22 tomy „Patrologii greckiej” (homilie egzegetyczne, kazania okolicznościowe, traktaty, apologie, listy).

Oczywiście pokrótce wymieniłem tu zaledwie kilku autorów, wielu innych, którzy pozostawili po sobie spuściznę literacką w języku greckim, nie sposób tutaj omówić. Jednak już na podstawie tej skrótovej historii literatury greckiej widać, jak bardzo ważne są język i kultura tego regionu nie tylko dla współczesnych chrześcijan, ale dla całego humanistycznego świata.

2. Powstanie języka wspólnego – *koiné*.

Greka z jaką mamy do czynienia obecnie swoimi początkami sięga X\IX stulecia p.n.e. i początkowo była podzielona na dialekty, stosownie do obszarów zamieszkiwanych przez Hellenów, np.: attycki, joński, lesbijski (eolski), etolski, elejski, dorycki, dialekt homerowy. W praktyce niejednokrotnie gatunek literacki był związany dialektem, a więc i z miejscem, w którym powstał. Językiem eposu był język Homera, lirykę monodyczną pisało w dialekcie lesbijskim, lirykę chóralną w doryckim, prozę historyczną lub naukową w dialekcie jońskim lub attyckim (zwłaszcza w okresie klasycznym)².

Czynnikiem, który spowodował pewne ujednolicenie się języka greckiego były podboje Aleksandra Wielkiego (356-323), które rozszerzyły wpływy kultury greckiej na

² O. Jurewicz, *Gramatyka historyczna języka greckiego*, Warszawa ²1999, s. 23.

cały Bliski Wschód. W czasie hellenistycznej dominacji w starożytnym świecie powstał wspólny (pospolity) język grecki – ἡ κοινὴ διάλεκτος. Był to zatem język uniwersalny, który składał się z dwóch dialektów, przede wszystkim z attyckiego (ze względu na dominującą pozycję polityczną, handlową i kulturową Aten) i jońskiego (który był używany na wybrzeżach Azji Mniejszej, a przez to stanowił jakby pomost między Atenami i Persją).

Język grecki w postaci *koiné* był językiem uniwersalnym, powszechnym, a przez to też uproszczonym w porównaniu z klasycznym dialektem attyckim. Doszło tu do zaniku liczby podwójnej, po części także trybu życzącego i strony medialnej. Nie był to jednak język „prymitywny”, greka pozostała na długo językiem ludzi wykształconych. Chociaż z pewnością bazą dla greki NT jest język wspólny tamtego okresu, to jednak także tu można zaobserwować różnice dialektyczne, bogate słownictwo, kunszt retoryczny. Spotykamy również semityzmy jak i łacynizmy. Dobrym wykształceniem klasycznym w dziedzinie językowej mogą poszczycić się Łukasz ewangelista i św. Paweł³.

³ F. Blass, A. Beburnner, *Grammatica del greco del Nuovo Testamento*, Brescia ²1997, § 3.

3. Alfabet.

Litery		Dźwięki	Nazwa
duże	małe		
A	α	ā – długie, ā – krótkie	alpha
B	β	b	beta
Γ	γ	g	gamma
Δ	δ	d	delta
E	ε	ē – zawsze krótkie	epsilon
Z	ζ	dz	dzeta
H	η	ē – zawsze długie	eta
Θ	θ ϑ	th	theta
I	ι	ī – długie, ĭ – krótkie	jota
K	κ	k	kappa
Λ	λ	l	lambda
M	μ	m	my
N	ν	n	ny
Ξ	ξ	ks	ksi
O	ο	ō – zawsze krótkie	omikron
Π	π	p	pi
P	ρ	r	rho
Σ	σ, ς	s	sigma
T	τ	t	tau
Υ	υ	ȳ długie, ȳ - krótkie	ypsilon
Φ	φ	ph	phi [fi]
X	χ	kh	khi [chi]
Ψ	ψ	ps	psi
Ω	ω	ō – zawsze długie	omega

4. Nauka czytania

a) przydech – występuje nad samogłoskami i ρ na początku wyrazu. Na początku wyrazu zaczynającego się z dużej litery przydech umieszcza się przed daną literą 'Αγάρ, przydechu w wyrazach zaczynających się od ρ – nie wymawia się 'Ρώμη.

- przydech mocny (spiritus asper) ' wymawia się jak [h] np. ὁ [ho], ἐ [he],

- przydech słaby (spiritus lenis) ' nie wymawia się,

b) akcenty:

- akcent ostry (akutus) ' - występuje na zgłoskach długich i krótkich; kiedy występuje na ostatniej zgłosce nazywa się oxytonon (σοφός), na przedostatniej – paroxytonon (κόσμος, λόγος) i na trzeciej od końca – proparoxytonon (ἄνθρωπος). W toku zdania oksytone zmieniają akcent na gravis, ale nie dochodzi do tego przed znakami interpunkcyjnymi, przed enklityką i w zaimkach pytajnych jak: τίς; τί; kto? co?

- akcent słaby, przytłumiony (gravis) ` – otrzymują go wyrazy akcentowane na ostatniej zgłosce w toku zdania nie przerwane żadnym znakiem interpunkcyjnym – μακρός λόγος.

- akcent przedłużony (circumflexus) ^ lub ~ - występuje tylko na zgłoskach długich z natury jako perispomenon (ῥησοῦς), gdy jest na ostatniej sylabie albo properispomenon, gdy znajduje się na przedostatniej zgłosce (σῶμα). Umieszcza się go nad przydechem.

Akcent kładzie się na samogłoskach, a w dwugłoskach na drugiej samogłosce. Proparoxytonon i properispomenon są możliwe tylko, gdy ostatnia zgłoska jest krótka. W momencie gdy ta się wydłuża, akcenty te przechodzą w paroxytonon. Circumflexus musi mieć również przedostatnia zgłoska jeśli jest długa i ma akcent, a ostatnia jest krótka (δῶρον)⁴.

W języku greckim istnieją jedno lub dwu sylabowe wyrazy, które nie mają własnego akcentu. Te, które tracą akcent i opierają się o wyraz poprzedni to enklityki np.: *stracił ją, kręci się, daj mi*. Są to między innymi: zaimki czy przysłówki nieokreślone, zaimki osobowe np.: τὸ αἰμά μου, i dwugłoskowe formy ind. praes. od φημί, εἰμί np.: μεῖζόν ἐστιν, σῶμά ἐστιν), ale kiedy nie występują po paroxytonon (φίλος ἐστίν).

Te, które opierają się o wyraz następny są to proklityki (atona) np.: *w domu, na drzewie*. Jest ich 10: negacja (kiedy nie występuje samodzielnie) οὐ, dwa spójniki ὅς, εἰ, przyimki: ἐν, εἰς, ἐκ, i cztery formy rodzajnika z przydechem ὁ, ἡ, οἱ, αἱ.

c) zjawiska fonetyczne.

- apostrof ’ jest znakiem (*elizji*) wyrzutni końcowej, polegającej na opuszczeniu stojącej w wygłosie samogłoski pierwszego wyrazu, która następuje w wyniku zbiegu dwóch samogłosek na granicy sąsiadujących ze sobą wyrazów (*hiatus*) np.: ἅλλ’ ἐγὼ = ἅλλὰ ἐγὼ, albo ἀπ’ ἐμοῦ, ἅλλ’ ἐγὼ – (J 10,18). Inne formy to: ἀν’ (= ἀνά przed samogłoską), ἀνθ’ (= ἀντί przed przydechem mocnym), ἀντ’ (= ἀντί przed przydechem słabym), ἀπ’ (= ἀπό przed przydechem słabym), ἀφ’ (= ἀπό przed przydechem mocnym), δ’ (= δέ przed samogłoską), δι’ (= διά przed samogłoską), καθ’ (= κατά przed przydechem mocnym), κατ’ (= κατά przed przydechem słabym), ὑπ’ (= ὑπό przed przydechem słabym), ὑφ’ (= ὑπό przed przydechem mocnym);

- apostrof ’, który jest bardziej zbliżony do przydechu słabego, może być także znakiem zjawiska zwanego *krasis* – jest to ściągnięcie międzywyrazowe polegające na pozostawieniu jednej z dwóch sąsiadujących jednakowych samogłosek lub zwykłego połączenia dwóch słów w jedno np.: τοῦνομα = τὸ ὄνομα – (Mt 27, 57). Podobnie: εἰ ἄν = ἐὰν (jeśli), κἀγὼ = καὶ ἐγὼ (i ja), κἄν = καὶ ἐάν (i jeśli tylko), κἀκεῖ = καὶ ἐκεῖ (i tam);

- znak ¨ (diereza) wskazuje na rozkład dyftongu wewnątrz wyrazu na dwie samogłoski, zachowując przy tym dwa odrębne dźwięki, np.: Ἰουδαϊκῶς, Ναῖν, Ἡσαΐας.

d) znaki interpunkcyjne:

- kropka - .
- przecinek - ,
- średnik i dwukropek - ;
- znak zapytania - ?

e) samogłoski:

pojedyncze:

- krótkie: ε, ο; długie: η, ω; krótkie lub długie α, ι, υ,
- bezdźwięczne: α, ε, η, ο, ω, dźwięczne: ι (wysoka), υ (niska).

podwójne (dyftongi):

- właściwe, gdzie wymawia się obie zgłoski składowe: αι, ει, οι, υι [yj], αυ [aɪ], ευ [eɪ], ηυ [eɪ];
- niewłaściwe, w których wymawia się tylko jedną zgłoskę: ου [u], α, η, ω;

⁴ M. Auerbach, M. Golias, *Gramatyka Grecka*, Warszawa ⁴1985, s. 7.

5. Podział spółgłosek⁵:

Rodzaj artykulacji	Zwarte explosivae (mutae)				Trwale (continuae)			
		dźwięczne (mediae)	bezdźwięczne (tenuae)	przydechowe (aspiratae)	płynne (liquidae)	nosowe (nasales)	szczelinowe (spirantes)	
Miejsce artykulacji	wargowe (labiales)	β	π	φ		μ	<i>F</i> (wymawiane jak: w)	
	przednio-językowe zębowe (dentales)	δ	τ	θ	λ ρ	ν		σ, ς
	tylno-językowe (gutturales)	γ	κ	χ		ν (pisane: γ przed γ, κ, χ, ξ)		

Uwagi na temat wymowy:

- γ przed κ, γ, χ, ξ, wymawia się jak: n – ἄγγελος, εἰσενέγκης;
- σ pisze się na początku i w środku wyrazu, ς tylko na końcu: σταυρός, συνεργός ;
- υ wymawia się jak y (τύπος), lub ł (w dyftongach – εὐχαριστέω, αὐτός).
- jota *subscriptum* przy małych literach ὁ ἕδης , przy dużych literach na początku zdania pojawia się jako jota *adscriptum* Ὁ Αἰδης [czyt. Hades].
- zgodnie z zasadami asymilacji spółgłoska tylnojęzykowa + σ = ξ; wargowa + σ = ψ; zębowa + σ = σ.

Próba czytania – „Ojcze nasz” (Mt 6, 9-13):

Πάτερ ἡμῶν ὁ ἐν τοῖς οὐρανοῖς·

ἁγιασθήτω τὸ ὄνομά σου·

ἐλθέτω ἡ βασιλεία σου·

γενηθήτω τὸ θέλημά σου, ὡς ἐν οὐρανῷ καὶ ἐπὶ γῆς·

τὸν ἄρτον ἡμῶν τὸν ἐπιούσιον δὸς ἡμῖν σήμερον·

καὶ ἄφες ἡμῖν τὰ ὀφειλήματα ἡμῶν, ὡς καὶ ἡμεῖς ἀφήκαμεν τοῖς ὀφειλέταις ἡμῶν·

καὶ μὴ εἰσενέγκης ἡμᾶς εἰς πειρασμόν,

ἀλλὰ ῥῦσαι ἡμᾶς ἀπὸ τοῦ πονηροῦ.

⁵ *Tamże*, s. 5.

Lekcja 1

Wprowadzenie do fleksji. Rodzajniki.

W deklinacji greckiej występują trzy liczby: pojedyncza (singularis), mnoga (pluralis) i podwójna (dualis). Liczba podwójna wyrażała dwie rzeczy tej samej natury lub po prostu parę, np.: obie ręce, oba łokcie. Wraz z rozwojem języka zanika ona jednak, a jej miejsce zajmuje pluralis.

Rzeczowniki, przymiotniki, zaimki i liczebniki odmieniają się przez przypadki, których jest pięć, mają również trzy rodzaje: męski, żeński i nijaki:

- nominativus (kto? co?);
- genetivus (kogo? czego? czyj? czyja? czyje? od, z kogo? od, z czego? – separativus);
- dativus (komu? czemu? kim? czym? – instrumentalis, w kim? w czym? – locativus);
- accusativus (kogo? co?);
- vocativus.

Czasowniki odmieniają się według dwóch koniugacji przez:

- osoby (1, 2, 3)
- liczby: pojedyncza (sing.), mnoga (plur.)
- czasy: teraźniejszy (praesens, perfectum), przeszły (plusquamperfectum, imperfectum, aoryst), przyszły (futurum, futurum perfectum – w grece klasycznej)
- tryby: oznajmujący (indicativus), warunkowy (coniunctivus), życzący (optativus), rozkazujący (imperativus)
- strony: czynna (activum), bierna (passivum), zwrotna (medium).

Należy również mieć na uwadze rodzaj czynności (aspekt) – czynność dokonaną lub niedokonaną. Szczegóły zostaną omówione później.

Rodzajnik od początku miał zadanie wskazujące i identyfikujące. Jak w językach współczesnych, wskazuje na rzecz powszechnie znaną albo, o której mówiło się już wcześniej (znaczenie anaforyczne).

Samodzielnie może wystąpić jako zaimek wskazujący, w wyrażeniach: ὁ μὲν ... ὁ δὲ 1 Kor 7, 7; οἱ μὲν... οἱ δὲ, Dz 17, 32: 28, 24; Hbr 7, 20; οἱ μὲν ... ἄλλοι δὲ, Mt 16, 14; J 7, 12 albo zaimek względny Łk 7, 23; 1 Kor 1, 18; zaimek dzierżawczy Ef 5, 25.

Z nazwami pospolitymi, tytułami, przydomkami mogą występować w dwóch znaczeniach:

- znaczenie indywidualizujące, aby odróżnić jeden od innych podobnych obiektów ὁ ἄνθρωπος – ten szczególny, dobrze znany, wcześniej wspomniany człowiek np.: ów znany... (anaforyczne), albo pewien konkretny człowiek, albo coś (ktoś) co jest jedynym w swoim rodzaju Mk 9, 47; J 1, 29; Dz 18, 26. Wyrażnie wskazująca (deiktyczne) na osobę J 19, 5 lub miejsce Mt 14, 15. Czasem może podkreślać wagę, znaczenie lub pewną doskonałość osoby (par excellence) J 1, 21.
- znaczenie uogólniające lub rodzajowe, kiedy jedna osoba lub rzecz występuje jako przedstawicielka całego gatunku, lub określa szczególną kategorię, wyróżniającą jedną kategorię od drugiej ὁ ἄνθρωπος człowiek w odróżnieniu od zwierzęcia.

Rodzajnik dodany do różnych części mowy jak np.: imiesłów, przysłówek, bezokolicznik, nadaje im znaczenie rzeczownikowe. Pozycja rodzajnika wpływa również na określenie czy przymiotnik ma znaczenie atrybutywne czy predykatywne oraz na zwrócenie uwagi, które słowo jest akcentowane np.:

1. Znaczenie atrybutywne (przymiotnikowe), kiedy w podtekście następuje porównanie do innej osoby lub rzeczy. W takich przypadkach rodzajnik zawsze poprzedza przymiotnik:

- τὸ ἀκάθαρτον πνεῦμα – duch nieczysty Mt 12, 43; Łk 11, 24, τὸν καλὸν οἶνον – dobre wino J 2, 10, z akcentem na przymiotnik (na cechę), że duch jest rzeczywiście nieczysty, spośród innych duchów, a wino jest naprawdę dobre, spośród innych porównywalnych win;

- τὸ πνεῦμα τὸ ἀκάθαρτον - duch nieczysty Mk 1, 26; 5, 8 – akcent pada na tego właśnie ducha i jego działanie. Podobnie: ὁ πλούσιος ἄνθρωπος, albo ὁ ἄνθρωπος ὁ πλούσιος – pozycja atrybutywna (przydawki): bogaty człowiek.

Możemy mieć zatem do czynienia z trzema konstrukcjami:

- ὁ σοφὸς ἄνθρωπος – mądry człowiek (forma naczęściej używana);

- ἄνθρωπος ὁ σοφός – człowiek mądry;

- ὁ ἄνθρωπος ὁ σοφός – mądry człowiek.

2. Znaczenie predykatywne (orzecznikowe), kiedy rzeczownik nie jest porównywany z niczym, ale drugi wyraz określa jego stan, jakość, lub sposób bycia. Rzeczownik (podmiot) nie jest porównywany z czymś, ale jest taki sam w sobie. W takich przypadkach np.: przymiotnik albo imiesłów, nie jest poprzedzony rodzajnikiem:

- szyk predykatywny: πλούσιος ὁ ἄνθρωπος, ὁ ἄνθρωπος πλούσιος, – człowiek, który jest bogaty, albo: ów człowiek jest bogaty; podobnie: ὁ λόγος ἅγιος = ἅγιος ὁ λόγος – „słowo święte” w znaczeniu:

ὁ λόγος ἐστὶν ἅγιος – to słowo jest święte.

Podobnie: ὁ ἄνθρωπος σοφός – ten człowiek jest mądry, albo σοφὸς ὁ ἄνθρωπος – mądry jest ten człowiek, albo πνεῦμα ὁ θεός – Bóg jest duchem (J 4, 24); στενὴ ἡ πύλη – brama jest wąska (Mt 7, 14).

Jest to stwierdzenie stanu, np.: ἔχω τὴν μαρτυρίαν μείζω, J 5, 36 należy zatem rozumieć jako: ἡ μαρτυρία, ἣν ἔχω, μείζων ἐστίν – „to świadectwo, które ja mam, jest większe”⁶.

Przypadek	Rodzaj męski (masculinum)	Rodzaj żeński (femininum)	Rodzaj nijaki (neutrum)
Sing. nom.	ὁ	ἡ	τό
gen.	τοῦ	τῆς	τοῦ
dat.	τῷ	τῇ	τῷ
acc.	τόν	τήν	τό
Plur. nom.	οἱ	αἱ	τά
gen.	τῶν	τῶν	τῶν
dat.	τοῖς	ταῖς	τοῖς
acc.	τούς	τάς	τά

Jako vocativu w liczbie pojedynczej i mnogiej używa się wykrzyknika ὦ zamiast rodzajnika.

⁶ F. Blass, A. Beburnner, *Grammatica del greco del Nuovo Testamento*, Brescia ²1997, § 270.

Słówka:

ἅγιος – święty	ὁ λόγος, -ου – słowo
ὁ ἀνὴρ, -δρός – mąż, człowiek	ἡ μαρτυρία, -ας – świadectwo
ὁ ἄνθρωπος, -ου – człowiek	ὁ οὐρανός, -οῦ, – niebo
τὸ ἄρωμα, -τος – wonny korzeń	ὁ παράκλητος, -ου – orędownik
ἡ βασιλεία, -ας – królestwo	ἡ πύλη – brama
ὁ βασιλεύς, -έως – król	πλούσιος – bogaty
ὁ θεός, -οῦ – Bóg	τὸ πνεῦμα, -τος – duch
ὁ κήπος, -ου – ogród	σοφός – mądry
ἡ καρδιά, -ας – serce	στενή – wąska
ὁ κόσμος, -ου – świat	τὸ σῶμα, -τος – ciało
ὁ κύριος, -ου – Pan	ὁ ὕπνος, -ου – sen
ὁ ἐπίσκοπος, -ου – opiekun, strażnik	ὁ Χριστός, -οῦ – Chrystus, namaszczoney, (= hebr. Mesjasz)
ἡ λίτρα, -ας – funt (rzymski) = 327,45 gr.	

Lekcja 2

Rzeczowniki deklinacji II. Czasownik „być” – czas teraźniejszy. Przeczenie οὐ – „nie”.

Do deklinacji II, w której tematy kończą się na -ο, należą głównie rzeczowniki rodzaju męskiego, oraz nieliczne rodzaju żeńskiego zakończone na -ς, oraz nijakiego zakończone na -ν.

Sing. nom.	ὁ	ἄνθρωπος	λόγος	γεωργός	οἶκος
gen.	τοῦ	ἀνθρώπου	λόγου	γεωργοῦ	οἴκου
dat.	τῷ	ἀνθρώπῳ	λόγῳ	γεωργῷ	οἴκῳ
acc.	τόν	ἄνθρωπον	λόγον	γεωργόν	οἶκον
voc.	ὦ	ἄνθρωπε	λόγε	γεωργέ	οἴκε
Pl. nom.(voc.)	οἱ (ὦ)	ἄνθρωποι	λόγοι	γεωργοί	οἴκοι
gen.	τῶν	ἀνθρώπων	λόγων	γεωργῶν	οἴκων
dat.	τοῖς	ἀνθρώποις	λόγοις	γεωργοῖς	οἴκοις
acc.	τούς	ἀνθρώπους	λόγους	γεωργούς	οἴκους

W ten sposób odmieniają się następujące rzeczowniki:

ὁ ἄγγελος, -ου – posłaniec, anioł	ὁ λίθος, -ου – kamień
ὁ ἀδελφός, -οῦ – brat, krewny	ὁ οἶκος, -ου – dom, mieszkanie
ὁ ἄρτος, -ου – chleb	ὁ οἶνος, -ου – wino
ὁ γάμος, -ου – uczta weselna	ὁ ὀφθαλμός, -οῦ – oko
ὁ γεωργός, -οῦ – rolnik	ὁ πηλός, -οῦ – błoto, glina
ὁ δάκτυλος, -ου – palec	ὁ σταυρός, -οῦ – krzyż
ὁ διδάσκαλος, -ου – nauczyciel	ὁ τόπος, -ου – miejsce
ὁ δοῦλος, -ου – niewolnik, sługa	ὁ υἱός, -οῦ – syn
ὁ ἥλιος, -ου – słońce	ὁ φίλος, -ου – przyjaciel
ὁ καιρός, -οῦ – czas	ὁ φόβος, -ου – lęk
ὁ καρπός, -οῦ – owoc	ὁ χρόνος, -ου – czas

Czas teraźniejszy w grece, podobnie jak w jęz. polskim, wyraża czynność lub stan w teraźniejszości w wyrażeniach ogólnych oraz używany jest w wyrażeniach nieokreślonych względem czasu: przysłowiach, sentencjach, uogólnieniach, opisach zwyczajów (praesens bezczasowe-gnomiczne). Czasem jest użyty w żywych opowiadaniach o wypadkach minionych (praesens historicum). Może być także użyty w znaczeniu futurum, kiedy odnosi się do natychmiastowej, pewnej, niedalekiej przyszłości.

Odmiana czasownika - εἶμι – *jestem*.

ja jestem	εἶμι	my jesteśmy	ἐσμέν
ty jesteś	εἶ	wy jesteście	ἐστέ
on, ona, ono jest	ἐστί(ν)	oni, one są	εἰσί(ν)

Uwaga!

W zdaniach spotyka się formy 3 osoby liczby poj. i mn. z albo *bez* -ν. Jest ono „ruchome”, pojawia się z reguły wówczas, kiedy następny wyraz zaczyna się od samogłoski lub kończy się znakiem przystankowym. W przypadku, gdy następny wyraz zaczyna się od spółgłoski, na ogół -ν nie występuje – tak jest w grece klasycznej, w biblijnej zazwyczaj jest dodane.

Przeczenie οὐ – „nie”, występuje w zdaniach w trybie oznajmującym. Pojawia się w kilku formach:

- οὐ przed słowem zaczynającym się od spółgłoski,
- οὐκ przed słowem zaczynającym się od samogłoski z przydechem słabym,
- οὐχ przed samogłoską z przydechem mocnym,
- οὐχί przeczenie emfatyczne (czy do prawdy nie..., czy faktycznie nie..., którego używa się najczęściej w pytaniach, gdy oczekuje się pozytywnej odpowiedzi) – J 9, 9; 11, 9,
- οὐ μή przeczenie emfatyczne – wzmocniona negacja,
- οὐκέτι – już nie, więcej nie, już dłużej nie,
- οὐπω – jeszcze nie,
- οὐδέ – i nie, ani nie,
- οὐδεὶς, οὐδεμία, οὐδέν – ani jeden (jedna, jedno), żaden, nikt, nic.

Przetłumacz zdania:

1. υἱὸς τοῦ θεοῦ εἰμι – J 10, 36.
2. βασιλεὺς εἰμι – J 18, 37.
3. Ἰουδαῖός εἰμι; – J 18, 35.
4. ἐκ τοῦ κόσμου οὐκ ἐστίν – J 15, 19.
5. οὐκ εἰμὶ ὁ Χριστός – J 1, 20.
6. δοῦλοί ἐστε – Rz 6, 16.
7. αὐτός ἐστιν ὁ χριστός – Mt 16, 20.
8. βασιλεὺς Ἰσραὴλ ἐστιν – Mt 27, 42.
9. Ἰησοῦς ἐστιν ὁ χριστὸς ὁ υἱὸς τοῦ θεοῦ – J 20, 31.

Lekcja 3

Rzeczowniki rodzaju żeńskiego i nijakiego – deklinacja II. Koniugacja I – czasownik λύω – czas teraźniejszy, tryb oznajmujący, strona czynna.

Rzeczowniki rodz. żeńskiego II deklinacji odmieniają się w następujący sposób:

Sing. nom. gen. dat. acc. voc.	ἡ παρθένος τῆς παρθένου τῇ παρθένῳ τὴν παρθένον ὦ παρθένε	ἡ ἔρημος τῆς ἐρήμου τῇ ἐρήμῳ τὴν ἔρημον ὦ ἔρημε	ἡ νῆσος τῆς νήσου τῇ νήσῳ τὴν νήσον ὦ νῆσε	ἡ ὁδός τῆς ὁδοῦ τῇ ὁδῷ τὴν ὁδόν ὦ ὁδέ
Pl. nom.(voc.) gen. dat. acc.	αἱ παρθένοι τῶν παρθένων ταῖς παρθένοις τὰς παρθένους	αἱ ἔρημοι τῶν ἐρήμων ταῖς ἐρήμοις τὰς ἐρήμους	αἱ νῆσοι τῶν νήσων ταῖς νήσοις τὰς νῆσοι	αἱ ὁδοί τῶν ὁδῶν ταῖς ὁδοῖς τὰς ὁδοὺς

Do rzeczowników tego rodzaju należą słowa:

ἡ ἄβυσσος, -ου – otchłań, czeluść	ἡ νῆσος, -ου – wyspa
ἡ ἄμπελος, -ου – winorośl, krzew winny	ἡ νόσος, -ου – choroba
ἡ βίβλος, -ου – księga	ἡ ὁδός, -οῦ – droga, podróż
ἡ ἔρημος, -ου – pustynia	ἡ παρθένος, -ου – młoda dziewczyna

Rzeczowniki rodz. nijakiego II deklinacji odmieniają się w następujący sposób:

Sing. nom. (voc.) gen. dat. acc.	τό (ὦ) τοῦ τῷ τό	δῶρον δώρου δώρῳ δῶρον	ἔργον έργου έργῳ ἔργον
Pl. nom. (voc.) gen. dat. acc.	τά (ὦ) τῶν τοῖς τά	δῶρα δώρων δώροις δῶρα	ἔργα ἐργων ἐργοις ἔργα

Do rzeczowników tego rodzaju należą słowa:

τὸ δαιμόνιον, -ου – demon, zły duch	τὸ ἱερόν, -οῦ – świątynia
τὸ δεῖπνον, -ου – ucza, wieczerza	τὸ μυστήριον, -ου – tajemnica
τὸ δῶρον, -ου – dar	τὸ παιδίον, -ου – dziecko
τὸ ἔργον, -ου – czyn	τὸ πλοῖον, -ου – łódź
τὸ εὐαγγέλιον, -ου – ewangelia	τὸ σημεῖον, -ου – znak
τὸ ἱμάτιον, -ου – szata, ubranie, płaszcz	τὸ τάλαντον, -ου – talent
τὸ πρόσωπον, -ου – twarz, oblicze	τὸ τέκνον, -ου – dziecko

Koniugacja I jest nazywana tematyczną lub spójkową, ponieważ pomiędzy tematem a końcówką pojawia się spójka -o- lub -ε-. Należą do niej czasowniki zakończone na -ω. Forma czasownikowa jest zbudowana z tematu i stosownej końcówki.

Czas teraźniejszy, tryb oznajmujący, strona czynna:

Sing. 1. λύ-ω 2. λύ-εις 3. λύ-ει	Plur. 1. λύ-ομεν 2. λύ-ετε 3. λύ-ουσι(ν)
--	--

Podobnie odmieniają się następujące czasowniki :

ἀγιάζω – poświęcam, uświęcam	κρίνω – sądzę
ἀποστέλλω – posyłam	λαμβάνω – biorę
βαπτίζω – chrzcić, myć	λέγω – mówię
βλέπω – patrzę, spoglądam	λύω – rozwiązuję, uwalням
διδάσκω – uczyć	παιδεύω – wychowuję
ἔχω – mam	πιστεύω – wierzę
γράφω – piszę	πέμπω – posyłam
κράζω – krzyczę	ὑπακούω – być posłusznym

Słówka:

ἐκ, ἐξ – (z gen.) z, od, spośród, z powodu; zawiera ideę pochodzenia, rozróżnienia, ma znaczenie instrumentalne

ἀπό – (z gen.) z, od; zawiera ideę oddalania się, separacji, eliminacji, braku lub negacji (jak ἀ – privativum), może posiadać znaczenie czasowe, przyczynowe lub określać pochodzenie

εἰς – (z acc.) do, w stronę

ἐν – (z dat.) w

γάρ – bo, bowiem, gdyż

δέ – zaś, a

ἀλλά – ale, lecz

ἐγώ – ja

καί – i, również, a

Przetłumacz zdania:

1. ἐγώ εἰμι ὁ θεὸς Ἀβραάμ καὶ ὁ θεὸς Ἰσαὰκ καὶ ὁ θεὸς Ἰακώβ; (Mt 22, 32).

2. οὐκέτι εἰ δοῦλος ἀλλὰ υἱός; (Gal 4, 7).

3. οἶνον οὐκ ἔχουσιν (J 2, 3).

4. ἐγὼ δαιμόνιον οὐκ ἔχω (J 8, 49).

5. κύριε, ἄνθρωπον οὐκ ἔχω (J 5, 7).

6. κύριός ἐστιν ὁ υἱὸς τοῦ ἀνθρώπου καὶ τοῦ σαββάτου (Mk 2, 28).

7. ἐγὼ ἀποστέλλω τὸν ἄγγελόν (Mt 11, 10).

8. Διδάσκαλε τὴν ὁδὸν τοῦ θεοῦ διδάσκεις; (Łk 20, 21).

9. Ἰησοῦς λαμβάνει τὸν ἄρτον (J 21, 13).

10. ἐγὼ οὐ κρίνω (J 8, 15).

Lekcja 4

Rzeczowniki – deklinacja I. Czasownik „być” w imperfectum. Przyimki

Do deklinacji I należą rzeczowniki, których temat kończy się na -α, głównie chodzi tu o rzeczowniki rodzaju żeńskiego zakończone na -η, -ᾱ, -ᾶ, i niektóre rzeczowniki rodzaju męskiego. Dlatego dzieli się ona na podgrupy.

Grupa pierwsza: rzeczowniki rodzaju żeńskiego zakończone na -η, które powstało ze zmiany w temacie pierwotnego -ᾱ.

Sing. nom. (voc.)	ἡ ἀγάπη	ἡ ἐπιστολή
gen.	τῆς ἀγάπης	τῆς ἐπιστολῆς
dat.	τῇ ἀγάπῃ	τῇ ἐπιστολῇ
acc.	τὴν ἀγάπην	τὴν ἐπιστολήν
Pl. nom. (voc.)	αἱ ἀγάπαι	αἱ ἐπιστολαί
gen.	τῶν ἀγαπῶν	τῶν ἐπιστολῶν
dat.	ταῖς ἀγάπαις	ταῖς ἐπιστολαῖς
acc.	τὰς ἀγάπας	τὰς ἐπιστολάς

Genetivus pluralis ma zawsze akcent perispomenon. Początkowo dialekty greckie miały w tym przypadku końcówkę -σων, zatem całość wraz z poprzedzającą ją końcówką tematyczną ᾱ wyglądało -ασων. Następnie nastąpił zanik -σ-, a ᾱων uległo ściągnięciu i powstało -ῶν. W zakończeniach -αι jest uważane za krótkie, a -ας jest zawsze długie.

Do tej grupy należą następujące rzeczowniki:

ἡ ἀγάπη, -ης – miłość	ἡ ἑορτή, -ης – święto
ἡ ἀρετή, -ης – cnota	ἡ ἐπιστολή, -ης – list
ἡ ἀρχή, -ης – początek	ἡ ζώή, -ης – życie
ἡ αὐλή, -ης – dziedziniec	ἡ πηγή, -ης – źródło
ἡ γραφή, -ης – pismo	ἡ συναγωγή, -ης – synagoga
ἡ διδασχά, -ης – nauczanie	ἡ φωνή, -ης – głos
ἡ ἐντολή, -ης – polecenie, przykazanie	ἡ ψυχή, -ης – dusza, życie

Grupa druga: rzeczowniki kończące się na -ᾱ (ᾱ długie), poprzedzone przez ε, ι, ρ, (purum).

Sing. nom. (voc.)	ἡ ἁμαρτία	ἡ χώρα	ἡ στρατιά
gen.	τῆς ἁμαρτίας	τῆς χώρας	τῆς στρατιᾶς
dat.	τῇ ἁμαρτίᾳ	τῇ χώρᾳ	τῇ στρατιᾷ
acc.	τὴν ἁμαρτίαν	τὴν χώραν	τὴν στρατιάν
Pl. nom.(voc.)	αἱ ἁμαρτίαι	αἱ χώραι	αἱ στρατιαί
gen.	τῶν ἁμαρτιῶν	τῶν χωρῶν	τῶν στρατιῶν
dat.	ταῖς ἁμαρτίαις	ταῖς χώραις	ταῖς στρατιαῖς
acc.	τὰς ἁμαρτίας	τὰς χώρας	τὰς στρατιάς

Do tej grupy należą rzeczowniki:

ἡ ἁμαρτία, -ας – grzech, błąd	ἡ καρδιά, -ας – serce
-------------------------------	-----------------------

ἡ βασιλεία, -ας – królestwo	ἡ μαρτυρία, -ας – świadectwo
ἡ ἐκκλησία, -ας – zgromadzenie, kościół	ἡ περιστέρα, -ας – gołębica
ἡ ἐξουσία, -ας – autorytet, moc	ἡ σκοτία, -ας – ciemność
ἡ ἡμέρα, -ας – dzień	ἡ χώρα, -ας – kraj, region

Grupa trzecia: rzeczowniki zakończone na -α, czyli „a” krótkie, które nie zmieniło się w nom. w -η, i nie występuje po ε, ι, ρ, jednak w gen. i dat. sing. α zmienia się w η (impurum).

Sing. nom. (voc.)	ἡ δόξα	ἡ θάλασσα
gen.	τῆς δόξης	τῆς θαλάσσης
dat.	τῇ δόξει	τῇ θαλάσσει
acc.	τὴν δόξαν	τὴν θάλασσαν
Pl. nom.(voc.)	αἱ δόξαι	αἱ θάλασσαι
gen.	τῶν δοξῶν	τῶν θαλασσῶν
dat.	ταῖς δόξαις	ταῖς θαλάσσαις
acc.	τὰς δόξας	τὰς θαλάσσας

W podobny sposób odmieniają się następujące rzeczowniki:

ἡ δόξα, -ης – chwała, sława	ἡ μάχαιρα, -ης – nóż, miecz
ἡ γλῶσσα, -ης – język	ἡ πτέρνα, -ης – pięta
ἡ θάλασσα, -ης – morze	ἡ τράπεζα, -ης – stół

Grupa czwarta: rzeczowniki zakończone na -α krótkie, (poprzedzone przez ε, ι, ρ), które jednak nie zmieniło się w nom. w -η

	ἡ βασίλεια, -ας – królowa (=ἡ βασίλισσα)	ἡ μοῖρα, ας – los, przeznaczenie	ἡ ἀλήθεια, -ας – prawda
Sing. nom. (voc.)	ἡ βασίλεια	ἡ μοῖρα	ἡ ἀλήθεια
gen.	τῆς βασιλείας	τῆς μοίρας	τῆς ἀληθείας
dat.	τῇ βασιλείᾳ	τῇ μοίρᾳ	τῇ ἀληθείᾳ
acc.	τὴν βασίλειαν	τὴν μοῖραν	τὴν ἀλήθειαν
Pl. nom.(voc.)	αἱ βασίλειαι	αἱ μοῖραι	αἱ ἀλήθειαι
gen.	τῶν βασιλειῶν	τῶν μοιρῶν	τῶν ἀληθειῶν
dat.	ταῖς βασιλείαις	ταῖς μοίραις	ταῖς ἀληθείαις
acc.	τὰς βασιλείας	τὰς μοίρας	τὰς ἀληθείας

Czas **imperfectum** odnosi się do czynności wykonywanej w przeszłości, która nie została zakończona lub czynności powtarzającej się przy opisie zwyczajów, obyczajów, stałych praktyk. Imperfectum może także wyrażać czynność zamierzoną, lecz niedoszlą do skutku.

Sing.	Plur.
1 os. ἤμην	ἤμεν <i>lub</i> ἤμεθα
2 os. ἦς <i>lub</i> ἦσθα	ἦτε
3 os. ἦν	ἦσαν

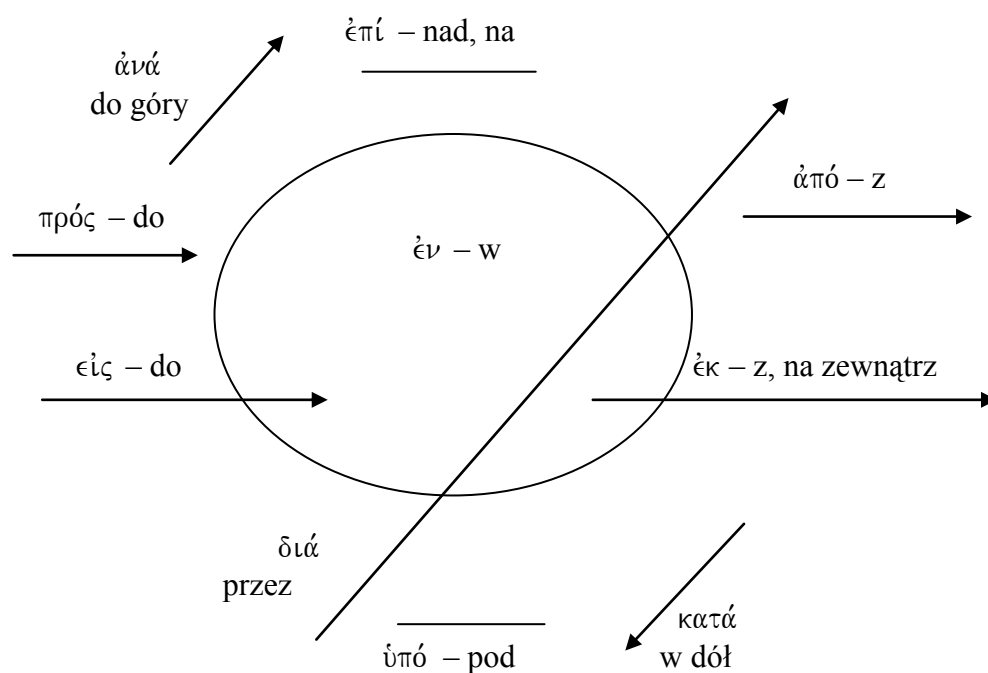
Słówka i przyimki:

ἄμνος, -οῦ, ὁ – baranek ἀνά – do góry, znowu, po (np.: po dwa) ἀπό – z, od (z gen.) διά – przez (z gen.); z powodu (z acc.) ἐπί – na, po (z gen.); na, w, nad (z dat.); poprzez, po (z acc.) ἴδε, ἰδοῦ – oto, oto on, spójrz, zobacz! κατά – w dół, z (z gen.); wzdłuż, poprzez, według (z acc.) μετά – z, wśród (z gen.), po, za, z tyłu (z acc.) ὅτι – że; dlatego że, ponieważ οὗτός, αὕτη, τοῦτο – ten, ta, to	σύν – z, wraz z (z dat.) φωτίζω – oświecać, rozświecić παρά – od (z gen.), przy (z dat.), obok, nad πρό – przed, przy, z przodu, w obliczu (z gen.) πρός – do, ku, u, przeciw (z acc.); przy, obok (z dat.); dla (z gen.); + τό + inf. – aby, żeby περί – o, odnośnie (z gen.); wokół (z acc.) ὑπέρ – na korzyść, w obronie, dla, za, z powodu (z gen.); nad, ponad (z acc.) ὑπό – przez, z powodu, ze strony (z gen.); pod, w czasie (z acc.)
---	---

Przetłumacz zdania:

1. τὴν ἀγάπην τοῦ θεοῦ οὐκ ἔχετε (J 5, 42).
2. Ἐν ἀρχῇ ἦν ὁ λόγος, καὶ ὁ λόγος ἦν πρὸς τὸν θεόν, καὶ θεὸς ἦν ὁ λόγος (J 1, 1).
3. οὗτός ἐστιν ὁ υἱὸς τοῦ θεοῦ (J 1, 34).
4. ἡμέρα ἐστίν.
5. λέγει ὁ Ἰησοῦς, Ἐγὼ εἰμι ἡ ὁδὸς καὶ ἡ ἀλήθεια καὶ ἡ ζωή· (J 14, 6).
6. ἀλλ' ἐγὼ τὴν ἀλήθειαν λέγω (J 16, 7).
7. ἐγὼ δὲ ὅτι τὴν ἀλήθειαν λέγω, οὐ πιστεύετε μοι (J 8, 45).
8. Ἴδε ὁ ἄμνος τοῦ θεοῦ (J 1, 36).

Przegląd przyimków:

Lekcja 5

Zaimek względny jednostkowy. Zaimki wskazujące. Przymiotniki o trzech zakończeniach. Przysłówki.

Zaimek względny jednostkowy: ὅς, ἥ, ὅ, *który, która, które*, (odnosi się do jednostki lub jednej grupy) odmienia się w następujący sposób:

	Sing.			Plur.		
	m.	f.	n.	m.	f.	n.
nom.	ὅς	ἥ	ὅ	οἱ	αἱ	ἃ
gen.	οὗ	ἥς	οὗ	ῶν	ῶν	ῶν
dat.	ᾧ	ἥ	ᾧ	οἷς	αἷς	οἷς
acc.	ὃν	ἣν	ὃ	οὓς	ἄς	ἃ

Zaimek wskazujący: οὗτος, αὕτη, τοῦτο - ten, ta, to, odnosi się do osoby lub rzeczy obecnej, lub wcześniej wspomnianej. Na ogół dotyczy czegoś bliskiego. W grece klasycznej używa się częściej innego zaimka, mianowicie: ὅδε, ἥδε, τόδε (gen.: τοῦδε, τῆσδε, τοῦδε) – ten oto, ta oto (ta właśnie)..., w NT pojawia się on 10 razy (w LXX częściej), 8 razy w wyrażeniu: τάδε λέγει, Dz 21, 11; Ap 2, 1.8.12.18; 3, 1.7.14 rozpoczynając wyrażenia o charakterze wzniosłym czy nawet prorockim: „To mówi...” (to oto tutaj..., dokładnie to...). W pozostałych wypadkach również wskazuje na coś bliskiego i pewnego: καὶ τῆδε ἦν ἀδελφή Łk 10, 39; εἰς τήνδε τὴν πόλιν Jk 4, 13.

	m.	f.	n.
Sing. nom.	οὗτος	αὕτη	τοῦτο
gen.	τούτου	ταύτης	τούτου
dat.	τούτῳ	ταύτῃ	τούτῳ
acc.	τούτον	ταύτην	τοῦτο
Plur. nom.	οὗτοι	αὗται	ταῦτα
gen.	τούτων	τούτων	τούτων
dat.	τούτοις	ταύταις	τούτοις
acc.	τούτους	ταύτας	ταῦτα

Na określenie czegoś bardziej odległego lub wcześniejszego, używa się zaimka: ἐκεῖνος, ἐκείνη, ἐκεῖνο - tamten, tamta, tamto.

	m.	f.	n.
Sing. nom.	ἐκεῖνος	ἐκείνη	ἐκεῖνο
gen.	ἐκείνου	ἐκείνης	ἐκείνου
dat.	ἐκείνῳ	ἐκείνῃ	ἐκείνῳ
acc.	ἐκεῖνον	ἐκείνην	ἐκεῖνο
Plur. nom.	ἐκεῖνοι	ἐκεῖναι	ἐκεῖνα
gen.	ἐκείνων	ἐκείνων	ἐκείνων
dat.	ἐκείνοις	ἐκείναις	ἐκείνοις
acc.	ἐκείνους	ἐκείνας	ἐκεῖνα

Przymiotniki o trzech zakończeniach (m., f., n.) odmieniają się jak rzeczowniki I lub II deklinacji.

	m.	f.	n.
Sing. nom.	ἀγαθός	ἀγαθή	ἀγαθόν
gen.	ἀγαθοῦ	ἀγαθῆς	ἀγαθοῦ
dat.	ἀγαθῷ	ἀγαθῇ	ἀγαθῷ
acc.	ἀγαθόν	ἀγαθήν	ἀγαθόν
voc.	ἀγαθέ	ἀγαθή	ἀγαθόν
Plur. nom.(voc.)	ἀγαθοί	ἀγαθαί	ἀγαθά
gen.	ἀγαθῶν	ἀγαθῶν	ἀγαθῶν
dat.	ἀγαθοῖς	ἀγαθαῖς	ἀγαθοῖς
acc.	ἀγαθούς	ἀγαθάς	ἀγαθά

	m.	f.	n.
Sing. nom.	ἅγιος	ἁγία	ἅγιον
gen.	ἁγίου	ἁγίας	ἁγίου
dat.	ἁγίῳ	ἁγίᾳ	ἁγίῳ
acc.	ἅγιον	ἁγίαν	ἅγιον
voc.	ἅγιε	ἁγία	ἅγιον
Plur. nom.(voc.)	ἅγιοι	ἁγιαί	ἅγια
gen.	ἁγίων	ἁγίων	ἁγίων
dat.	ἁγίοις	ἁγίαις	ἁγίοις
acc.	ἁγίους	ἁγίας	ἅγια

Słówka (przymiotniki):

ἀγαθός, -ή, -όν – dobry	κακός, -ή, -όν – zły
ἅγιος, -ία, -ον – święty	καθαρός, -ά, -όν – czysty
ἀληθινός, -ή, -όν – prawdziwy	μέσος, -η, -ον – środkowy, w środku
ἄπιστος, -η, -ον – niewierny	μικρός, -ά, -όν – mały
δίκαιος, -α, -ον – sprawiedliwy	νεκρός, -ά, -όν – martwy
ἔσχατος, -η, -ον – ostatni	ὅμοιος, -α, -ον – równy, podobny do
ἴδιος, -α, -ον – swój własny, osobisty	πιστός, -ή, -όν – wierzący, wierny
καλός, -ή, -όν – piękny, dobry	πονηρός, -ά, -όν – zły, grzeszny

Od niektórych przymiotników można tworzyć również przysłówki, których cechą charakterystyczną jest ω w końcowej sylabie:

ἀκριβῶς – precyzyjnie	δικαίως – słusznie, sprawiedliwie	εὖ – dobrze
ἀληθῶς – prawdziwie	ὁμοίως – tak samo, w ten sam sposób	μαλά – bardzo
ἀφόβως – bez lęku	πόρρω – daleko	ἄνω – wysoko
καλῶς – dobrze	φανερῶς – otwarcie	ταχέως – szybko
κακῶς – źle		

Przetłumacz zdania:

1. ὁ κύριος οὐκ ἔστι νεκρός.	4. εἰ ὁ ἅγιος τοῦ θεοῦ (Mk 1, 24).
2. τὸ δαιμόνιον πονηρὸν ἦν.	5. λέγει ἐκεῖνος· οὐκ εἰμί (J 18, 17).
3. ἐγὼ ἀγαθός εἰμι.	6. ἐκεῖνος δίκαιός ἐστιν (1 J 3, 7).

Lekcja 6

Rzeczowniki I deklinacji rodzaju męskiego. Tryb rozkazujący i bezokolicznik od εἰμί. Zaimki osobowe i zaimki zwrotne.

		ὁ νεανίας temat: νεανιᾶ	ὁ προφήτης temat: προφῆτᾶ	ὁ τελώνης temat: τελωνᾶ	ὁ μαθητής temat: μαθητᾶ
Sing. nom.	ὁ	νεανίας	προφήτης	τελώνης	μαθητής
gen.	τοῦ	νεανίου	προφήτου	τελώνου	μαθητοῦ
dat.	τῷ	νεανίᾳ	προφήτῃ	τελώνῃ	μαθητῇ
acc.	τόν	νεανίαν	προφήτην	τελώνην	μαθητήν
voc.	ὦ	νεανία	προφῆτᾶ	τελώνη	μαθητά
Pl. nom.(voc.)	οἱ (ὧ)	νεανίαι	προφῆται	τελώναι	μαθηταί
gen.	τῶν	νεανίων	προφητῶν	τελωνῶν	μαθητῶν
dat.	τοῖς	νεανίοις	προφήταις	τελώναις	μαθηταῖς
acc.	τούς	νεανίας	προφήτας	τελώνους	μαθητάς

Uwaga! Vocativus zazwyczaj kończy się na -ᾶ, albo -η, zależnie od tego co zostaje po odjęciu od nominatuwu końcówki -ς. Rzeczowniki kończące się na -της, i nazwy ludów na -ης, przybierają zawsze w voc. -ᾶ.

Do tej grupy należą także rzeczowniki:

ὁ ἐπενδύτης, -ου – płaszcz	ὁ πολίτης, -ου – obywatel
ὁ κλέπτης, -ου – złodziej	ὁ προφήτης, -ου – prorok
ὁ ληστής, -ου – rozbójnik	ὁ στρατιώτης, -ου – żołnierz
ὁ μαθητής, -ου – uczeń	ὁ τελώνης, -ου – celnik
ὁ νεανίας, -ου – młodzieniec	ὁ ὑπηρέτης, -ου – podwładny, sługa
ὁ ποιητής, -ου – poeta	ὁ ψεύστης, -ου – kłamca

Tryb rozkazujący czasu teraźniejszego od czasownika εἰμί

2 os. l. poj. ἴσθι	2 os. l. mn. ἔστε
3 os. l. poj. ἔστω (Mt 5, 37) / ἦτω (1 Kor 16, 22; Jk 5, 12)	3 os. l. mn. ἔστωσαν (Łk 12, 35; 1 Tm 3, 12) / ἦτωσαν

Przykłady:

ἐν τούτοις ἴσθι (1 Tm 4, 15); ἴσθι ἐκεῖ (Mt 2, 13; por Mk 5, 34; Łk 19, 17); ἴσθι ἀγαθός; ἴσθι καλή; ἔστε δίκαιοι.

Bezokolicznik od εἰμί i bezokolicznik czasu teraźniejszego w I koniugacji.

Bezokoliczników używa się w grece podobnie jak w języku polskim. Jest jednak ich więcej niż w jęz. polskim, ponieważ każdy czas ma swój własny bezokolicznik. Istnieje zatem pewne odniesienie nie tyle do osoby, co do pewnych okoliczności, na ogół do tego czy dana czynność jest czymś dokonanym czy niedokonanym. W grece bezokolicznik (podobnie jak zazwyczaj czas teraźniejszy), podkreśla ciągłość albo powtarzalność, często służy do wyrażenia celu jako infinitivus celu po słowach: *daję, wybieram, biorę*, albo po przymiotnikach: *zdolny, stosowny, godny, dzielny, łatwy*,

przyjemny itp. Bezokolicznik używany bywa również w wyrażeniach bezosobowych. Jako rzeczownik słowny (*nomen actionis*) może pojawić się z rodzajnikiem τό lub τοῦ. Czasem może też wyrażać rozkaz. Z infinitivu celu przy przymiotnikach rozwinął się w infinitivus limitationis np.: δεινὸς λέγειν – dzielny, by mówić, tj. dzielny w mówieniu⁷.

W czasownikach I koniugacji tworzy się go przez dodanie końcówki -ειν do tematu, np.: λέγ-ω, λέγειν – mówić; ἀκούω, ἀκούειν – słuchać; θέλω, θέλειν – chcieć; βαπτίζω, βαπτίζειν – chrzcić; γινώσκω, γινώσκειν – znać, poznać, wiedzieć. Istnieją jednak wyjątki jak bezokolicznik εἶναι – być od εἰμί – ja jestem.

W języku greckim, podobnie jak w języku łacińskim, często spotykamy konstrukcję ACI (accusativus cum infinitivo). W konstrukcji tej accusativus staje się podmiotem czynności wyrażonej w bezokoliczniku. W tłumaczeniu na ogół oddaje się ją przez zdanie dopełnieniowe ze spójnikiem „że”, a występuje najczęściej po słowach oznaczających: mówienie, myślenie, spostrzeganie zmysłowe oraz po wyrażeniach bezosobowych jak: wypada, należy itp.

Zaimki osobowe: ja, ty, my, wy.

	1 os. l. poj.	2 os. l. poj.	1 os. l. mn.	2 os. l. mn.
nom.	ἐγώ	σύ	ἡμεῖς	ὕμεῖς
gen.	ἐμοῦ, μου	σοῦ, σου	ἡμῶν	ὕμῶν
dat.	ἐμοί, μοι	σοί, σοι	ἡμῖν	ὕμῖν
acc.	ἐμέ, με	σέ, σε	ἡμᾶς	ὕμᾶς

Dla wyrażenia 3 os. jako zaimka osobowego używa przymiotnika zaimkowego: αὐτός, αὐτή, αὐτό, który odmienia się w następujący sposób:

	m. – on	f. – ona	n. – ono
Sing. nom.	αὐτός	αὐτή	αὐτό
gen.	αὐτοῦ	αὐτῆς	αὐτοῦ
dat.	αὐτῷ	αὐτῇ	αὐτῷ
acc.	αὐτόν	αὐτήν	αὐτό
Plur. nom.	αὐτοί	αὐταί	αὐτά
gen.	αὐτῶν	αὐτῶν	αὐτῶν
dat.	αὐτοῖς	αὐταῖς	αὐτοῖς
acc.	αὐτούς	αὐτάς	αὐτά

Przymiotnik: αὐτός, αὐτή, αὐτό, oznacza:

- z rodzajnikiem ὁ αὐτός: ten sam, ta sama, to samo, np.: τὸ αὐτό πνεῦμα – ten sam duch (1 Kor 12, 4. 11); ὁ αὐτὸς κύριος – jeden i ten sam Pan (1 Kor 12, 5);
- bez rodzajnika: sam osobiście, we własnej osobie, samemu, np.: αὐτὸ τὸ πνεῦμα – sam duch... (Rz 8, 16. 26).

W grece klasycznej αὐτός w gen. używane jest jako zaimek osobowy „jego”, który odnosi się do osoby różnej niż osoba mówiącego: βλέπει τὸν οἶκον αὐτοῦ – on patrzy na jego dom; jego odnosi się do jeszcze innej osoby, która jest właścicielem domu. W grece NT αὐτοῦ bywa używane jako zaimek dzierżawczy „swoj”: βλέπει τὸν οἶκον αὐτοῦ – on

⁷ M. Auerbach, M. Golias, *Gramatyka Grecka*, Warszawa ⁴1985, s. 194.

patrzy na jego (jego własny = swój) dom. Właściwe znaczenie należy rozpoznać z kontekstu⁸.

Zaimki zwrotne:

	ja	ty	on, ona, ono
Sing. gen.	ἐμαυτοῦ, -ῆς	σεαυτοῦ, -ῆς	ἐμαυτοῦ, -ῆς
dat.	ἐμαυτῶ, -ῇ	σεαυτῶ, -ῇ	ἐμαυτῶ, -ῇ
acc.	ἐμαυτόν, -ήν	σεαυτόν, -ήν	ἐμαυτόν, -ήν, -ό
	my	wy	oni, one
Plur. gen.	ἡμῶν αὐτῶν	ὕμῶν αὐτῶν	ἐαυτῶν
dat.	ἡμῖν αὐτοῖς, -αῖς	ὕμῖν αὐτοῖς, -αῖς	ἐαυτοῖς, -αῖς
acc.	ἡμᾶς αὐτούς, -άς	ὕμᾶς αὐτούς, -άς	ἐαυτούς, -άς, ἅ

Zaimek wzajemności: gen. ἀλλήλων – nawzajem; dat. ἀλλήλοις, -αῖς, -οῖς; acc. ἀλλήλους, -ας, ἄλληλα;

Słówka:

ἄλλος, ἄλλη, ἄλλο, -ου, -ης, -ου – inny, inna, inne ἀμὴν – zaprawdę, istotnie, doprawdy; oby tak się stało γινώσκω – znać, wiedzieć δύναται – może (3 os. sing. od móc) εἰ – jeśli, czy, że, jeśli tylko	ἕτερος, -α, -ον – inny, drugi, odmienny λευκός, -ή, -όν – biały πάλιν – znów, ponadto σκληρός, -ά, -όν – trudny, ciężki τίνα, τί – (acc. od zaimka pytajnego τίς) za kogo, co? οὕτως – tak, w ten sposób
--	---

Przetłumacz zdania.

1. Τίνα με λέγουσιν οἱ ἄνθρωποι εἶναι; (Mk 8, 27).
2. ὑμεῖς δὲ τίνα με λέγετε εἶναι; (Mk 8, 29).
3. ἐκ Ναζαρετ δύναται τι ἀγαθὸν εἶναι; (J 1, 46).
4. καλὸν ἀνθρώπῳ τὸ οὕτως εἶναι (1 Kor 7, 26).
5. Ἰησοῦς αὐτὸς οὐκ βαπτίζει ἀλλ' οἱ μαθηταὶ αὐτοῦ (J 4, 2).
6. καὶ γὰρ σοὶ λέγω ὅτι σὺ εἶ Πέτρος (Mt 16, 18).
7. εἰ σὺ εἶ ὁ χριστὸς ὁ υἱὸς τοῦ θεοῦ (Mt 26, 63).
8. ῥαββί, σὺ εἶ ὁ υἱὸς τοῦ θεοῦ, σὺ βασιλεὺς εἶ τοῦ Ἰσραὴλ (J 1, 49).
9. σὺ εἶ ὁ διδάσκαλος τοῦ Ἰσραὴλ καὶ ταῦτα οὐ γινώσκεις; (J 3, 10).
10. Ἀμὴν ἀμὴν λέγω ὑμῖν, (...) ἐκεῖνος κλέπτῃς ἐστὶν καὶ ληστὴς (J 10, 1).
11. σκληρὸς ἐστὶν ὁ λόγος οὗτος· τίς δύναται αὐτοῦ ἀκούειν; (J 6, 60).
12. τί πάλιν θέλετε ἀκούειν; (J 9, 27).
13. καὶ ὑπὲρ αὐτῶν ἐγὼ ἀγιάζω ἐμαυτόν... (J 17, 19).

⁸ J. Swetnam, *An Introduction to the Study of New Testament Greek*, Part One: Morphology, Roma ²1998, s. 53.

Lekcja 7

Zaimki pytajne. Futurum. Rzeczowniki ściągnięte I i II deklinacji.

Zaimek pytajny τίς, τί – kto?, co?, ma akcent zawsze na samogłosce rdzennej i nie przechodzi w gravis. Na ogół ma znaczenie rzeczowe: kto?, co? czasem również przymiotnikowe: który?, która?, które?

Przypadek	Zaimek pytajny	
	m.- f.	n.
Sing. nom.	τίς	τί
gen.	τίνος (τοῦ)	
dat.	τίνι (τῷ)	
acc.	τίνα	τί
Plur. nom.	τίνες	τίνα
gen.	τίνων	
dat.	τίσι(ν)	
acc.	τίνας	τίνα

Przypadek	Zaimek pytajny nieokreślony	
	m.- f.	n.
Sing. nom.	τις	τι
gen.	τινός (του)	
dat.	τινί (τῷ)	
acc.	τινά	τι
Plur. nom.	τινές	τινα
gen.	τινῶν	
dat.	τισί(ν)	
acc.	τινάς	τινά

Zaimek nieokreślony τις, τι jest zawsze enklityką. Ma znaczenie rzeczowe: ktoś, coś i przymiotnikowe: jakiś (pewien), jakaś, jakieś.

Czas przyszły (futurum), w trybie oznajmującym, w stronie czynnej od czasowników regularnych, tworzy się przez dodanie formantu -σ- do tematu. Futurum oznacza czynność przyszłą zarówno dokonaną jak i niedokonaną, występuje w ogólnych sentencjach. Czasem może mieć znaczenie woluntatywne i zbliża się swym znaczeniem do koniunktywu lub imperatiwu. Futurum w drugiej osobie może także wyrażać rozkaz.

Sing. 1. λύ-σ-ω 2. λύ-σ-εις 3. λύ-σ-ει	Plur. 1. λύ-σ-ομεν 2. λύ-σ-ετε 3. λύ-σ-ουσι(ν)
--	--

Podobnie tworzy się bezokolicznik: λύ-σ-ειν

Wiele czasowników tworzy formę czasu przyszłego w sposób nieregularny jak np.: λέγω - ἔρω lub λέξω, bardzo często *sigma* dodawana jako formant do tematu, wchodzi w relację z ostatnią spółgłoską tematu czasownika tworząc inną spółgłoskę. Przykładowe zmiany:

a) przy spółgłoskach tylnojęzykowych (gardłowych) γ, κ, χ + σ = ξ

- ἄγω - ἄξω γ + σ = ξ

- ἔχω - ἔξω κ + σ = ξ (χ = kh)

- διδάσκω - διδάξω κ + σ = ξ

b) przy spółgłoskach wargowych φ, β, π + σ = ψ

- γράφω - γράψω π + σ = ψ (φ = ph) (ψ = ps)

- λάμπω - λάμψω π + σ = ψ

- θλίβω - θλίψω β + σ = ψ – naciskać, tłoczyć się, dręczyć

c) przy spółgłoskach zębowych: τ, δ, θ + σ = σ

- πείθω - πείσω – przekonywać
- καλύπτω - καλύψω $\pi\tau + \sigma = \psi$, podobnie: κρύπτω, κλέπτω
- Spółgłoska zębowa przed σ znika (wypada).*
- δοκιμάζω - δοκιμασώ - ($\delta\sigma + \sigma = \zeta$, *ale nie zawsze*) – poddawać próbie, badać. Dla niektórych wydaje się, że jest bardziej właściwe uważać, że $\zeta = \sigma\delta$, albo jest to pewnego rodzaju δj , lub γj (j byłaby półspółgłoską pochodzącą od ι , albo jakąś jotą spółgłoskową, która jako pewien prajęzykowy element dźwięczny z czasem uległ zanikowi).
- βαπτίζω - βαπτίσω – zanurzać, myć, obmywać, chrzczyć
- σώζω - σώσω – wybawiać, zbawiać
- ale: κράζω - κράξω prawdopodobnie od tematu κραγj, dlatego w perf. act. mamy κέκραγα
- d) gdy temat jest zakończony na λλ, ν
- βάλλω - βαλῶ – rzucać (rzucam, rzucę)
- ἀποστέλλω - ἀποστελῶ – posyłać
- ale μέλλω - μελλήσω – zamierzać
- μένω - μενῶ – pozostawać
- κρίνω - κρινῶ – sądzić

Czasownik „być” w czasie przyszłym, w trybie oznajmującym, w stronie czynnej przybiera końcówki strony medialnej. Bezokolicznik: ἔσ-ε-σθαι.

	Liczba pojedyncza		Liczba mnoga	
1 os.	ἔσομαι	będę	ἔσόμεθα	będziemy
2 os.	ἔσῃ	będziesz	ἔσεσθε	będziecie
3 os.	ἔσται	będzie	ἔσονται	będą

Imiesłów aktywny czasu przyszłego od czasownika być również ma końcówki stronom medialnej (zwrotnej):

	sing. m.	sing. f.	sing n.
nom.	ἔσόμενος	ἔσομένη	ἔσόμενον
gen.	ἔσομένου	ἔσομένης	ἔσομένου
dat.	ἔσομένῳ	ἔσομένῃ	ἔσομένῳ
acc.	ἔσόμενον	ἔσομένην	ἔσόμενον
voc.	ἔσόμενε	ἔσομένη	ἔσόμενον
	pl. m.	pl. f.	pl. n.
nom. (voc.)	ἔσόμενοι	ἔσόμεναι	ἔσόμενα
gen.	ἔσομένων	ἔσομένων	ἔσομένων
dat.	ἔσομένοις	ἔσομέναις	ἔσομένοις
acc.	ἔσόμενον	ἔσόμενας	ἔσόμενα

Rzeczowniki I i II deklinacji i przymiotniki *contracta* – „ściągnięte”.

W rzeczownikach, których temat kończy się na -αα, lub -εα, następuje zjawisko ściągnięcia dwóch samogłosek w jedną.

o. Wiesław Jonczyk SJ, *Wprowadzenie do języka greckiego NT*

		ἡ μινᾶ mina temat: μινᾶ-	ἡ συκῆ drzewo figowe temat: συκῆ-	ἡ γῆ ziemia temat: γῆ-	Ἀθηνᾶ Athena temat: Ἀθηνᾶ-
Sing. nom., voc. gen. dat. acc.	ἡ τῆς τῇ τήν	μινᾶ-α μινᾶ μινᾶ-ας μινᾶς μινᾶ-α μινᾶ μινᾶ-αν μινᾶν	συκῆ-α συκῆ συκῆ-ας συκῆς συκῆ-α συκῆ συκῆ-αν συκῆν	γῆ γῆς γῆ γῆν	Ἀθηνᾶ Ἀθηνᾶς Ἀθηνᾶ Ἀθηνᾶν
Pl. nom., voc. gen. dat. acc.	αἱ τῶν ταῖς τάς	μινᾶ-αι μινᾶι μινᾶ-ων μινῶν μινᾶ-αις μινᾶις μινᾶ-ας μινᾶς	συκῆ-αι συκαῖ συκῆ-ων συκῶν συκῆ-αις συκαῖς συκῆ-ας συκαῖς		

Zachodzące zmiany można przedstawić przy pomocy schematu:

α + α - α	ε + α - η
α + α - α	ε + α - η
α + αι - αι	ε + αι - αι
α + ω - ω	ε + ου - ου
	ε + ω - ω

Rzeczowniki rodzaju męskiego i nijakiego, zakończone na -oo, kontrahują w następujący sposób.

		ὁ πλοῦς żegluga temat: πλοο-	ὁ νοῦς rozum temat: νοο-	τὸ ὀστοῦν kość temat: ὀστεο-
Sing. nom. gen. dat. acc. voc.	ὁ τοῦ τῷ τόν ὦ	πλόος πλοῦς πλόου πλοῦ πλόω πλω πλόον πλοῦν πλόε πλοῦ	νόος νοῦς νόου νοῦ νόω νῷ νόον νοῦν νόε νοῦ	τὸ ὀστέον ὀστοῦν τοῦ ὀστέου ὀστοῦ τῷ ὀστέῳ ὀστῷ τὸ ὀστέον ὀστοῦν ὦ ὀστέον ὀστοῦν
Pl. nom. (voc.) gen. dat. acc.	οἱ τῶν τοῖς τούς	πλόοι πλοῖ πλόων πλών πλόοις πλοῖς πλόους πλοῦς	νόοι νοῖ νόων νών νόοις νοῖς νόους νοῦς	τὰ ὀστέα ὀστᾶ τῶν ὀστέων ὀστῶν τοῖς ὀστέοις ὀστοῖς τὰ ὀστέα ὀστᾶ

Zachodzące zmiany można przedstawić przy pomocy schematu:

masc.	neutr.
ο + ε - ου	ε + ο - ου
ο + ο - ου	ε + ου - ου
ο + ου - ου	ε + οι - οι
ο + οι - οι	ε + ω - ω

Odmiana w Nowym Testamencie			
		ὁ νοῦς temat: νοο-	Ἰησοῦς
Sing. nom.	ὁ	νοῦς	Ἰησοῦς
gen.	τοῦ	νοός	Ἰησοῦ
dat.	τῷ	νοῖ	Ἰησοῦ
acc.	τόν	νοῦν	Ἰησοῦν
voc	ὦ	-	Ἰησοῦ

Słówka:

ὁ πλοῦς, -οῦ – żegluga, podróż morska

ὁ νοῦς, -ός, (-οῦ) – rozum, umysł, sposób myślenia, rozsądek, trzeźwość umysłu

τὸ ὀστοῦν (ὀστέον), -οῦ – kość (w NT często występują formy niekontrahowane)

ὁ ψεύστης, -οῦ – kłamca

ἡ εἰρήνη, -ης – pokój, harmonia

ἡ γῆ, -ῆς – ziemia

ἵνα – aby, żeby; wyraża zamierzany rezultat czynności, wprowadza tryb przypuszczający.

Przymiotniki „ściągnięte”. Przymiotniki zakończone na -εος, -εα, -εον, albo -οος, -οη, -οον, ściąga się i odmieniają jak rzeczowniki kontrahowane deklinacji I i II, np.: χρυσοῦς, -ῆ, -οῦν – złoty; χαλκοῦς, -ῆ, -οῦν – spizowy, z brązu, miedziany; ἀργυροῦς, -ᾶ, -οῦν – srebrny; πορφυροῦς, -ᾶ, -οῦν – purpurowy (rodz. żeński odmienia się jak z α-purum).

	χρυσοῦς, χρυσῆ, χρυσοῦν – złoty		
	m. χρυσεο-	f. χρυσεα-	n. χρυσεο-
Sing. nom. (voc.)	χρυσοῦς	χρυσῆ	χρυσοῦν
gen.	χρυσοῦ	χρυσῆς	χρυσοῦ
dat.	χρυσῷ	χρυσῇ	χρυσῷ
acc.	χρυσοῦν	χρυσῇν	χρυσοῦν
Pl. nom. (voc.)	χρυσοῖ	χρυσαῖ	χρυσᾶ
gen.	χρυσῶν	χρυσῶν	χρυσῶν
dat.	χρυσοῖς	χρυσαῖς	χρυσοῖς
acc.	χρυσοῦς	χρυσᾶς	χρυσᾶ

Przetłumacz zdania:

1. τίς ἐστὶν οὗτος ὁ υἱὸς τοῦ ἀνθρώπου; (J 12, 34).
2. ἔσομαι ὅμοιος ὑμῖν ψεύστης· (J 8, 55).
3. ἔσομαι αὐτῷ θεὸς καὶ αὐτὸς ἔσται μοι υἱός (Ap 21, 7).
4. σὺ μαθητὴς εἶ ἐκείνου, ἡμεῖς δὲ τοῦ Μωϋσέως ἐσμέν μαθηταί· (J 9, 28).
5. καὶ ἔσται τῇ Σάρρα υἱός (Rz 9, 9).
6. καὶ ὁ θεὸς τῆς εἰρήνης ἔσται μεθ' ὑμῶν (Flp 4, 9).
7. Σὺ τίς εἶ; τί λέγεις περὶ σεαυτοῦ; (J 1, 19.22).
8. Τί θέλει τοῦτο εἶναι; (Dz 2, 12).

Lekcja 8

Zaimki dzierżawcze. Zaimek względny uogólniający. Deklinacja III – tematy zębowe. Tryb przypuszczający czasu teraźniejszego na przykładach λύω i ἐμὶ. Imiesłów czasu teraźniejszego i przyszłego strony czynnej.

Zaimki dzierżawcze istnieją tylko dla pierwszej i drugiej osoby, występują w szyku przydawkowym. Jest stosowany zazwyczaj gdy trzeba podkreślić relacje posiadania. Na ogół jednak jest zastępowany genetivem zaimka osobowego, co zachodzi zawsze w trzeciej osobie, np.: ὁ ἀδελφός μου – mój brat, ὁ ἀδελφός σου – twój brat, ὁ ἀδελφός αὐτοῦ/αὐτῆς – jego/jej brat, ὁ ἀδελφός αὐτῶν – ich brat.

	m.	f.	n.	
Sing.	ἐμός σός	ἐμή σή	ἐμόν σόν	mój twój
Pl.	ἡμέτερος ύμέτερος	ἡμέτέρα ύμέτέρα	ἡμέτερον ύμέτερον	nasz wasz

Zaimek względny uogólniający ὅστις, ἥτις, ὅτι – którykolwiek, powstał ze złożenia zaimka względnego jednostkowego z enklityką zaimka nieokreślonego.

	Sing.			Pl.		
	m.	f.	n.	m.	f.	n.
nom.	ὅστις	ἥτις	ὅτι	οἵτινες	αἵτινες	ἅτινα
gen.	οὗτινος	ἧστινος	οὗτινος		ῶντινων	
dat.	ὧτινι	ῆτινι	ὧτινι	οἷστισιν	αἷστισιν	οἷστισιν
acc.	ὄντινα	ῆντινα	ὅτι	οὕστινας	ἄστινας	ἅτινα

Rzeczowniki rodzaju żeńskiego III deklinacji, których temat kończy się na spółgłoskę zębową δ, τ, θ, odmieniają się w następujący sposób:

		ἡ ἐλπίς nadzieja temat: ἐλπίδ-	ἡ χάρις łaska temat: χαριτ-
Sing. nom. (voc.)	ἡ	ἐλπίς	χάρις
gen.	τῆς	ἐλπίδ-ος	χαριτ-ος
dat.	τῇ	ἐλπίδ-ι	χαριτ-ι
acc.	τήν	ἐλπίδ-α	χαρι-ν (χάρिता)
Pl. nom. (voc.)	αἱ	ἐλπίδ-ες	χαριτ-ες
gen.	τῶν	ἐλπίδ-ων	χαρίτ-ων
dat.	ταῖς	ἐλπί-σιν	χαρι-σιν
acc.	τάς	ἐλπίδ-ας	χαριτ-ας

Uwaga!

Spółgłoski zębowe przed -σ zanikają. Forma acc. pl. χάριτα, występuje 2 razy w NT: Dz 24, 27; Jud 1, 4, oraz 2 razy w LXX: Zach 4, 7; 6, 14.

Podobnie odmieniają się słowa:

ἡ ἀκρίς, -ίδος – szarańcza	ἡ πατρίς, πατρίδος – ojczyzna,
----------------------------	--------------------------------

ἡ ἔρις, -ιδος – kłótnia ἡ ἱρίς, ἱριδος – tęcza ἡ λαμπάς, -άδος – lampa, pochodnia ὁ, ἡ παῖς, -ιδός – dziecko, chłopiec, dziewczynka; sługa, niewolnik (dat. pl. παισίν)	ojczyste miasto, rodzinne strony ὁ ποῦς, ποδός – stopa (dat. pl. ποσὶν) ἡ προφήτης, προφήτιδος – prorokini ἡ σφραγίς, -γίδος – pieczęć
---	--

Rzeczowniki rodzaju nijakiego odmieniają się podobnie:

		τὸ σῶμα ciało temat: σωματ-	τὸ τέρας cud temat: τερατ-
Sing. nom. (voc.)	τό (ὦ)	σῶμα	τέρας
gen.	τοῦ	σώματ-ος	τέρατ-ος
dat.	τῷ	σώματ-ι	τέρατ-ι
acc.	τό	σῶμα	τέρας
Pl. nom. (voc.)	τά (ὦ)	σώματ-α	τέρατ-α
gen.	τῶν	σωμάτ-ων	τεράτ-ων
dat.	τοῖς	σώμα-σι(ν)	τέρα-σι(ν)
acc.	τά	σώματ-α	τέρατ-α

Podobnie odmieniają się:

τὸ αἷμα, -τος – krew τὸ ἀντάλλαγμα, -τος – zamiana τὸ βῆμα, -τος – stopień, trybuna τὸ ἐνταλμα, -τος – nakaz, przepis τὸ θέλημα, -τος – wola, pragnienie τὸ θρέμμα, -τος – zwierzę domowe τὸ κέρμα, -τος – moneta τὸ κλάσμα, -τος – ułomek, kawałek τὸ κλημα, -τος – latorośl τὸ κῦμα, -τος – fala τὸ μίγμα, -τος – mieszanina τὸ ὄμμα, -τος – oko τὸ ὄνομα, -τος – imię, tytuł	τὸ οὖς, -ώτός – ucho (dat. pl. ὠσίν; acc. pl. ὠτα) τὸ πνεῦμα, -τος – duch, technienie τὸ πτώμα, -τος – ciało zmarłego τὸ ῥάπισμα, -τος – cios, uderzenie w policzek τὸ ῥῆμα, -τος – słowo τὸ σπέρμα, -τος – nasienie, ziarno, potomstwo τὸ στόμα, -τος – usta τὸ σχίσμα, -τος – rozdzielenie τὸ ὑπόδειγμα, -τος – przykład, wzór τὸ ὑπόδημα, -τος – sandał
--	---

Imiesłów w języku greckim może być użyty:

- przysłówkowo – jako zdanie okolicznikowe (*participium coniunctum*) czasu, przyczyny, przyzwolenia, warunku, sposobu i celu, czyli określa czynność podrzędną (często rozumianą jako drugorzędą) lub wskazuje okoliczności wydarzenia;
- może mieć znaczenie zdania względnego, gdy występuje jako imiesłów przydawkowy (*participium attributivum* – jako przymiotnik określający rzeczownik); z rodzajnikiem może pełnić funkcję rzeczownika: ὁ λέγων – ten, który mówi = mówca;
- jako imiesłów orzecznikowy (*participium praedicativum*), będąc częścią orzeczenia zagadza się w rodzaju, liczbie, i przypadku z podmiotem, lub dopełnieniem bliższym po słowach postrzegania (widzę, słyszę, poznaję, że...); porównaj:
 - ἐπιλανθάνομαι εἰπεῖν – zapominam powiedzieć (ind. + inf.)
 - ἐπιλανθάνομαι εἰπὼν – zapominam, że powiedziałem (ind + part. aor.)

d) dodatek do czasowników oznaczających istnienie lub robienie czegoś: ὁ δὲ Πέτρος ἐπέμενεν κρούων – „A Piotr kołatał dalej” (kontynuował kołatanie – imperf. + part. praes.) Ap 12, 16.

Imiesłów czasu teraźniejszego wyraża czynność odbywającą się równolegle w stosunku do czynności opisanej przez czasownik główny (w trybie oznajmującym), imiesłów aorystu wskazuje na czynność, która dokonała się tuż przed akcją wyrażoną przez czasownik główny.

Imiesłów aktywny (participium activum) czasu teraźniejszego od czasownika: być - εἶμι

	m. wg. III dek.	f. wg. I dek. impurum	n. wg. III dek.
Sing. nom. (voc.)	ὢν	οὔσα	ὄν
gen.	όντος	ούσης	όντος
dat.	όντι	ούση	όντι
acc.	όντα	ούσαν	όν
Pl. nom. (voc.)	όντες	οὔσαι	όντα
gen.	όντων	ούσων	όντων
dat.	ούσι(ν)	ούσαις	ούσι(ν)
acc.	όντας	ούσας	όντα

Imiesłów aktywny czasu teraźniejszego od czasownika: λύω

	m. wg. III dek.	f. wg. II dek. impurum	n. wg. III dek.
Sing. nom. (voc.)	λύ-ων	λύ-ουσα	λῦ-ον
gen.	λύ-οντος	λυ-ούσης	λύ-οντος
dat.	λύ-οντι	λυ-ούση	λύ-οντι
acc.	λύ-οντα	λύ-ουσαν	λῦ-ον
Pl. nom. (voc.)	λύ-οντες	λύ-ουσai	λύ-οντα
gen.	λυ-όντων	λυ-ουσων	λυ-όντων
dat.	λύ-ουσι(ν)	λυ-ούσαις	λύ-ουσι(ν)
acc.	λύ-οντας	λυ-ούσας	λύ-οντα

Imiesłów aktywny czasu przyszłego od czasownika: λύω

	m. wg. III dek.	f. wg. II dek. impurum	n. wg. III dek.
Sing. nom. (voc.)	λύσ-ων	λύσ-ουσα	λῦσ-ον
gen.	λύσ-οντος	λυσ-ούσης	λύσ-οντος
dat.	λύσ-οντι	λυσ-ούση	λύσ-οντι
acc.	λύσ-οντα	λύσ-ουσαν	λῦσ-ον
Pl. nom. (voc.)	λύσ-οντες	λύσ-ουσai	λύσ-οντα
gen.	λυσ-όντων	λυσ-ουσων	λυσ-όντων
dat.	λύσ-ουσι(ν)	λυσ-ούσαις	λύσ-ουσι(ν)
acc.	λύσ-οντας	λυσ-ούσας	λύσ-οντα

Genetivus absolutus – jest to konstrukcja składająca się z rzeczownika lub zaimka w gen. i uzgodnionym z nim participium. Może wyrażać okolicznik czasu, przyczyny, warunku lub przyzwolenia, ale nie wyraża celu (zob. Mt 1, 18; 5, 1; Łk 19, 33; Dz 22, 17).

Tryb przypuszczający (coniunctivus) jest związany z oczekiwaniem lub niepewnością, używa się go jako:

- coniunctivus hortativus (dla wyrażenia życzenia w 1 os. liczby mn.)
- coniunctivus deliberativus (gdzie wyraża zastanawianie się lub powątpiewanie)
- coniunctivus prohibitivus (wyraża zakaz w 2 os. l.poj. i mn.)
- coniunctivus prospectivus (dla wyrażenia czynności przyszłej)
- coniunctivus finalis (w zdaniach celowych po spójkach: ἵνα, ὅπως = aby).

Cechą koniunktywu jest wzdłużenie samogłoski tematycznej lub samogłoski w zakończeniu.

	Tryb oznajmujący (indicativus) czas teraźniejszy od λύω	Tryb przypuszczający (coniunctivus) czas teraźniejszy od λύω	Tryb przypuszczający (coniunctivus) czas teraźniejszy od εἰμί
Sing. 1.	λύ-ω	λύ-ω	ᾶ
2.	λύ-εις	λύ-ης	ῆς
3.	λύ-ει	λύ-η	ῆ
Pl. 1.	λύ-ομεν	λύ-ωμεν	ᾶμεν
2.	λύ-ετε	λύ-ητε	ῆτε
3.	λύ-ουσι(ν)	λύ-ωσι(ν)	ᾶσι(ν)

Słówka:

ἀποκτείνω – (fut. ἀποκτενῶ) zabić	κηρύσσω – publicznie głosić, publicznie
διώκω – (fut. διώξω) ścigać	nauczać, podawać do wiadomości,
εἶπεν – aoryst (czas przeszły dokonany)	rozgłaszać
od λέγω – powiedział	κρούω – pukać, kołatać
εἰπών – aoryst participium od λέγω	λαλέω – mówić, rozmawiać
ἐπέμενεν – imperfectum, tj. czas przeszły	ὀνομάζω – nazywać (ὀνόμασεν – aor.)
niedokonany 3 os. sing. od ἐπιμένω –	ποιέω – robić, czynić (ἐποίησεν – aor.)
pozostawać, trwać	τὸ περισσεύμα, -τος – obfitość, pełnia
ἐπιλανθάνομαι – zapominam	ὁ πῶλος, -ου – młody osioł, źrebię

Przetłumacz zdania:

1. λύντων δὲ αὐτῶν τὸν πῶλον εἶπαν οἱ κύριοι αὐτοῦ πρὸς αὐτούς, Τί λύετε τὸν πῶλον; (Łk 19, 33).
2. διὰ τοῦτο καὶ ἡ σοφία τοῦ θεοῦ εἶπεν, Ἀποστελῶ εἰς αὐτοὺς προφήτας καὶ ἀποστόλους, καὶ ἐξ αὐτῶν ἀποκτενοῦσιν καὶ διώξουσιν (Łk 11, 49).
3. λέγει αὐτῇ ὁ Ἰησοῦς· ἐγὼ εἰμι, ὁ λαλῶν σοι (J 4, 26).
4. ἐκ γὰρ τοῦ περισσεύματος τῆς καρδίας τὸ στόμα λαλεῖ (Mt 12, 34).
5. καὶ ἐποίησεν δώδεκα [οὓς καὶ ἀποστόλους ὀνόμασεν] ἵνα ᾧσιν μετ' αὐτοῦ καὶ ἵνα ἀποστέλλῃ αὐτοὺς κηρύσσειν (Mk 3, 14).

Lekcja 9

Strona medialna – czas przyszły i medialno-pasywna – czas teraźniejszy. Deponens. Zdrobnienia. Rzeczowniki III deklinacji ciąg dalszy.

Strona medialna (zwrotna) czasowników I koniugacji: λύομαι – rozwiązuje sobie

	Indicativus	Coniunctivus	Infinitivus i patricipium
Praesens	λύ-ο-μαι	λύ-ω-μαι	inf.: λύ-ε-σθαι
	λύ-η	λύ-η	participium: λυ-ό-μενος λυ-ο-μένη λυ-ό-μενον
	λύ-ε-ται	λύ-η-ται	
	λυ-ό-μεθα	λυ-ώ-μεθα	
	λύ-ε-σθε	λύ-η-σθε	
	λύ-ο-νται	λύ-ω-νται	
Futurum	λύ-σ-ο-μαι		inf.: λύ-σε-σθαι
	λύ-σ-η		participium: λυ-σό-μενος λυ-σο-μένη λυ-σό-μενον
	λύ-σ-ε-ται		
	λυ-σ-ό-μεθα		
	λύ-σ-ε-σθε		
	λύ-σ-ο-νται		

Deponens – czasownik czynno-bierny; taki, który przyjmuje formy fleksyjne strony biernej, ale ma znaczenie czynne; łac. *deponere* (*pozbyć się*) znaczy, że czasowniki te "pozbyły się" (całkowicie lub częściowo) strony czynnej.

Przykładowe słownictwo często używane w NT:

Praesens	Futurum	znaczenie
ἀποθνήσκω	ἀποθανοῦμαι	umierać
ἀποκρίνομαι	ἀποκριθήσομαι	odpowiedzieć
ἀρνέομαι	ἀρνήσομαι	zaprzeczać, wypierać się
βαίνω	βήσομαι	kroczyć, iść (w NT z przedrostkami ἀνα-, κατα-)
γίνομαι	γενήσομαι	stawać się, być
γινώσκω (klas. γιγνώσκω)	γνώσομαι	znać, wiedzieć
δέχομαι	δέξομαι	przyjmować, akceptować
διέρχομαι		przechodzić, przeprawiać się
δύναμαι	δυνήσομαι	móc, być zdolnym
ἐκπορεύομαι	ἐκπορεύσομαι	wychodzić, wyruszać; być wyprowadzanym
εἰσέρχομαι		wchodzić, przychodzić,
ἐξέρχομαι		wychodzić, odchodzić
ἐπενδύομαι		wdziewać na wierzch
ἐργάζομαι	ἐργάσομαι	pracować, działać, wykonywać
ἔρχομαι	ἐλεύσομαι	przychodzić, wracać, iść
ἡγέομαι	ἡγήσομαι	przewodzić, kierować, rządzić
ἰάομαι	ἰάσομαι	uzdrowiać
λαμβάνω	λήψομαι	brać, otrzymać
μιμνήσκομαι	μνησθήσομαι	pamiętać, przypominać sobie

πάσχω	πείσομαι	cierpieć
πίπτω	πεσοῦμαι	upadać, wpadać
πορεύομαι	πορεύσομαι	podążać, iść; żyć, postępować
προσέρχομαι		przychodzić, podchodzić,
προσεύχομαι	-εὕξομαι	modlić się
συνεισέρχομαι		wchodzić razem
τίκτω	τέξομαι (temat: τεκ-)	rodzić, wydawać na świat
φεύγω	φεύξομαι	uciekać

Rzeczowniki o tematach zakończonych na -ντ i nosowe -ν.

W zakończeniach na -ντ, samogłoska krótka wzdłuża się wskutek zaniku po niej spółgłoski (lub spółgłosek), następuje tzw. wzdłużenie zastępcze (kompensacyjne) do samogłoski długiej lub do dyftongu. Wiąże się to z tym, że w wygłosie (*wygłos - pozycja końcowa wyrazu lub sylaby w aspekcie fonetycznym*) greckich wyrazów mogą występować tylko spółgłoski: ν, ρ, ζ, oraz ξ, ψ; Tematy na -αν, -εν, -ον, tworzą nom. sing. asygnatycznie (bez użycia sigmy) z równoczesnym wydłużeniem samogłoski tematycznej -ᾱν, -ην, -ων; również przed sigma -ν- znika bez śladu.

	tematy na -ντ-		tematy na -ν-		
	ὁ λέων lew temat: λεοντ-	ὁ ὀδούς ząb temat: ὀδοντ-	ὁ ποιμήν pasterz temat: ποιμεν-	ὁ αἰών wiek temat: αἰων-	ἡ εἰκὼν obraz temat: εἰκον
S. nom.	λέων	ὀδούς	ποιμήν	αἰών	εἰκὼν
gen.	λέοντ-ος	ὀδόντ-ος	ποιμέν-ος	αἰών-ος	εἰκόνος
dat.	λέοντ-ι	ὀδόντ-ι	ποιμέν-ι	αἰών-ι	εἰκόνι
acc.	λέοντ-α	ὀδόντ-α	ποιμέν-α	αἰών-α	εἰκίνα
voc.	λέον	ὀδούς	ποιμήν	αἰών	εἰκὼν
Pl. n.-v.	λέοντ-ες	ὀδόντ-ες	ποιμέν-ες	αἰών-ες	εἰκόνες
gen.	λεόντ-ων	ὀδόντ-ων	ποιμέν-ων	αἰών-ων	εἰκόνων
dat.	λέου-σιν	ὀδοῦ-σιν	ποιμέ-σιν	αἰῶ-σιν	εἰκόσιν
acc.	λέοντ-ας	ὀδόντ-ας	ποιμέν-ας	αἰών-ας	εἰκόνας

Słowo ὁ αἰών, -ῶνος zachowuje ω w dat. pl., ponieważ powstało prawdopodobnie od αἰῶν – łac. aevum, albo od αἰεί ... ὢν – zawsze będący).

Podobnie odmieniają się:

ὁ ἄγών, ἄγῶνος – walka	ὁ λέων, -οντος – lew
ὁ αἰών, -ῶνος – wiek, wieczność	ὁ λιμήν, -ένος – przystań
ὁ ἀμπελὼν, ὠνος – winnica	ὁ μήν, μήνος – miesiąc
ὁ ἀφεδρὼν, -ῶνος – ustęp, toaleta	ὁ ὀδούς, -όντος – ząb
ὁ βραχίον, -οντος – ramię, moc boska	ὁ ποιμήν, -ένος – pasterz
ὁ γείτων, -ονος – sąsiad	ὁ πυλὼν, -ῶνος – brama, wrota
ὁ δαίμων, -ονος – demon, zły duch	ὁ Σιμών, -ῶνος – Szymon
ἡ εἰκὼν, -όνος – obraz, podobieństwo	ὁ χειμὼν, -ῶνος – burzliwa pogoda,
ὁ ἡγεμὼν, -όνος – wódz, przywódca	nawałnica, zima
ὁ κανὼν, -όνος – strefa działania, miara,	ὁ χιτὼν, χιτῶνος – tunika
reguła	ἡ χιών, χιόνος – śnieg

Zdrobnienia w NT nie są używane zbyt często. Najczęściej można je spotkać w Ewangelii św. Marka. Końcówki charakterystyczne dla zdrobnień to: -ιον i -άριον, np.: ὁ παῖς – τὸ παιδίον lub τὸ παιδάριον (małe dziecko, chłopczyk), podobnie od κορή (dziewczyna) – τὸ κοράσιον (mała dziewczynka – Mk 5, 41.42; 6, 22.28) ; ἄρην – τὸ ἄρνιον (baranek, jagnię); ὁ ὄναρ – τὸ ονάριον (osiołek); ὁ νοσός – τὸ νοσίον (piskle); τὸ τέκνον – τὸ τεκνίον (małe dziecko, dzieciątko); ἡ γύνῃ – τὸ γυναικάριον (mała kobietka – znaczenie pejoratywne: „głupia” „szalona” 2 Tm 3, 6); ἡ θυγάτηρ – τὸ θυγάτριον (mała córeczka – Mk 5, 23; 7, 25); od ἡ πτέρυξ (skrzydło) – τὸ πτερύγιον („czubeczek”, „ekstremalny skraweczek” – Mt 4, 5); τὸ ὄψον (ryba) – τὸ ὀψάριον (rybka); τὸ οὖς, ὡτός (ucho – jako organ słuchu) – τὸ ὠτίον (uszek) i τὸ ὠτάριον (małżowina uszna); od ὁ ψωμός (kęs, kawałek) – τὸ ψωμίον (mały kawałek chleba – J 13, 26.27.30); od τὸ πρόβατον (owca) – τὸ προβάτιον (owieczka).

Przetłumacz zdania:

1. ἐν ἐκείνῃ τῇ ἡμέρᾳ γνώσεσθε ὑμεῖς ὅτι ἐγὼ ἐν τῷ πατρί μου καὶ ὑμεῖς ἐν ἐμοὶ καὶ γὰρ ἐν ὑμῖν (J 14, 20).
2. τότε γνώσεσθε ὅτι ἐγὼ εἰμι (J 8, 28).
3. τί οὖν ἐστίν; προσεύξομαι τῷ πνεύματι, προσεύξομαι δὲ καὶ τῷ νοῖ· ψαλῶ τῷ πνεύματι, ψαλῶ δὲ καὶ τῷ νοῖ (1 Kor 14, 15).
4. Ἐγὼ εἰμι ὁ ποιμὴν ὁ καλὸς καὶ γινώσκω τὰ ἐμὰ καὶ γινώσκουσίν με τὰ ἐμὰ (J 10, 14).
5. διὰ τί τὴν λαλίαν τὴν ἐμὴν οὐ γινώσκετε; ὅτι οὐ δύνασθε ἀκούειν τὸν λόγον τὸν ἐμὸν (J 8, 43).
6. καὶ οὐκέτι εἰμὶ ἐν τῷ κόσμῳ, καὶ αὐτοὶ ἐν τῷ κόσμῳ εἰσίν, καὶ γὰρ πρὸς σὲ ἔρχομαι (J 17, 11).
7. λέγει αὐτοῖς Σίμων Πέτρος· ὑπάγω ἀλιεύειν. λέγουσιν αὐτῷ· ἐρχόμεθα καὶ ἡμεῖς σὺν σοί (J 21, 3).
8. ἔρχεται ὁ Φίλιππος καὶ λέγει τῷ Ἀνδρέᾳ, ἔρχεται Ἀνδρέας καὶ Φίλιππος καὶ λέγουσιν τῷ Ἰησοῦ (J 12, 22).
9. ἔρχεται οὖν πρὸς Σίμωνα Πέτρον· λέγει αὐτῷ· κύριε, σύ μου νίπτεις τοὺς πόδας; (J 13, 6).
10. ὅστις οὐ βαστάζει τὸν σταυρὸν ἑαυτοῦ καὶ ἔρχεται ὀπίσω μου, οὐ δύναται εἶναί μου μαθητής (Łk 14, 27).
11. ὅπου εἰμὶ ἐγὼ ἐκεῖ καὶ ὁ διάκονος ὁ ἐμὸς ἔσται· (J 12, 26).

Słówka:

ἀλιεύω – łowić ryby βαστάζω (fut. βαστάσω) – dźwigać, nosić νίπτω (fut. ἔνιψα) – myć, obmywać ὀπίσω – za, z tyłu	ὅπου – gdzie, dokąd ποιμαίνω (fut. ποιμανῶ) – paść, żywić τότε – wtedy ψάλλω (fut. ψαλῶ) – śpiewać
---	---

Lekcja 10

Imperfectum aktywne i medialno-pasywne od λύω. Rzeczowniki III deklinacji – tematy spółgłoskowe. Tryb rozkazujący czasu teraźniejszego. Przeczenie μή. Przymiotniki o trzech zakończeniach.

Imperfectum tworzy się przez dodanie augmentu (*augmentum syllabicum*) ε- bezpośrednio do tematu czasownika, oraz przez dodanie końcówek osobowych charakterystycznych dla tego czasu za pośrednictwem odpowiedniej spójki (o – przed: μ, ν; ε – przed σ, τ). Gdy temat czasownika rozpoczyna się od samogłoski, augment przyjmuje postać wzdłużenia pierwszej samogłoski (*augmentum temporale*).

	Czas imperfectum, tryb oznajmujący, strona aktywna od λύω ἐλύον - <i>rozwiązywałem</i>	Czas imperfectum, tryb oznajmujący, strona medialna, od λύω ἐλυόμην - <i>rozwiązywałem sobie, się</i>
Sing. 1 os.	ἐ-λυ-ον	ἐ-λυ-όμην
2 os.	ἐ-λυ-ες	ἐ-λύ-ου
3 os.	ἐ-λυ-ε(ν)	ἐ-λύ-ετο
Plur. 1 os.	ἐ-λύ-ομεν	ἐ-λυ-όμεθα
2 os.	ἐ-λύ-ετε	ἐ-λύ-εσθε
3 os.	ἐ-λυ-ον	ἐ-λύ-οντο

Wzdłużenia pierwszej samogłoski lub dyftongu dokonują się według następujących zasad:

	Praesens act./med	Imperfectum act./med.	
α → η	ἀκούω	ἤκουον	słuchać
ε → η	ἔρχομαι	ἤρχόμην	iść
ο → ω	ὀνομάζω	ὠνόμαζον	nazywać
οι → ω	οἰκτίρω	ὥκτιρον	litować się, mieć litość
αι → η	αἰτέω	ἡτούμην	prosić, prosić dla siebie, żądać
ει → η	εἰκάζω	ἤκαζον	ukazywać podobieństwo
αυ → ηυ	αὐξάνω	ἡύξανον	powiększać, wzrastać
ευ → ηυ	εὐρίσκω	ἡύρισκον (εὕρισκον)	znaleźć

Pozostałe czasowniki, które zaczynają się od samogłoski długiej nie otrzymują żadnego augmentu (jak η, ω, ι, υ) natomiast w przypadku ι → ῑ ; υ → ῡ, następuje wzdłużenie lecz zmian tych w pisowni nie widać.

W czasownikach złożonych, które zaczynają się od przyimka, augment umieszcza się po przyimku, bezpośrednio przed tematem czasownika. Przyimek w takim wypadku traci swoją samogłoskę końcową (za wyjątkiem przyimków: περι- i προ-).

Przykłady tworzenia imperfectum:

ἄγω, ἡγόν (act.), ἡγόμην (pass.) – prowadzić	ἔχω, εἶχον (niereg.) – mieć
ἀλείφω, ἡλειφον – namaszczać	θεραπεύω, ἐθεράπευον – uzdrawiać
ἀναβαίνω, ἀνέβαινον – iść do góry	κράζω, ἔκραζον – krzyczeć
βαπτίζω, ἐβάπτιζον – chrzcić, myć	λέγω, ἔλεγον – mówić
	κάθημαι, ἐκαθήμην – usiąść, siedzieć

βλέπω, ἑβλεπον – patrzeć, spoglądać γράφω, ἔγραφον – pisać διδάσκω, ἐδίδασκον – uczyć εἰσπορεύομαι, εἰσπορεύομην – wchodzić ἐκβάλλω, ἐξέβαλλον – wyrzucać	πιστεύω, ἐπίστευον – wierzyć προάγω, προήγον – wyprowadzać προέρχομαι, προήρχομην – iść na czele ὑπάγω, ὑπήγον – odchodzić, usuwać się
---	---

Uwaga! Przy tworzeniu imperfectum należy pamiętać, że poza nielicznymi formami nieregularnymi, czas ten tworzy się wykorzystując niezmienny temat czasownika w czasie teraźniejszym, np.: διδάσκ-ω, ἐ-δίδασκ-ον.

Rzeczowniki III deklinacji zakończone na tematy spółgłoskowe płynne:

a) z tematami zakończonymi na ρ w stopniu wzdłużenia w nominatiwie

		ὁ ῥήτωρ mówca temat: ῥήτορ-	ὁ σωτήρ zbawiciel temat: σωτηρ-
Sing. nom.	ὁ	ῥήτωρ	σωτήρ
gen.	τοῦ	ῥήτορ-ος	σωτήρ-ος
dat.	τῷ	ῥήτορ-ι	σωτήρ-ι
acc.	τόν	ῥήτορ-α	σωτήρ-α
voc.	ὦ	ῥήτορ	σῶτερ
Pl. nom.-voc.	οἱ	ῥήτορ-ες	σωτήρ-ες
gen.	τῶν	ῥητόρ-ων	σωτήρ-ων
dat.	τοῖς	ῥήτορ-σιν	σωτήρ-σιν
acc.	τούς	ῥήτορ-ας	σωτήρ-ας

Podobnie odmieniają się:

ὁ ἀλέκτωρ, -ορος – kogut	ὁ νιπτήρ, -ῆρος – miednica
ὁ πράκτωρ, -ορος – dozorca, wykonawca	ὁ προπάτωρ, -ορος – przodek

b) z tematami zakończonymi na ρ w stopniu wzdłużenia -τηρ, w stopniu pełnym -τερ, i w stopniu zaniku -τρ.

		ὁ πατήρ ojciec temat: πατερ-	ὁ ἀνὴρ mąż temat: ἀνερ-		ἡ μήτηρ matka temat: μητερ-	ἡ θυγάτηρ córką tem.: θυγατερ-
Sing. nom.	ὁ	πατήρ	ἀνὴρ	ἡ	μήτηρ	θυγάτηρ
gen.	τοῦ	πατρ-ός	ἀνδρ-ός	τῆς	μητρ-ός	θυγατρ-ός
dat.	τῷ	πατρ-ί	ἀνδρ-ί	τῇ	μητρ-ί	θυγατρ-ί
acc.	τόν	πατέρ-α	ἄνδρ-α	τήν	μητέρ-α	θυγατέρ-α
voc.	ὦ	πάτερ	ἄνερ	ὦ	μητερ	θύγατερ
Pl. n.-v.	οἱ	πατέρ-ες	ἄνδρ-ες	αἱ	μητέρ-ες	θυγατέρ-ες
gen.	τῶν	πατέρ-ων	ἀνδρ-ῶν	τῶν	μητέρ-ων	θυγατέρ-ων
dat.	τοῖς	πατρ-ά-σιν	ἀνδρ-ά-σιν	ταῖς	μητρ-ά-σιν	θυγατρ-ά-σιν
acc.	τούς	πατέρ-ας	ἄνδρ-ας	τάς	μητέρ-ας	θυγατέρ-ας

Uwaga! Między dwiema spółgłoskami nosową i płynną wytwarza się nowa spółgłoska: między ν a ρ zębowa δ (ἄν-δ-ρός), między μ a ρ wargowa β.

Podobnie odmienia się słowo: ἡ γαστήρ, -τρός – brzuch, łono.

	Tryb rozkazujący czas teraźniejszy, strona czynna	Tryb rozkazujący czas teraźniejszy, strona med.
2 os. l. poj.	λύ-ε	λύ-ου
3 os. l. poj.	λυ-έ-τω	λυ-έ-σθω
2 os. l. mn.	λύ-ε-τε	λύ-ε-σθε
3 os. l. mn.	λυ-έ-τω-σαν	λυ-έ-σθω-σαν

Imperativus wyraża rozkaz, błaganie (Mk 9, 22) lub zakaz (z przeczeniem μή). Czas teraźniejszy wskazuje na czynność bierzącą, aktualnie toczącą się lub powtarzającą się. Zakaz wyraża pragnienie zatrzymania bierzącej akcji μή φοβοῦ – „nie bój się” w znaczeniu: „przestań się bać”, „już dłużej się nie bój”, „przestań się lękać” (Mk 5, 36; Łk 1, 13; J 12, 50; Dz 18, 9; Ap 1, 17). Na ogół jest to rozkaz zatrzymania działania, które już się rozpoczęło.

Partykuła przecząca μή jest używana przeważnie w zdaniach wyrażających wolę, pragnienie, wątpliwość, (w przeciwieństwie do οὐ, które zaprzecza faktom, czyli występuje jedynie w trybie oznajmującym), występuje w połączeniu z każdym trybem (poza oznajmującym) oraz z imiesłowami i bezokolicznikami. W złożeniu οὐ μή wyraża wzmocnienie przeczenia, jako εἰ μή znaczy – *jeśli nie, za wyjątkiem, jedynie*.

Przymiotniki o trzech zakończeniach z tematami na -ντ.

	Liczba pojedyncza			Liczba mnoga		
	m.	f.	n.	m.	f.	n.
nom. (voc.)	πᾶς	πᾶσα	πάν	πάντες	πᾶσαι	πάντα
gen.	παντός	πάσης	παντός	πάντων	πασῶν	πάντων
dat.	παντί	πάσῃ	παντί	πᾶσιν	πάσαις	πᾶσιν
acc.	πάντα	πᾶσαν	πάν	πάντας	πάσας	πάντα

Przymiotnik πᾶς, πᾶσα, πάν – wszystko, każdy, cały – zależnie od pozycji w zdaniu może mieć różne znaczenie, np.: πᾶς ἄνθρωπος – każdy człowiek, πᾶς ὁ ἄνθρωπος – cały człowiek.

	ἐκών, ἐκοῦσα, ἐκόν – chętny, z własnej woli					
	Liczba pojedyncza			Liczba mnoga		
	m	f.	n.	m.	f.	n.
nom. (voc.)	ἐκών	ἐκοῦσα	ἐκόν	ἐκόντ-ες	ἐκοῦσαι	ἐκόντ-α
gen.	ἐκόντ-ος	ἐκούσης	ἐκόντ-ος	ἐκόντ-ων	ἐκουσῶν	ἐκόντ-ων
dat.	ἐκόντ-ι	ἐκούσῃ	ἐκόντ-ι	ἐκοῦσιν	ἐκούσαις	ἐκοῦσιν
acc.	ἐκόντ-α	ἐκοῦσαν	ἐκόν	ἐκόντ-ας	ἐκοῦσας	ἐκόντ-α

Słówka:

ἄρρωστος, ον; -ου, – będący bez sił, chory ἀλείφω – namaszczać τὸ ἐλαίον, -ου – oliwa, olej z oliwek	ὁ ὄχλος, -ου – tłum, rzesza περί – z gen. za, o, w związku z; z acc.: w około, blisko πλούσιος, -α, -ον – bogaty
--	---

θεραπεύω – leczyć, uzdrawiać κάθημαι – siedzieć μετά – (przed samogłoskami μεθ’) z <i>gen.</i> : z, razem z, wśród; z <i>acc.</i> za, po, z tyłu νίπτω – myć ὁ, ἡ ὄνος, ου – osioł, oślica οὖς, ὠτός – ucho (dat. pl. ὠσίν)	ἡ πόλις, -εως – miasto πολύς, πολλή, πολύ, -οῦ, -ῆς, -οῦ – liczni, wielu σήμερα – dziś, dzisiaj τότε – wówczas, wtedy χαίρω – witać, cieszyć się ὑπάγω – odchodzić, usuwać się
--	--

Przetłumacz zdania.

1. καὶ δαιμόνια πολλὰ ἐξέβαλλον, καὶ ἤλειπον ἐλαίῳ πολλοὺς ἀρρώστους καὶ ἐθεράπευον (Mk 6, 13).
2. καὶ πολλοὶ πλούσιοι ἔβαλλον πολλά· (Mk 12, 41).
3. καὶ ἤκουον οἱ μαθηταὶ αὐτοῦ (Mk 11, 14).
4. πολλοὶ δι’ αὐτὸν ὑπήγον τῶν Ἰουδαίων καὶ ἐπίστευον εἰς τὸν Ἰησοῦ (J 12, 11).
5. καὶ πᾶς ὁ ὄχλος ἤρχετο πρὸς αὐτόν, καὶ ἐδίδασκεν αὐτούς (Mk 2, 13).
6. μὴ φοβοῦ, θυγάτηρ Σιών· ἰδοὺ ὁ βασιλεὺς σου ἔρχεται, καθημένος ἐπὶ πῶλον ὄνου.
7. ἔγραψεν εἰς τὴν γῆν (J 8, 8).
8. καὶ ἐπορεύοντο πάντες ἀπογράφεσθαι, ἕκαστος εἰς τὴν ἑαυτοῦ πόλιν (Łk 2, 3).
9. ἐκεῖ ἐκάθητο μετὰ τῶν μαθητῶν αὐτοῦ (J 6, 3).
10. καὶ ἤρχοντο πρὸς αὐτόν καὶ ἔλεγον· χαῖρε ὁ βασιλεὺς τῶν Ἰουδαίων· (J 19, 3).
11. ἔλεγον οὖν τῷ Πιλάτῳ οἱ ἀρχιερεῖς τῶν Ἰουδαίων· μὴ γράφῃς ὁ βασιλεὺς τῶν Ἰουδαίων, ἀλλ’ ὅτι ἐκεῖνος εἶπεν· βασιλεὺς εἰμι τῶν Ἰουδαίων (J 19, 21).
12. λέγε μοι, σὺ Ῥωμαῖος εἶ; (Dz 22, 27).
13. τέκνον, ὑπάγε σήμερον ἐργάζου ἐν τῷ ἀμπελῶνι (Mt 21, 28).
14. Ταῦτα δίδασκε καὶ παρακάλει (1 Tm 6, 2).
15. ὁ ἔχων ὦτα ἀκουέτω (Mt 13, 43).

Lekcja 11

Czas teraźniejszy i imperfektum czasowników „ściągniętych”, kończących się na -εω, -αω, -οω.

Zasady kontrakcji

zakończenia na -ε	zakończenia na -α	zakończenia na -ο
ε + ω > ω ε + ου > ου ε + ο > ου ε + ει > ει (właściwe ε+ι) ε + ε > ει (niewłaściwe) ε + η, η > η, η	α + ε, η > α α + ο, ου, ω > ω α + dyft. > wzdluż. z ι subscip.	ο + samogł. długa > ω ο + samogł. krótka > ου ο + ου > (absorbja) ου ο + dyft. z ι lub z ι subscr. > οι ο + ει niewłaściwe > ου

1. Czasowniki zakończone na -εω.

	Tryb ozn., czas ter., str. act.	Tryb przyp., czas ter., str. act.	Tryb ozn., czas ter., str. med./pass.	Tryb przyp., czas ter., str. med./p.
S. 1	φιλῶ (ε+ω)	φιλῶ	φιλοῦμαι	φιλωμαι
2	φιλεῖς	φιλεῖς	φιλεῖ	φιλεῖ
3	φιλεῖ	φιλεῖ	φιλεῖται	φιλεῖται
Pl. 1	φιλοῦμεν	φιλοῦμεν	φιλούμεθα	φιλούμεθα
2	φιλεῖτε	φιλεῖτε	φιλεῖσθε	φιλεῖσθε
3	φιλοῦσιν	φιλοῦσιν	φιλοῦνται	φιλοῦνται
	Tryb ozn. czas imperf., str. act.	Tryb rozkaz., czas ter., str. act.	Tryb ozn. czas imperf., str. med./p.	Tryb rozkaz., czas ter., str. med./p.
S. 1	ἐφίλουν (ε+ο)		ἐφιλούμην	
2	ἐφίλεις (ε+ε)	φίλει	ἐφιλοῦ	φιλοῦ
3	ἐφίλει (ε+ε)	φιλείτω	ἐφιλεῖτο	φιλείσθω
Pl. 1	ἐφιλοῦμεν		ἐφιλούμεθα	
2	ἐφιλεῖτε	φιλεῖτε	ἐφιλεῖσθε	φιλεῖσθε
3	ἐφίλουν	φιλείτωσαν	ἐφιλοῦντο	φιλείσθωσαν
	Imiesłów, czas ter. str. act. l. poj.		Imiesłów, czas ter. str. med./pass. l. poj.	
nom.	φιλῶν	φιλοῦσα -οῦν	φιλούμενος	φιλουμένη -ούμενον
gen.	φιλοῦντος	φιλούσης -οῦντος	φιλουμένου	φιλουμένης -ουμένου
dat.	φιλοῦντι	φιλούσῃ -οῦντι	φιλουμένῳ	φιλουμένῃ -ουμένῳ
acc.	φιλοῦντα	φιλοῦσαν -οῦν	φιλούμενον	φιλουμένην -ούμενον
voc.	φιλῶν	φιλοῦσα -οῦν	φιλούμενε	φιλουμένη -ούμενον
	Imiesłów, czas ter. str. act. l. mn.		Imiesłów, czas ter. str. med./pass. l. mn.	
n. - v.	φιλοῦντες	φιλοῦσαι -οῦντα	φιλούμενοι	φιλούμεναι -ούμενα
gen.	φιλοῦντων	φιλουσῶν -οῦντων		φιλουμένων
dat.	φιλοῦσιν	φιλούσαις -οῦσιν	φιλουμένοις	φιλουμέναις -ουμένοις
acc.	φιλοῦντας	φιλούσας -οῦντα	φιλούμενους	φιλουμένας -ούμενα
Inf.	czas teraź., str. act.: φιλεῖν		czas teraź. str. med./pass.: φιλεῖσθαι	

Podobnie odmieniają się:

ἀγνοέω – nie wiedzieć	μαρτυρέω – świadczyć
αἰτέω (impf., med. ἤτοῦντο) – prosić, żądać	μετανοέω – nawracać się
ἀκολουθέω – chodzić za, towarzyszyć	μισέω – nienawidzić, czuć wstręt
	οἰκοδομέω – budować, wzmacniać,

komuś	utwierdzać
ἀσθενέω – być chorym, słabym	πλουτέω – być bogatym
γαμέω – żenić się	περιπατέω – kroczyć, chodzić, krążyć
γρηγορέω – czuwać	πνέω – wiać, dąć, dmuchać
δέω – wiązać	ποιέω – czynić, robić
ἐλεέω – litować się, mieć miłosierdzie	πωλέω – sprzedawać
θεορέω – oglądać, patrzeć, przyglądać się	φιλέω – kochać, lubić
ζητέω – szukać	φωνέω – wydawać głos, wykrzykiwać
καλέω – wołać	τελέω – kończyć, wypełniać
λαλέω – mówić, rozmawiać	τηρέω – pilnować, strzec, zachowywać

Przykłady tworzenia innych form czasowników kończących się na -εω:

Praesens	Futurum	Aoryst	Perfectum	Znaczenie
αἰτέω	αἰτήσω	ἤτησα	ἤτηκα	prosić
καλέω	καλέσω	ἐκαλέσα ἐκαλήθην	κέκληκα κέκλημαι	wołać
ποιέω	ποιήσω	ἐποίησα	πεποίηκα πεποίημαι	robić
φιλέω	φιλήσω	ἐφιλήσα	πεφίηκα	kochać, lubić

Czasownik δέομαι, który oznacza: „błagać”, „prosić”, „modlić się”, nie ściąga się, natomiast w jednosylabowych jak πλέω – „żeglować”, ściągnięcie następuje jedynie z -ει-, np.: w czasie teraźniejszym πλέω, πλεῖς, πλεῖ, ale 1 os. l. mn. πλέομεν.

2. Czasowniki zakończone na -αω.

	Tryb ozn., czas ter., str. act.	Tryb przyp., czas ter., str. act.	Tryb ozn., czas ter., str. med./pass.	Tryb przyp., czas ter., str. med./pass.
S. 1	ἀγαπῶ	ἀγαπῶ	ἀγαπῶμαι	ἀγαπῶμαι
2	ἀγαπᾷς (α+εις)	ἀγαπᾷς	ἀγαπᾷ (ἀγαπᾷσαι)	ἀγαπᾷ
3	ἀγαπᾷ	ἀγαπᾷ	ἀγαπᾷται	ἀγαπᾷται
Pl. 1	ἀγαπῶμεν	ἀγαπῶμεν	ἀγαπώμεθα	ἀγαπώμεθα
2	ἀγαπάτε (α+ετε)	ἀγαπάτε	ἀγαπάσθε	ἀγαπάσθε
3	ἀγαπῶσιν	ἀγαπῶσιν	ἀγαπῶνται	ἀγαπῶνται
	Tryb ozn. czas imperf., str. act.	Tryb rozkaz., czas ter., str. act.	Tryb ozn. czas imperf., str. med./p.	Tryb rozkaz., czas ter., str. med./pass.
S. 1	ἡγάπων (α+ο)		ἡγαπῶμην	
2	ἡγάπας	ἀγάπα	ἡγαπῶ	ἀγαπῶ
3	ἡγάπα	ἀγαπάτω	ἡγαπᾶτο	ἀγαπάσθω
Pl. 1	ἡγαπῶμεν		ἡγαπώμεθα	
2	ἡγαπάτε	ἀγαπάτε	ἡγαπάσθε	ἀγαπάσθε
3	ἡγάπων	ἀγαπάτωσαν	ἡγαπῶντο	ἀγαπάσθωσαν
	Imiesłów, czas ter. str. act. liczba poj.		Imiesłów, czas ter. str. med./pass., liczba poj.	
nom.	ἀγαπῶν	ἀγαπῶσα -ὼν	ἀγαπῶμενος	ἀγαπῶμένη -μενον
gen.	ἀγαπῶντος	ἀγαπώσης -ῶντος	ἀγαπῶμένου	ἀγαπῶμένης -μένου
dat.	ἀγαπῶντι	ἀγαπώσῃ -ῶντι	ἀγαπῶμένῳ	ἀγαπῶμένῃ -ωμένῳ
acc.	ἀγαπῶντα	ἀγαπῶσαν -ὼν	ἀγαπῶμενον	ἀγαπῶμένην -μενον
voc.	ἀγαπῶν	ἀγαπῶσα -ὼν	ἀγαπῶμενε	ἀγαπῶμένη -μενον

	Imiesłów, czas ter. str. act. liczba mn.			Imiesłów, czas ter. str. med./pass., liczba mn.		
n. v.	ἀγαπῶντες	ἀγαπῶσαι	-ῶντα	ἀγαπῶμενοι	ἀγαπῶμεναι	-ώμενα
gen.	ἀγαπῶντων	ἀγαπῶσων	-όντων	ἀγαπωμένων		
dat.	ἀγαπῶσιν	ἀγαπῶσαις	-ῶσιν	ἀγαπωμένοις	ἀγαπωμέναις	-ωμένοις
acc.	ἀγαπῶντας	ἀγαπῶσας	-ῶντας	ἀγαπωμένους	ἀγαπωμένας	-ώμενα
Inf.	czas terażniejszy, str. act. ἀγαπᾶν			czas teraż. str. med./pass. ἀγαπᾶσθαι		

Podobnie odmieniają się:

ἀγαπάω – kochać	ὁράω – widzieć, zobaczyć, spostrzec
γεννᾶω – rodzić, dawać życie	πεινᾶω – być głodnym, łaknąć
διψᾶω – pragnąć, być spragnionym	πλανᾶω – zwodzić
ἑρωτάω – pytać, prosić, błagać	τιμᾶω – oddawać cześć, czcić
μεριμνᾶω – martwić się	τολμᾶω – ośmielać się

Przykłady tworzenia innych form czasowników kończących się na -αω:

Praesens	Futurum	Aoryst	Perfectum	Znaczenie
ἀγαπάω	ἀγαπήσω	ἠγάπησα ἠγαπήτην	ἠγάπηκα ἠγάπημαι	kochać, miłować
γεννᾶω	γεννήσω	ἐγέννησα ἐγεννήτην	γεγέννηκα γεγέννημαι	rodzić
διψᾶω	διψήσω	ἐδίψησα		pragnąć
ὁράω	ὄψομαι	εἶδον, εἶδα ὥψησα ὥφθην	έώρακα έόρακα	widzieć, zobaczyć

3. Czasowniki zakończone na -οω.

	Tryb ozn., czas ter., str. act.	Tryb przyp., czas ter., str. act.	Tryb ozn., czas ter., str. med./pass.	Tryb przyp., czas ter., str. med./pass.		
S. 1	φανερῶ	φανερῶ	φανερῶμαι	φανερῶμαι		
2	φανεροῖς (ο+εις)	φανεροῖς (ο+ης)	φανεροῖ	φανεροῖ		
3	φανεροῖ	φανεροῖ	φανερῶνται	φανερῶνται		
Pl. 1	φανερῶμεν	φανερῶμεν	φανερούμεθα	φανερούμεθα		
2	φανερῶτε	φανερῶτε	φανερούσθε	φανερούσθε		
3	φανερῶσιν	φανερῶσιν	φανερόνται	φανερόνται		
	Tryb ozn. czas imperf., str. act.	Tryb rozkaz., czas ter., str. act.	Tryb ozn. czas imperf., str. med./p.	Tryb rozkaz., czas ter., str. med./pass.		
S. 1	ἐφάνερον		ἐφανερούμην			
2	ἐφάνερους	φάνερου	ἐφανεροῦ	φανεροῦ		
3	ἐφάνερου	φανερούτω	ἐφανερούτο	φανερούσθω		
Pl. 1	ἐφανερούμεν		ἐφανερούμεθα			
2	ἐφανερούτε	φανερούτε	ἐφανερούσθε	φανερούσθε		
3	ἐφάνερον	φανερούτωσαν	ἐφανερόντο	φανερούσθωσαν		
Imiesłów, czas ter. str. act. liczba poj.			Imiesłów, czas ter. str. med./pass., l. poj.			
nom.	φανερῶν	φανερῶσα	-ῶν	φανερούμενος	φανερουμένη	-ούμενον
gen.	φανερούντος	φανερούσης	-ῶντος	φανερούμενου	φανερουμένης	-ουμένου
dat.	φανερόντι	φανερούσῃ	-ῶντι	φανερούμένῳ	φανερουμένην	-ουμένῳ
acc.	φανερόντα	φανερούσαν	-ῶν	φανερούμενον	φανερουμένην	-ούμενον
voc.	φανερῶν	φανερῶσα	-ῶν	φανερούμενε	φανερουμένη	-ούμενον

Imiesłów, czas ter. str. act. liczba mn.				Imiesłów, czas ter. str. med./pass., l. mn.			
n., v.	φανεροῦντες	φανερῶσαι	-οῦντα	φανερῶμενοι	φανερῶμεναι	-οῦμενα	
gen.	φανερῶντων	φανερουσῶν	-οῦντων	φανερουμένων			
dat.	φανερῶσιν	φανερῶσαις	-οῦσιν	φανερουμένοις	φανερουμέναις	-οῦμένοις	
acc.	φανερῶντας	φανερῶσας	-οῦντας	φανερῶμενους	φανερῶμενας	-οῦμενας	
Inf.	czas teraż., str. act. φανερῶν			czas teraż., str. med./pass. φανερῶσθαι			

Podobnie odmieniają się:

δηλώω – czynić jasnym, ujawniać	ὁμοιῶω – czynić podobnym, być podobnym
δικαίωω – czynić sprawiedliwym	πληρῶω – napełnić, wypełnić
ἐλευθερώω – uwalniać, wyzwalać	σταυρώω – ukrzyżować
ζηλώω – zabiegać, być zazdrosnym	τελειῶω – spełniać do końca
θανατώω – uśmiercać	ὑψῶω – wywyższać
κοινῶω – czynić nieczystym	φανερῶω – czynić jawnym, objawiać
κραταιόομαι – (pass.) stawać się silnym	

Przykłady tworzenia innych form czasowników kończących się na -οω:

Praesens	Futurum	Aoryst	Perfectum	Znaczenie
δηλώω	δηλώσω	ἐδήλωσα ἐδήλωθην		ujawniać
θανατώω	θανατώσω	ἐθανάτωσα ἐθανατώθην		uśmiercać
πληρῶω	πληρώσω	ἐπλήρωσα ἐπλήρώθην	πεπλήρωμαι	wypełnić
σταυρώω	σταυρώσω	ἐσταύρωσα ἐσταυρώθην	ἐσταύρωμαι	ukrzyżować

Szczególną grupę w tej kategorii tworzą czasowniki jednosylabowe zakończone na -εω; mają one tematy pozornie samogłoskowe, gdyż między ε a ω pierwotnie znajdowała się jeszcze jedna spółgłoska, która zanikła. Ściągnięciu ulegają jedynie połączenia ε + ε i ε + ει, natomiast ε + jakiegokolwiek „o” nie ściąga się nigdy np.: πνέω, πνείζ, πνεῖ, πνέομεν, πνείτε, πνέουσιν (ind. praes. od πνέω – *wieję, dmę*). W ten sposób odmieniają się czasowniki: πλέω – *żegluję*, δέω – *potrzebuję*, χέω – *leję, rozlewam*. W Septuagincie można spotkać formy nieściągnięte (Syr 43, 29; Mal 3, 3).

Czasowniki o tematach samogłoskowych, zakończone na -ήω, ściągają się w ten sposób, że η + jakiegokolwiek „o” daje zawsze ω, a wszędzie indziej pozostaje η. Do tej grupy należą: χρήομαι = χρέωμαι = χρώμαι = (klasyczne χράομαι, gdzie temat słowny pozostaje χρη-) – *używam i* ζήω = ζέω = ζῶ = (klasyczne ζάω) – *żyję*. Widoczne różnice spowodowane są procesem przechodzenia długiego *a* w długie *e*.

Praesens		Imperfectum	
ζῶ	χρώμαι	ἔζων	ἐχρώμην
ζῆς	χρή	ἔζης	ἐχρώ
ζῇ	χρήται	ἔζη	ἐχρήτο
ζῶμεν	χρώμεθα	ἔζομεν	ἐχρώμεθα
ζήτε	χρήσθε	ἔζήτε	ἐχρήσθε
ζῶσιν	χρῶνται	ἔζων	ἐχρῶντο
Inf. ζῆν	Inf. χρήσθαι		

Imperat. ζή	Imperat. χρῶ		Imperat. aor. χρήσαι
-------------	--------------	--	-------------------------

Inne słówka:

ἀγοράζω – kupować ἀκάθαρτος, ον – nieczysty ἀνάδεξις, -εως – pojawienie się ἀσθενέω – być chorym, słabym αὐξάνω – powiększać, wzrastać δένδρον, -ου, τό – drzewo ἐσθίω – jeść ἴδιος, α, ον – własny ἴσος, η, ον – równy καθώς – jak, tak jak κραταιόομαι – (pass.) stawać się silnym μᾶλλον – bardziej	μεθερμηνεύομενον – imiesłów, czas teraźniejszy, pass. od μεθερμηνεύομαι – być tłumaczonym μόνον – jedynie, tylko μόνος, η, ον – jedyny οἰκοδομέω – budować πάλιν – znów, z powrotem πεπληρωμένη – była pełna (<i>part. perf.</i>) προσπίπτω – upadać σαπρός, ἄ, ὄν – zepsuty, zgniły, zły φυτεύω – sadzić χαρά, ἄς, ἡ – radość
--	--

Przetłumacz zdania:

1. Οὐ περὶ τούτων δὲ ἐρωτῶ μόνον, ἀλλὰ καὶ περὶ τῶν πιστευόντων διὰ τοῦ λόγου αὐτῶν εἰς ἐμέ, ἵνα πάντες ἓν ᾧσιν, καθὼς σύ, πάτερ, ἐν ἐμοὶ καὶ γὰρ ἐν σοί, ἵνα καὶ αὐτοὶ ἐν ἡμῖν ᾧσιν, ἵνα ὁ κόσμος πιστεύῃ ὅτι σύ με ἀπέστειλας (J 17, 20 – 21).
2. ἰδοὺ ἡ παρθένος ἐν γαστρὶ ἔξει καὶ τέξεται υἱόν, καὶ καλέσουσιν τὸ ὄνομα αὐτοῦ Ἑμμανουήλ, ὃ ἐστὶν μεθερμηνεύομενον μεθ' ἡμῶν ὁ θεός (Mt 1, 23).
3. αἰτεῖτε καὶ λήψετε, ἵνα ἡ χαρὰ ὑμῶν ᾗ πεπληρωμένη (J 16, 24).
4. οὐ δύναται δένδρον ἀγαθὸν καρποὺς πονηροὺς ποιεῖν οὐδὲ δένδρον σαπρὸν καρποὺς καλοὺς ποιεῖν (Mt 7, 18).
5. Καὶ μετὰ ταῦτα περιεπάτει ὁ Ἰησοῦς ἐν τῇ Γαλιλαίᾳ· οὐ γὰρ ᾔθελεν ἐν τῇ Ἰουδαίᾳ περιπατεῖν, ὅτι ἐζήτουν αὐτὸν οἱ Ἰουδαῖοι ἀποκτεῖναι (J 7, 1).
6. πᾶς ὁ πίνων ἐκ τοῦ ὕδατος τούτου διψήσει πάλιν· (J 4, 13).
7. ἐν ταῖς ἡμέραις αὐτῶν· ἡσθιον, ἐπινον, ἡγόραζον, ἐπώλουν, ἐφύτευον, ὠκοδόμουν· (Łk 17, 28).
8. Τὸ δὲ παιδίον ᾗξανεν καὶ ἐκραταιοῦτο πνεύματι, καὶ ἦν ἐν ταῖς ἐρήμοις ἕως ἡμέρας ἀναδείξεως αὐτοῦ πρὸς τὸν Ἰσραήλ (Łk 1, 80).
9. καὶ τὰ πνεύματα τὰ ἀκάθαρτα, ὅταν αὐτὸν ἐθεώρουν, προσέπιπτον αὐτῷ καὶ ἔκραζον λέγοντες ὅτι σὺ εἶ ὁ υἱὸς τοῦ θεοῦ (Mk 3, 11).
10. καὶ ἐπηρώτα αὐτόν· τί ὀνομά σοι; καὶ λέγει αὐτῷ· λεγιὼν ὀνομά μοι, ὅτι πολλοὶ ἐσμεν (Mk 5, 9).
11. τὰ πρόβατα τὰ ἐμὰ τῆς φωνῆς μου ἀκούουσιν, καὶ γὰρ γινώσκω αὐτὰ καὶ ἀκολουθοῦσίν μοι (J 10, 27).
12. διὰ τοῦτο οὖν μᾶλλον ἐζήτουν αὐτὸν οἱ Ἰουδαῖοι ἀποκτεῖναι, ὅτι οὐ μόνον ἔλυνεν τὸ σάββατον, ἀλλὰ καὶ πατέρα ἴδιον ἔλεγεν τὸν θεὸν ἴσον ἑαυτὸν ποιῶν τῷ θεῷ (J 5, 18).
13. ἠκολούθει δὲ αὐτῷ ὄχλος πολὺς, ὅτι ἐθεώρουν τὰ σημεῖα ἃ ἐποίει ἐπὶ τῶν ἀσθενούντων (J 6, 2).
14. οὐ δύναται ὁ κόσμος μισεῖν ὑμᾶς, ἐμὲ δὲ μισεῖ, ὅτι ἐγὼ μαρτυρῶ περὶ αὐτοῦ ὅτι τὰ ἔργα αὐτοῦ πονηρὰ ἐστίν (J 7, 7).

Lekcja 12

Rzeczowniki III deklinacji – ciąg dalszy. Liczebniki.

Rzeczowniki – tematy spółgłoskowe:

tylnojęzykowe – γ, κ, χ + σ > ξ			wargowe – β, π, φ + σ > ψ	
		ὁ κῆρυξ – herold temat: κηρυκ-		ἡ λαῖλαψ – wichura temat: λαίλαπ-
Sing. nom.	ὁ	κῆρυξ	ἡ	λαῖλαψ
gen.	τοῦ	κήρυκ-ος	τῆς	λαίλαπ-ος
dat.	τῷ	κήρυκ-ι	τῇ	λαίλαπ-ι
acc.	τόν	κήρυκ-α	τήν	λαίλαπ-α
voc.	ὦ	κῆρυξ	ὦ	λαίλαψ
Pl. nom.- voc.	οἱ	κήρυκ-ες	αἱ	λαίλαπ-ες
gen.	τῶν	κηρύκ-ων	τῶν	λαιλάπ-ων
dat.	τοῖς	κήρυξιν	ταῖς	λαίλαψιν
acc.	τούς	κήρυκ-ας	τάς	λαίλαπ-ας

Podobnie odmieniają się:

ἡ γλαῦξ, -κος – sowa	ἡ νύξ, νυκτός – noc
ἡ θρίξ, τριχός – włos	ἡ πτέρυξ, -υγός – skrzydło
ὁ θώραξ, -ακος – pancierz	ἡ σάλπιγξ, -ιγγος – trąba
ὁ κόραξ, -ακος – kruk	ἡ σάρξ, σαρκός – ciało, cielesna natura (łac. caro, carnis)
ἡ λαῖλαψ, -απος – wichura, poryw wiatru	ἡ φλόξ, φλογός – płomień
ὁ λάρυγξ, -γγος – gardło	ὁ φύλαξ, -ακος – strażnik

Podstawowe tematy samogłoskowe:

	na ι- z apofonią			na υ- z apofonią	na υ- bez apofonii
		ἡ πόλις – miasto temat: πολι- (πολεϊ-, ποληϊ-)		ὁ πῆχυς – łokieć, temat: πηχυῖ-, πηχε(F)- πηχη(F)-	ὁ ἰχθύς – ryba temat: ἰχθυῖ-
S. nom.	ἡ	πόλις	ὁ	πῆχυς	ἰχθύς (ἰχθύς)
gen.	τῆς	πόλε-ως [πολη(j)-ος]	τοῦ	πήχεως (-εος)	ἰχθύ-ος
dat.	τῇ	πόλε-ι	τῷ	πήχει	ἰχθύ-ϊ
acc.	τήν	πόλι-ν	τόν	πήχυν	ἰχθυ-ν (ἰχθύν)
voc.	ὦ	πόλι	ὦ	πήχυ	ἰχθυῖ (ἰχθύ)
Pl. n. – v.	αἱ	πόλεις	οἱ	πήχεις	ἰχθύ-ες
gen.	τῶν	πόλε-ων	τῶν	πήχεων (-ῶν)	ἰχθύ-ων
dat.	ταῖς	πόλε-σιν	τοῖς	πήχεσιν	ἰχθύ-σιν
acc.	τάς	πόλεις	τούς	πήχεις	ἰχθύς (ἰχθύας)

Podobnie jak ἰχθύς odmieniają się:

ὁ μῦς, μυός – mysz	ἡ ἀνάστασις, -εως – zmartwychwstanie
ἡ ὀφρύς, ὀφρύος – brew, brzeg	ἡ ἀποκάλυψις, -εως – objawienie
ὁ σταχὺς, -υός – kłos	ἡ ἀπόκρισις, -εως – odpowiedź
ἡ ἰσχὺς, -υός – potęga, moc	ἡ ἄφεσις, -έσεως – odpuszczenie

ἡ ὄψις, ὄψεως – wygląd zewnętrzny, pozory, twarz	ἡ δύναμις, -εως – moc, potęga, cud ἡ θλίψις, -εως – ucisk, utrapienie ὁ ὄψις, ὄψεως – wąż ἡ πίστις, -εως – wiara
--	---

Rzeczowniki zakończone na tematy dwugłoskowe : -ηυ-, -ευ-, i -αυ-.

ὁ βασιλεύς, -έως – król			ἡ ναῦς, νεώς – okręt		
singularis			pluralis		
nom.	ὁ	βασιλεύς	nom.	ἡ	ναῦς
gen.	τοῦ	βασιλέως	gen.	τῆς	νεώς
dat.	τῷ	βασιλεῖ	dat.	τῇ	νηϊ
acc.	τόν	βασιλέα	acc.	τήν	ναῦν
voc.	ὦ	βασιλεῦ	voc.	ὦ	ναῦ
pluralis			pluralis		
nom., voc.	οἱ (ὦ)	βασιλεῖς (-ῆς)	nom., voc.	αἱ	νῆες
gen.	τῶν	βασιλέων	gen.	τῶν	νεῶν
dat.	τοῖς	βασιλεῦσιν	dat.	ταῖς	ναυσίν
acc.	τούς	βασιλέας	acc.	τάς	ναῦς

Podobnie odmieniają się:

ὁ ἀλιεύς, έως – rybak	ὁ ἱππεύς, έως – jeździec
ὁ γναφεύς, έως – folusznik, pilśniarz	ὁ ἱερεύς, έως – kapłan
ὁ γονεύς, έως – rodzic	ὁ φονεύς, έως – morderca

Liczebniki.

Spośród liczebników głównych odmieniają się cztery pierwsze εἷς, μία, ἕν i te od 200 διακόσιοι, -αι, -α. Wszystkie liczebniki porządkowe odmieniają się tak jak przymiotniki: πρῶτος, -η, -ον; δεύτερος, -α, -ον; τρίτος, -η, -ον.

	m.	f.	n.	bib.	klas.	m./f.	n.	m./f.	n.
nom.	εἷς	μία	ἕν	δύο	δύο	τρεις	τρία	τέσσαρες	τέσσαρα
gen.	ένός	μιας	ένος	δύο	δυοῖν	τριων		τεσσαρων	
dat.	ένί	μιᾷ	ένί	δυσίν	δυοῖν	τρισίν		τεσσαρσιν	
acc.	ένα	μίαν	έν	δύο	δύο	τρεις	τρία	τέσσαρας	τέσσαρα

Przetłumacz zdania:

1. ἄκουε Ἰσραηλ κύριος ὁ θεὸς ἡμῶν κύριος εἷς ἐστίν (LXX, Pwt 6, 4).
2. ἔνεκεν τούτου καταλείπει ἄνθρωπος τὸν πατέρα αὐτοῦ καὶ τὴν μητέρα [καὶ προσκολληθήσεται πρὸς τὴν γυναῖκα αὐτοῦ], καὶ ἔσονται οἱ δύο εἷς σὰρκα μία· ὥστε οὐκέτι εἰσὶν δύο ἀλλὰ μία σὰρξ (Mk 10, 7 – 8).
3. ὥσπερ γὰρ ἦν Ἰωανᾶς ἐν τῇ κοιλίᾳ τοῦ κήτους τρεῖς ἡμέρας καὶ τρεῖς νύκτας, οὕτως ἔσται ὁ υἱὸς τοῦ ἀνθρώπου ἐν τῇ καρδίᾳ τῆς γῆς τρεῖς ἡμέρας καὶ τρεῖς νύκτας (Mt 12, 40).

4. τούτῳ δὲ ἦσαν θυγατέρες τέσσαρες παρθένοι προφητεύουσαι (Dz 21, 9).
5. Ἔστιν δὲ ἐν τοῖς Ἱεροσολύμοις ἐπὶ τῇ προβατικῇ κολυμβήθρα ἡ ἐπιλεγόμενη Ἑβραϊστὶ Βηθζαθὰ πέντε στοὰς ἔχουσα (J 5, 2).
6. ἦσαν δὲ ἐκεῖ λίθιναι ὑδρίαι ἕξ κατὰ τὸν καθαρισμὸν τῶν Ἰουδαίων κείμεναι, χωροῦσαι ἀνὰ μετρητὰς δύο ἢ τρεῖς (J 2, 6).
7. λέγει αὐτῷ ὁ Ἰησοῦς, Οὐ λέγω σοι ἕως ἐπτάκις ἀλλὰ ἕως ἑβδομηκοντάκις ἐπτά (Mt 18, 22).
8. ἦν δὲ τις ἄνθρωπος ἐκεῖ τριάκοντα [καὶ] ὀκτὼ ἔτη ἔχων ἐν τῇ ἀσθενείᾳ αὐτοῦ· (J 5, 5).
9. λέγω ὑμῖν ὅτι οὕτως χαρὰ ἐν τῷ οὐρανῷ ἔσται ἐπὶ ἐνὶ ἁμαρτωλῷ μετανοοῦντι ἢ ἐπὶ ἐνενήκοντα ἐννέα δικαίοις οἵτινες οὐ χρεῖαν ἔχουσιν μετανοίας (Łk 15, 7).
10. καὶ εἶπεν αὐτῷ, Εὐγε, ἀγαθὲ δοῦλε, ὅτι ἐν ἐλαχίστῳ πιστὸς ἐγένου, ἴσθι ἐξουσίαν ἔχων ἐπάνω δέκα πόλεων (Łk 19, 17).
11. εἶπεν οὖν ὁ Ἰησοῦς τοῖς δώδεκα, Μὴ καὶ ὑμεῖς θέλετε ὑπάγειν; (J 6, 67).
12. οὐ τὸ εἰσερχόμενον εἰς τὸ στόμα κοινοῖ τὸν ἄνθρωπον, ἀλλὰ τὸ ἐκπορευόμενον ἐκ τοῦ στόματος τοῦτο κοινοῖ τὸν ἄνθρωπον (Mt 15, 11).
13. λέγει τῷ Σίμωνι Πέτρῳ ὁ Ἰησοῦς, Σίμων Ἰωάννου, ἀγαπᾷς με πλεον τούτων; λέγει αὐτῷ, Ναὶ κύριε, σὺ οἶδας ὅτι φιλῶ σε. λέγει αὐτῷ, Βόσκει τὰ ἀρνία μου. λέγει αὐτῷ πάλιν δεύτερον, Σίμων Ἰωάννου, ἀγαπᾷς με; λέγει αὐτῷ, Ναὶ κύριε, σὺ οἶδας ὅτι φιλῶ σε. λέγει αὐτῷ, Ποίμαινε τὰ πρόβατά μου. λέγει αὐτῷ τὸ τρίτον, Σίμων Ἰωάννου, φιλεῖς με; ἐλυπήθη ὁ Πέτρος ὅτι εἶπεν αὐτῷ τὸ τρίτον, Φιλεῖς με; καὶ λέγει αὐτῷ, Κύριε, πάντα σὺ οἶδας, σὺ γινώσκεις ὅτι φιλῶ σε. λέγει αὐτῷ [ὁ Ἰησοῦς], Βόσκει τὰ πρόβατά μου. ἀμὴν ἀμὴν λέγω σοι, ὅτε ἡς νεώτερος, ἐζώννυες σεαυτὸν καὶ περιεπάτεις ὅπου ἠθέλες· ὅταν δὲ γηράσης, ἐκτενεῖς τὰς χεῖράς σου, καὶ ἄλλος σε ζώσει καὶ οἴσει ὅπου οὐ θέλεις. τοῦτο δὲ εἶπεν σημαίνων ποίῳ θανάτῳ δοξάσει τὸν θεόν. καὶ τοῦτο εἰπὼν λέγει αὐτῷ, Ἀκολουθεῖ μοι (J 21, 15 – 19).

Słówka:

τὸ ἀρνίον, -ου – baranek, jagnię βόσκω – paść, żywić γηράσης – zestarzejesz, staniesz się stary (<i>con. aor.</i>) od γηράσκω ἐθέλω = θέλω – chcieć ἐκτείνω fut. ἐκτενῶ; – wyciągnąć, rozciągnąć ἐλυπήθη – on zasmucił się (<i>aor. pass.</i>) od λυπέω ἔνεκεν – dlatego, z tego powodu εἶπεν – on powiedział ζωννύω – (<i>imperf. ἐζώννυον, fut.</i> ζώσω) opasać	ὁ καθαρισμός, οὐ – oczyszczenie τὸ κῆτος, -ους – potwór morski, ryba ἡ κολυμβήθρα, -ας – basen, sadzawka ὁ μετρητής, -οῦ – miara (pojemności) οἶδας – ty wiesz (<i>perf.</i>) ποιμαίνω – paść, być przewodnikiem ποῖος, -α, -ον – jaki? jakiego rodzaju? τὸ πρόβατον, -ου – owca προσκολλάομαι – być połączonym (sklejonym), przylgnąć ściśle (<i>fut. pass.</i>) φέρω – <i>impf. ἔφερον; fut. οἴσω</i> – nieść, dźwigać, prowadzić χωρέω – mieć miejsce, pomieścić, iść
---	--

Zestawienie liczebników:

Liczba	Znak graf.	Liczebniki główne	Liczebniki porządkowe	Przysłówki liczebne
1	α'	εἷς, μία, ἓν (jeden)	πρῶτος (pierwszy)	ἅπαξ (raz)
2	β'	δύο	δεύτερος	δῖς
3	γ'	τρεις, τρία	τρίτος	τρίς
4	δ'	τέτταρες, τέτταρα	τέταρτος	τετράκις
5	ε'	πέντε	πέμπτος	πεντάκις
6	ς'	ἕξ	ἕκτος	ἑξάκις
7	ζ'	ἐπτά	ἑβδομος	ἐπτάκις
8	η'	ὀκτώ	ὀγδοος	ὀκτάκις
9	θ'	ἐννέα	ἕνατος (ἑννατος)	ἐνάκις (ἐννάκις)
10	ι'	δέκα	δέκατος	δεκάκις
11	ια'	ἑνδεκα	ἐνδέκατος	ἐνδεκάκις
12	ιβ'	δώδεκα	δωδέκατος	δωδεκάκις
13	ιγ'	τρισκαίδεκα	τρискаιδέκατος	τρискаιδεκάκις
14	ιδ'	τετταρες, -α καὶ δέκα	τετταρακαιδέκατος	τετταρακαιδεκάκις
15	ιε'	πεντεκαίδεκα	πεντεκαιδέκατος	πεντεκαιδεκάκις
16	ις'	ἑκκαίδεκα	ἐκκαιδέκατος	ἐκκαιδεκάκις
17	ιζ'	ἐπτακαίδεκα	ἐπτακαιδέκατος	ἐπτακαιδεκάκις
18	ιη'	ὀκτωκαίδεκα	ὀκτωκαιδέκατος	ὀκτωκαιδεκάκις
19	ιθ'	ἐννεακαίδεκα	ἐννεακαιδέκατος	ἐννεακαιδεκάκις
20	κ'	εἴκοσι(ν)	εἰκοστός	εἰκοσάκις
30	λ'	τριάκοντα	τριακοστός	τριακοντάκις
40	μ'	τετταράκοντα	τετταρακοστός	τετταρακοντάκις
50	ν'	πεντήκοντα	πεντηκοστός	πεντηκοντάκις
60	ξ'	ἑξήκοντα	ἑξηκοστός	ἑξηκοντάκις
70	ο'	ἑβδομήκοντα	ἑβδομηκοστός	ἑβδομηκοντάκις
80	π'	ὀγδοήκοντα	ὀγδοηκοστός	ὀγδοηκοντάκις
90	ς'	ἐνενήκοντα	ἐνενηκοστός	ἐνενηκοντάκις
100	ρ'	ἑκατόν	ἑκατοστός	ἑκατοντάκις
200	σ'	διακόσιοι, αι, α	διακοσιοστός	διακοσιάκις
300	τ'	τριακόσιοι, αι, α	τριακοκιστός	τριακοκιάκις
400	υ'	τετρακόσιοι, αι, α	τετρακοσιοστός	τετρακοσιάκις
500	φ'	πεντακόσιοι, αι, α	πεντακοσιοστός	πεντακοσιάκις
600	χ'	ἑξακόσιοι, αι, α	ἑξακοσιοστός	ἑξακοσιάκις
700	ψ'	ἑπτακόσιοι, αι, α	ἑπτακοσιοστός	ἑπτακοσιάκις
800	ω'	ὀκτακόσιοι, αι, α	ὀκτακοσιοστός	ὀκτακοσιάκις
900	ῥ'	ἐνακόσιοι, αι, α	ἐνακοσιοστός	ἐνακοσιάκις
1000	,α	χίλιοι, αι, α	χιλιοστός	χιλιάκις
2000	,β	δισχίλιοι, αι, α	δισχιλιοστός	δισχιλιάκις
3000	,γ	τρισχίλιοι, αι, α	τρισχιλιοστός	τρισχιλιάκις
10.000	,ι	μύριοι, αι, α	μυριοστός	μυριάκις
20.000	,κ	δισμύριοι, αι, α	δισμυριοστός	δισμυριάκις

Lekcja 13

Rzeczowniki III deklinacji - nieregularne. Nominativus. Aoryst sygmatyczny aktywny.

Rzeczowniki kończące się na -ος, rodz. nijakiego odmieniają się w następujący sposób:

		τὸ ἔτος – rok temat: ετος-, ἰετες-
Sing. nom. (voc.)	τό (ὦ)	ἔτος
gen.	τοῦ	ἔτους z ἑτε(σ)-ος
dat.	τῷ	ἔτει z ἑτε(σ)-ι
acc.	τό	ἔτος
Pl. nom. (voc.)	τά (ὦ)	ἔτη
gen.	τῶν	ετων
dat.	τοῖς	ἔτεσιν
acc.	τά	ἔτη

Między samogłoskami i przed samogłoską sigma „σ” wypada i następują stosowne ściągnięcia.

τὸ γένος, -ους – ród, potomstwo	τὸ ὄξος, -ους – ocet winny
τὸ ἔθνος, -ους – naród, plemię	τὸ ὄρος, -ους – góra
τὸ ἔθος, -ους – zwyczaj	τὸ σκεῦος, -ους – naczynie, waza
τὸ εἶδος, -ους – postać, wygląd, kształt	τὸ σκότος, -ους – ciemność, mrok
τὸ ἔλεος, -ους – miłosierdzie	τὸ στήθος, -ους – pierś, klatka piersiowa
τὸ θέρος, -ους – lato	τὸ τέλος, -ους – koniec
τὸ μέλος, -ους – członek	τὸ ψεῦδος, -ους – fałsz, kłamstwo
τὸ μέρος, -ους – część, dział	τὸ ψῦχος, -ους – zimno, chłód

Inne rzeczowniki nieregularne:

		ἡ γυνή kobieta tem.: γυναικ-	ἡ χεῖρ ręka tem.: χειρ-		ὁ κύων pies tem.: κυν-, κυον-		τὸ γόνυ kolano
Sing. nom.	ἡ	γυνή	χεῖρ	ὁ	κύων	τό	γόνυ
gen.	τῆς	γυναικ-ός	χειρ-ός	τοῦ	κυνός	τοῦ	γονάτος
dat.	τῇ	γυναικ-ί	χειρ-ί	τῷ	κυνί	τῷ	γόνατι
acc.	τήν	γυναικ-α	χειρ-α	τόν	κύνα	τό	γόνυ
voc.	ὦ	γύναι		ὦ	κύον		
Pl. n.- v.	αἱ	γυναικ-ες	χειρ-ες	οἱ	κύνες	τά	γόνατα
gen.	τῶν	γυναικ-ων	χειρ-ων	τῶν	κυνων	τῶν	γονάτων
dat.	ταῖς	γυναιξίν	χερσίν	τοῖς	κυσίν	τοῖς	γόνασιν
acc.	τάς	γυναικ-ας	χειρ-ας	τοῖς	κύνας	τά	γόνατα

Aoryst to czas przeszły dokonany. Oznacza akcję lub czynność dokonaną w przeszłości ze skutkiem natychmiastowym. Akcentuje moment wykonania danej czynności, sygnalizuje fakt (także w znaczeniu globalnym, jak fakt budowy świątyni przez 46 lat, por. J 2, 20), a nie odnosi się bezpośrednio do przebiegu wspomnianej

czynności. Może wyrażać szczególnie początek lub moment końcowy jakiejś aktywności. Pojawia się również jako aoryst gnomiczny w zdaniach ogólnych, sentencjach i przysłowiach. Wyraża czasem działanie uprzednio poczynione, dokonane, w przeszłości.

Zarówno tryb rozkazujący aorystu, imiesłów, jaki i bezokolicznik wskazują na jednostkowy fakt, coś dokonanego. Tryb przypuszczający z przeczeniem może być użyty jako zakaz robienia czegoś, czego się jeszcze robić nie zaczęło $\mu\eta$ φοβηθῆς – „nie bój się!” = „niech ci nie przyjdzie do głowy, żeby się zacząć bać!”; $\mu\eta$ γράφῃς – „nie pisz!” = „nie zaczynaj niczego teraz pisać!” = „nie zapisuj!”, w przeciwieństwie go trybu rozkazującego czasu teraźniejszego: $\mu\eta$ γράφε – „nie pisz (już)!” = „przestań pisać!”, „powstrzymaj się od pisaniania!”.

Aoryst sygmatyczny (słaby) to taki, który używa sigmy jako tzw. spójki czasowej. Tworzymy go przez dodanie augmentu czasowego przed tematem (tylko w trybie oznajmującym), a po nim spójki czasowej -σ- oraz stosownych końcówek.

Aoryst strona czynna:

Indicativus	Coniunctivus	Imperativus	Infinitivus	Participium
ἔ-λυ-σα	λύ-σ-ω			λύ-σα-ς
ἔ-λυ-σας	λύ-σ-ῃς	λύ-σοι	λύ-σαι	λύ-σα-σα
ἔ-λυ-σε(ν)	λύ-σ-ῃ	λυ-σά-τω		λύ-σα-ν
ἐ-λύ-σαμεν	λύ-σ-ωμεν			λύ-σα-ντος
ἐ-λύ-σατε	λύ-σ-ητε	λύ-σα-τε		λυ-σά-σης
ἔ-λυ-σαν	λύ-σ-ωσι(ν)	λυ-σά-τω-σαν		λύ-σα-ντος

Nominativus w języku greckim podobnie jak w jęz. polskim mianownik, jest przypadkiem podmiotu gramatycznego. W nominatiwie w jęz. greckim występuje również orzecznik.

Orzecznik rzeczownikowy:

a) występuje zawsze w mianowniku (w przeciwieństwie do języka polskiego, np.: „jestem filozofem”), i często bez rodzajnika:

- ὑμεῖς φίλοι μου ἐστε – „Wy jesteście przyjaciółmi moimi” (J 15, 14).
- ἐγὼ γὰρ εἰμι πρεσβύτερος – „Ja bowiem jestem starcem” (Łk 1, 18).
- Καὶ ὁ λόγος σὰρξ ἐγένετο – „A Słowo stało się ciałem” (J 1, 14).
- ὁ θεὸς ἀγάπη ἐστίν – „Bóg jest miłością” (1 J 4, 8).

b) kiedy mówiący chce podkreślić, że to, co orzeka o podmiocie nie jest pojęciem ogólnym, ale indywidualnym, wówczas pojawia się również rodzajnik:

- Ἐγὼ εἰμι ἡ ἄμπελος ἡ ἀληθινή καὶ ὁ πατήρ μου ὁ γεωργὸς ἐστίν – „Ja jestem prawdziwym krzewem winnym, a Ojciec mój jest rolnikiem” (J 15, 1).
- οὗτός ἐστιν ὁ υἱὸς τοῦ θεοῦ – „ten (On) jest Synem Bożym” (Dz 9, 20).
- ἐγὼ οὐκ εἰμὶ ὁ χριστός – „Ja nie jestem Mesjaszem” (J 1, 20).

W zdaniach złożonych, w składni ACI, po słowach wyrażających mówienie, sądzenie, konieczność, orzecznik występuje w acc. bez rodzajnika, a rodzajnik posiada wówczas słowo w acc., które staje się podmiotem bezokolicznika (Łk 23, 2; 1 Tm 3, 2).

Przetłumacz zdania:

1. Οὐ δύναμαι ἐγὼ ποιεῖν ἀπ' ἐμαυτοῦ οὐδέν· καθὼς ἀκούω κρίνω, καὶ ἡ κρίσις ἡ ἐμὴ δικαία ἐστίν, ὅτι οὐ ζητῶ τὸ θέλημα τὸ ἐμὸν ἀλλὰ τὸ θέλημα τοῦ πέμψαντός με (J 5, 30).
2. παιδεύσας οὖν αὐτὸν ἀπολύσω (Łk 23, 16).
3. Ἦν δέ τις ἀσθενῶν, Λάζαρος ἀπὸ Βηθανίας, ἐκ τῆς κώμης Μαρίας καὶ Μάρθας τῆς ἀδελφῆς αὐτῆς. ἦν δὲ Μαριάμ ἡ ἀλείψασα τὸν κύριον μύρω καὶ ἐκμάξασα τοὺς πόδας αὐτοῦ ταῖς θριξίν αὐτῆς, ἧς ὁ ἀδελφὸς Λάζαρος ἠσθένει (J 11, 1).
4. λέγει τῇ μητρί· γύναι, ἴδε ὁ υἱός σου (J 19, 26).
5. γύναι, τί κλαίεις; (J 20, 13).
6. οἱ δὲ ἐσθίοντες ἦσαν τετρακισχίλιοι ἄνδρες χωρὶς γυναικῶν καὶ παιδίων (Mt 15, 38).
7. Γύναι, ποῦ εἰσιν; οὐδεὶς σε κατέκρινεν; (J 8, 10).
8. καὶ γυνὴ οὖσα ἐν ῥύσει αἵματος δώδεκα ἔτη... (Mk 5, 25).
9. ἐδάκρυσεν ὁ Ἰησοῦς (J 11, 35).

Słówka:

ἡ ἀδελφή, -ῆς – siostra ὁ ἀδελφός, -οῦ – brat ἀλείφω – namaścić ἀσθενέω (imperf. ἠσθένουν) – być chorym, słabym δακρύω – (aor. ἐδάκρυσεν) płakać δύναμαι – mogę, jestem zdolny	ἐκμάσσω, (aor. ἐξέμαξα) – osuszyć, wytrzeć ἐσθίω (imperf. ἠσθίον) – jeść τὸ θέλημα, -τος – wola κατακρίνω – potępiać, osądzać κλαίω – płakać ἡ κώμη, -ης – wioska ἡ ῥύσις, -εως – upływ, wpływ
---	--

Praesens	Futurum	Aoryst	Perfectum	Znaczenie
ἀγγέλλω	ἀγγελῶ	ἤγγειλα ἤγγέλην	ἤγγελμαι	obwieszczam
ἐσθίω	φάγομαι	ἔφαγον		jem
κρίνω	κρινῶ	ἔκρινα ἐκρίθην	κέκρικα κέκριμαι	sądzę

Lekcja 14

Aoryst II asygnatyczny (mocny) aktywny.

Aoryst II tworzy się od tematu – tematyczny (stosownie do tematu czasowego), lub bezpośrednio od rdzenia – rdzeniowy, bez użycia cechy czasowej -σ-. Aoryst II tematyczny tworzy się dodając do tematu w stopniu zaniku (temat słowny), kończącego się na spółgłoskę, oraz przez dodanie samogłoski tematycznej (spójki) o lub ε, augmentu czasowego na początku, i stosownych końcówek, jak przy imperfectum, na końcu.

Indicativus	Coniunctivus	Imperativus	Infinivivus	Participium
ἔ-λιπ-ο-ν	λίπ-ω		λιπ-εῖν	λιπ-ών
ἔ-λιπ-ε-ς	λίπ-ης	λίπ-ε		λιπ-ούσα
ἔ-λιπ-ε-(ν)	λίπ-η	λιπ-έ-τω		λιπ-όν
ἐ-λίπ-ο-μεν	λίπ-ω-μεν			λιπ-όντος
ἐ-λίπ-ε-τε	λίπ-η-τε	λίπ-ε-τε		λιπ-ούσης
ἔ-λιπ-ο-ν	λίπ-ω-σι(ν)	λιπ-έ-τω-σαν		λιπ-όντος

Ważniejsze czasowniki nieregularne:

teraźniejszy	przyszły	aoryst	perfekt	znaczenie
ἄγω	ἄξω	ἤγαγον ἤχθην	- ἤγμαι	prowadzę
αἰρέω αἰρέομαι	ἐλῶ αἰρήσομαι	εἶλον εἰλόμην ἤρεθην	ἤρημαι εἴρημαι	biorę wybieram
αἶρω	ἄρῶ	ἤρα ἤρθην	ἤρκα ἤρμαι	podnoszę, biorę
ἁμαρτάνω	ἁμαρτήσω	ἥμαρτον ἡμάρτησα	ἡμάρτηκα	grzeszę
ἀπο-θνήσκω	ἀπο-θανοῦμαι	ἀπ-έθανον	τέθνηκα	umieram
βάλλω	βαλῶ	ἔβαλον ἐβλήθην	βέβληκα βέβλημαι	rzucam
γίνομαι	γενήσομαι	ἐγενόμην ἐγενήθην	γέγονα γεγέννημαι	staję się
γράφω	γράψω	ἔγραψα ἐγράφη	γέγραφα γέγραμμαι	piszę
ἔρχομαι	ἐλεύσομαι	ἦλθον	ἐλήλυθα	idę
ἔχω	ἔξω	ἔσχον	ἔσχηκα	mam
λαμβάνω	λήψομαι	ἔλαβον ἐλήμφθην	εἴληφα εἴλημμαι	biorę
λέγω	ἐρῶ	εἶπον, εἶπα ἐρρήθην ἐρρέθην	εἴρηκα εἴρημαι	mówię
λέγω (2)	λέξω	ἔλεξα ἐλέχθην	λέλεγμαι	zbieram
λείπω	λείψω	ἔλιπον ἐλείφθην	λέλοιπα λέλειμμαι	opuszczam
λύω	λύσω	ἔλυσα ἐλύθην	λέλυκα λέλυμαι	rozwiązuję

o. Wiesław Jonczyk SJ, *Wprowadzenie do języka greckiego NT*

μαιθάνω		ἔμαθον	μεμάθηκα	uczę się
ὁράω	ὄψομαι	εἶδον ὥφθην	έώρακα έόρακα	widzieć, oglądać
πίνω	πίομαι	ἔπιον ἐπόθην	πέπωκα πέπομαι	piję
πίπτω	πεσοῦμαι	ἔπεσον	πέπτωκα	upadam
στέλλω	στελῶ	ἔστειλα ἐστάλην	ἔσταλκα ἔσταλμαι	posyłam
τίκτω	τέξομαι	ἔτεκον	τέτοκα	rodzę
τυγχάνω		ἔτυχον	τέτυχα τέτευχα	osiagam, zdarzać się
φαίνω	φανοῦμαι φανήσομαι	ἔφανα ἐφάνην		świecę
φέρω	οἴσω	ἤνεγκον, ἤνεγκα, ἠνέχθην	ἐνήνοχα	niosę
φημί	φήσω	ἔφησα		mówię
σώζω	σώσω	ἔσωσα ἐσώθην	σέσωκα σέσωμαι	wybawiam

Przetłumacz zdania:

1. λέγει οὖν αὐτῷ ἡ γυνὴ ἡ Σαμαρίτις· πῶς σὺ Ἰουδαῖος ὢν παρ' ἐμοῦ πεῖν αἰτεῖς γυναικὸς Σαμαρίτιδος οὔσης; οὐ γὰρ συγχρῶνται Ἰουδαῖοι Σαμαρίταις (J 4, 9).
2. οὐ γὰρ ἦλθον ἵνα κρίνω τὸν κόσμον, ἀλλ' ἵνα σώσω τὸν κόσμον (J 12, 47).
3. πορεύσομαι πρὸς τὸν πατέρα μου καὶ ἐρῶ αὐτῷ· πάτερ, ἡμαρτον εἰς τὸν οὐρανὸν καὶ ἐνώπιόν σου... (Łk 15, 18).
4. ἔλεγον οὖν οἱ μαθηταὶ πρὸς ἀλλήλους· μή τις ἤνεγκεν αὐτῷ φαγεῖν; (J 4, 33).
5. Καὶ ἔτι αὐτοῦ λαλοῦντος ἰδοὺ Ἰούδας εἰς τῶν δώδεκα ἦλθεν καὶ μετ' αὐτοῦ ὄχλος πολὺς μετὰ μαχαιρῶν καὶ ξύλων ἀπὸ τῶν ἀρχιερέων καὶ πρεσβυτέρων τοῦ λαοῦ (Mt 26, 47).
6. καὶ προσελθόντες οἱ μαθηταὶ αὐτοῦ ἦραν τὸ πῶμα καὶ ἔθαψαν αὐτὸν καὶ ἐλθόντες ἀπήγγειλαν τῷ Ἰησοῦ (Mt 14, 12).
7. νῦν ἀπολύεις τὸν δοῦλόν σου, δέσποτα, κατὰ τὸ ῥῆμά σου ἐν εἰρήνῃ· ὅτι εἶδον οἱ ὀφθαλμοί μου τὸ σωτήριόν σου... (Łk 2, 29 – 30).

Słówka:

αἰτέομαι – prosić, żądać ὁ δεσπότης, -ου – władca, pan θάπτω (aor. ἔθαψα) – grzebać kogoś ἐνώπιον – przed, wobec (z gen.)	πῶς – jak σωτήριος, -ον – przynoszący zbawienie συγχράομαι – przystawać przyjaźnie τὸ ξύλον, ου – drzewo, kij, pałka
--	---

Lekcja 15

Genetivus w zdaniu⁹. Aoryst medialny.

Zastosowanie genetivu w jęz. greckim, który w dużej mierze odpowiada polskiemu dopełniaczowi, można rozpatrywać zasadniczo w trzech aspektach jako:

1. Genetivus adverbialny (przy czasownikach – jako dopełnienie).
2. Genetivus adnominalny (przy imionach – jako przydawka dopełniaczowa).
3. Genetivus ablativus (odpowiada na pytania: skąd? od (z) kogo? od (z) czego?).

1. Genetivus adverbialny (oznacza osobę lub rzecz, na którą czynność podmiotu przechodzi nie w całości lecz tylko częściowo (daj mi chleba). Występuje po słowach znaczących:

- brać udział, chwycić za coś, dotykać:

Mt 9, 25 ἐκράτησεν τῆς χειρὸς αὐτῆς - „...on ujął ją za rękę...”.

Mk 5, 41 καὶ ἐκράτησας τῆς χειρὸς τοῦ παιδίου λέγει αὐτῇ· ταλιθα κουμ... – „A ująwszy dziewczynkę za rękę, rzekł do niej: Talita kumi!”

- przy *verba affectus* (duchowy udział) litować się, gniewać, zazdrościć, pragnąć, pożądać, troszczyć się, pamiętać, zapominać;

Mt 18, 27 σπλαγχνισθεὶς δὲ ὁ κύριος τοῦ δούλου ἐκείνου ἀπέλυσεν αὐτὸν

„Pan ulitowawszy się (aor., part. pass.[dep.] od σπλαγχνίζομαι) nad tym sługą uwolnił go”.

J 16, 21 οὐκέτι μνημονεύει τῆς θλίψεως... – „już dłużej nie pamięta bólu...”

W grupie tej rozróżniamy ponadto:

a) genetivus pretii (ceny, wartości, ilości) przy słowach o znaczeniu: cenić, szacować

- J 6, 7 Διακοσίων δηναρίων ἄρτοι οὐκ ἄρκοῦσιν αὐτοῖς ἵνα ἕκαστος βραχὺ [τι] λάβῃ.

„Za dwieście denarów nie wystarczy chleba, aby każdy z nich mógł choć trochę otrzymać” (por. J 12, 5; Mk 6, 37; 14, 5).

- J 12, 5 Διὰ τί τοῦτο τὸ μύρον οὐκ ἐπράθη τριακοσίων δηναρίων καὶ ἐδόθη πτωχοῖς;

„Czemu to nie sprzedano tego olejku za trzysta denarów i nie rozdano ich ubogim?”

- Mt 10, 29 οὐχὶ δύο στρουθία ἄσσαρίου πωλεῖται

„Czyż nie sprzedają dwóch wróbli za asa?”

b) genetivus temporis (czasu)

- J 3, 2 οὗτος ἦλθεν πρὸς αὐτὸν νυκτὸς

„Ten przyszedł do Niego nocą”.

- 1 Tes 2, 9 νυκτὸς καὶ ἡμέρας ἐργαζόμενοι

„...nocą i dniem pracując...”

- J 11, 49 Καϊάφας, ἀρχιερεὺς ὢν τοῦ ἐνιαυτοῦ ἐκείνου, εἶπεν αὐτοῖς

„Kajfasz, który w owym roku był najwyższym kapłanem, rzekł do nich...”

- Mt 24, 20 χειμῶνος w zimie; ὁ χειμῶν – zima, burza, nawałnica

c) genetivus miejsca (w prozie wyszedł z użycia, często spotykany u Homera)

- Łk 16, 24 πέμψον Λάζαρον ἵνα βάψῃ τὸ ἄκρον τοῦ δακτύλου αὐτοῦ ὕδατος...

„...poślij Łazarza, aby koniec swego palca umoczył w wodzie...”.

- Fil 2, 8 ἐταπείνωσεν ἑαυτὸν γενόμενος ὑπὸ κείνου θανάτου, θανάτου δὲ σταυροῦ.

⁹ Przy omawianiu poszczególnych przypadków ograniczę się jedynie do wybranych przykładów. Bardziej szczegółowe dane można znaleźć w gramatyce D. B. Wallace’a albo u M. Auerbacha i M. Goliasa, z których to książek sam korzystałem przy opracowywaniu tych zagadnień.

„Uniżył samego siebie, stawszy się posłusznym aż do śmierci – i to śmierci na krzyżu”.
(Gdy przetłumaczymy „krzyżowej”, wówczas byłby to gen. środka)

d) genetivus środka/sposobu (jak?, przy pomocy czego?, przez co? – jest on rzadki, i często dyskusyjny)

- Rz 4, 11 καὶ σημεῖον ἔλαβεν περιτομῆς σφραγίδα τῆς δικαιοσύνης τῆς πίστεως...

„I otrzymał znak obrzezania jako pieczęć usprawiedliwienia osiągniętego z wiary...”

- Jk 1, 13 ὁ θεὸς ἀπείραστός ἐστιν κακῶν

„Bóg jest niezdolny do tego, aby być kuszonym przez zło”.

e) genetivus pośrednictwa (pośrednika)

- J 6, 45 Καὶ ἔσονται πάντες διδακτοὶ θεοῦ

„Oni wszyscy będą uczniami Boga (uczeni przez Boga)”.

- Rz 1, 7 πᾶσιν τοῖς οὖσιν ἐν Ῥώμῃ ἀγαπητοῖς θεοῦ ...

„Do wszystkich, będących w Rzymie, umiłowanych przez Boga...”

f) genetivus włączenia, stowarzyszenia (wraz z)

- Ef 2, 19 ἐστὲ συμπολίται τῶν ἁγίων

„jesteście współobywatelami świętych (razem ze świętymi)”

- Rz 8, 17 συγκληρονόμοι δὲ Χριστοῦ – „współdziedzicami Chrystusa” / „współdziedzicami wraz z Chrystusem”

g) *genetivus absolutus* – składa się z rzeczownika lub zaimka w gen. z uzgodnionym z nim participium (w gen.) i na ogół znajduje się na początku zdania (pierwsza część rzeczownikowa czasem może być nieobecna). Pełni funkcję okolicznika czasu (gdy – w większości przypadków), czasem przyczyny (ponieważ), warunku (jeśli), przyzwolenia (choć). Rzeczownik pełni funkcję podmiotu, a imiesłów orzeczenia.

- Mt 9, 18 Ταῦτα αὐτοῦ λαλοῦντος αὐτοῖς – „Gdy to mówił do nich...”

- Mt 8, 1 Καταβάντος δὲ αὐτοῦ ἀπὸ τοῦ ὄρους ἠκολούθησαν αὐτῷ ὄχλοι πολλοί.

„Gdy zszedł z góry, postępowały za Nim wielkie tłumy”.

- Mt 20, 29 Καὶ ἐκπορευομένων αὐτῶν ἀπὸ Ἱερικῶς ἠκολούθησεν αὐτῷ ὄχλος πολὺς.

„A gdy oni wychodzili z Jerycha, szedł za nim wielki tłum”.

- Łk 22, 60 ἔτι λαλοῦντος αὐτοῦ ἐφώνησεν ἀλέκτωρ.

„...gdy on jeszcze mówił, kogut zapiał”.

2. Genetivus adnominalny:

a) possessoris (posiadacza)

- J 18, 15 καὶ συνεισῆλθεν τῷ Ἰησοῦ εἰς τὴν αὐλὴν τοῦ ἀρχιερέως

„...i wszedł za Jezusem na dziedziniec arcykapłana”.

- Mt 26, 51 καὶ πατάξας τὸν δοῦλον τοῦ ἀρχιερέως ἀφείλεν αὐτοῦ τὸ ὠτίον.

„...i ugodziwszy sługę najwyższego kapłana odciął mu ucho” (ἀφείλεν to aoryst 3 os. sing. od ἀφαίρέω – odciąć, odejmować).

b) przy określaniu związków rodzinnych

- Σίμων Ἰωάννου, φιλεῖς με;

„Szymonie, synu Jana, czy kochasz Mnie?”

- Mt 4, 21 Ἰάκωβον τὸν τοῦ Ζεβεδαίου

„Jakuba, syna Zebedeusza”.

c) Genetivus rei (dopełniacz treści) określa zawartość, treść rzeczownika nadrzędnego

α) genetivus partitivus (częstkowy) oznacza całość, której rzeczownik główny jest tylko częścią. Mówimy o pewnej części, której całość wyrażona jest w genetiwie.

- Mk 2, 16 καὶ οἱ γραμματεῖς τῶν Φαρισαίων...

„Niektórzy uczeni w Piśmie, spośród faryzeuszów...”

- Mk 7, 2 τινὰς τῶν μαθητῶν αὐτοῦ...

„...niektórzy z Jego uczniów...”

- Mt 9, 3 καὶ ἰδοὺ τινες τῶν γραμματέων εἶπαν ἐν ἑαυτοῖς· οὗτος βλασφημεῖ.

„Na to pomyśleli sobie niektórzy z uczonych w Piśmie: On bluźni.”

- Łk 19, 8 Ἰδοὺ τὰ ἡμίσιά μου τῶν ὑπαρχόντων δίδωμι...

„Oto połowę mego majątku daję...”

β) genetivus materiae (dopełniacz materii) określa materiał, z którego składa się (jest zrobiony) przedmiot wyrażony rzeczownikiem nadrzędnym;

- Mk 2, 21 οὐδεὶς ἐπίβλημα ῥάκους ἀγνάφου ἐπιράπτει ἐπὶ ἱμάτιον παλαιόν·

„Nikt nie przyszywa łąty z surowego sukna do starego ubrania”.

- J 19, 39 φέρων μίγμα σμύρνης καὶ ἀλόης

„...przynosząc mieszaninę mirry i aloesu...”

γ) genetivus explicativus (dopełniacz wyjaśniający) podaje treść pojęciową rzeczownika nadrzędnego, określa bliżej sposób jego rozumienia lub w sposób ogólny to, czym się charakteryzuje;

- J 2, 16 μὴ ποιεῖτε τὸν οἶκον τοῦ πατρὸς μου οἶκον ἐμπορίου

„Nie róbcie z domu mego Ojca domu handlu (kupieckiego)”.

- Mk 1, 4 κηρύσσω βαπτισμα μετανοίας εἰς ἄφεσιν ἁμαρτιῶν.

„... głosząc chrzest nawrócenia na odpuszczenie grzechów” (przykład ten jest dyskusyjny).

d) Genetivus qualitatis (dopełniacz jakościowy) wyraża jakość rzeczownika, którego określa:

α) jako określający:

- Łk 18, 6 ὁ κριτὴς τῆς ἀδικίας

„niesprawiedliwy sędzia”.

- Rz 6, 6 ἵνα καταργηθῇ τὸ σῶμα τῆς ἁμαρτίας...

„...dla zniszczenia grzesznego ciała...” (καταργηθῇ aor. pass. con. 3 os. 1. poj. od καταργέω – niweczyć).

- Łk 16, 9 ποιήσατε φίλους ἐκ τοῦ μαμωνᾶ τῆς ἀδικίας

„Pozyskujcie (czyńcie) sobie przyjaciół niegodziwą mamona”.

β) jako określany (użycie emfatyczne):

- Fil 1, 22 τοῦτό μοι καρπὸς ἔργου,

„...to dla mnie owocna praca...”.

- Rz 6, 4 οὕτως καὶ ἡμεῖς ἐν καινότητι ζωῆς περιπατήσωμεν.

„...abyśmy i my wkroczyli w nowe życie”; (dosł. nowość życia; καινότης – nowość).

e) Genetivus zawartości

- J 21, 8 τὸ δίκτυον τῶν ἰχθύων – sieć z rybami.

- J 6, 13 συνηγάγον οὖν καὶ ἐγέμισαν δώδεκα κοφίνους κλασμάτων ἐκ τῶν πέντε ἄρτων τῶν κριθίνων...

„Zebrali więc i napełnili dwanaście koszów ułomkami z pięciu chlebów jęczmiennych...” (τὸ κλάσμα, -ατος – odłamany kawałek; κρίθινος, -η, -ον – jęczmienny).

- Dz 2, 4 καὶ ἐπλήσθησαν πάντες πνεύματος ἁγίου

„I wszyscy zostali napełnieni Duchem Świętym...” (ἐπλήσθησαν - aor. pass. 3 os. l. mn. od πίμπλημι – napełniać).

3. Genetivus ablativus (łac. pochodnik; odpowiadający z reguły polskiemu narzędnikowi: od kogo? od czego?) występuje jako:

a) separationis (po czasownikach oznaczających powstrzymywanie się, zaprzestanie, oddalanie)

- Mt 10, 14 ἐκτινάξατε τὸν κονιορτὸν τῶν ποδῶν ὑμῶν.

„Strząśnijcie proch z nóg waszych!” (ἐκτινάσσω – strząsać; aor. ἐξετίναξα)

- Łk 2, 37 οὐκ ἀφίστατο τοῦ ἱεροῦ

„Nie rozstawała się ze świątynią...”; (tutaj: imperf. med. 3 os. l. poj. od ἀφίστημι – zostawiać, porzucać, opuszczać).

b) genetivus originis (oznacza pochodzenie)

- 2 Kor 3, 3 ἐστὲ ἐπιστολὴ Χριστοῦ

„Jesteście listem Chrystusowym”.

- Ap 9, 11 ἔχουσιν ἐπ’ αὐτῶν βασιλέα τὸν ἄγγελον τῆς ἀβύσσου

„Mają nad sobą króla - anioła czeluści”.

c) genetivus comparationis (porównania)

- J 14, 28 ὁ πατὴρ μείζων μοῦ ἐστίν

„Ojciec większy jest ode Mnie”.

- J 15, 20 Οὐκ ἔστιν δοῦλος μείζων τοῦ κυρίου αὐτοῦ.

„Sługa nie jest większy od swego pana”.

Aoryst sygmatyczny strona medialna od λύω

Indicativus	Coniunctivus	Imperativus	Infinitivus	Participium
ἐ-λυ-σά-μην	λύ-σ-ω-μαι			λυ-σά-μενος
ἐ-λύ-σω	λύ-σ-η	λυ-σαι	λύ-σα-σθαι	λυ-σα-μένη
ἐ-λύ-σα-το	λύ-σ-η-ται	λυ-σά-σθω		λυ-σά-μενον
ἐ-λυ-σά-μεθα	λυ-σ-ώμεθα			λυ-σα-μένου
ἐ-λυ-σά-σθε	λύ-σ-η-σθε	λύ-σα-σθε		λυ-σα-μένης
ἐ-λύ-σα-ντο	λύ-σ-ωνται	λυ-σά-σθω-σαν		λύ-σα-μένου

Aoryst mocny (tematyczny) strona medialna od λείπω

Indicativus	Coniunctivus	Imperativus	Infinitivus	Participium
ἐ-λιπ-ό-μην	λίπ-ω-μαι			λιπ-όμενος
ἐ-λίπ-ου	λίπ-η	λιπ-οῦ	λιπ-έ-σθαι	λιπ-ομένη
ἐ-λίπ-ε-το	λίπ-η-ται	λιπ-έ-σθω		λιπ-όμενον
ἐ-λιπ-ό-μεθα	λιπ-ώμεθα			
ἐ-λίπ-ε-σθε	λίπ-η-σθε	λίπ-ε-σθε		
ἐ-λίπ-ο-ντο	λίπ-ω-νται	λιπ-έ-σθω-σαν		

Inne formy nieregularne czasowników:

teraźniejszy	przyszły	aoryst	perfekt	znaczenie
-αἰρέω αἰρέομαι	-ἐλῶ αἰρήσομαι αἰρεθήσομαι	-εἶλον εἰλόμην -ἤρέθην	-ἤρημαι	biore, wybieram tematy: αἶρη-, αἶρε-, ἐλ-
αἶρω	ἄρῶ	ἦρα ἦρθην	ἦρκα ἦρμαι	podnoszę
ἀποκρίνομαι		ἀπεκρινάμην ἀπεκρίθην		odpowiadam
ἄρχω	ἄρξομαι	ἤρξάμην		jestem pierwszy
βάπτω	βάψω	ἔβαψα	βέβαμμαι	zanurzam
δέχομαι	δέξομαι	ἐδεξάμην ἐδέχθην	δέδεγμαι	przyjmuję
δέομαι		ἐδεήθην		proszę
ἐγείρω	ἐγερῶ	ἤγειρα ἤγέρθην	ἐγηγέρμαι	wstaję
ἐργάζομαι		ἤργασάμην εἰργασάμην -εἰργασθην	εἵργασμαι	robię
ἐσθίω, ἔσθω	φάγομαι	ἔφαγον		jem
εὖχομαι	εὕξομαι	εὕξαμην	ἠϋγμαι	modłę się
ἡγέομαι		ἡγησάμην	ἡγημαι	przewodzę
ιάομαι	ιάσομαι	ἰασάμην ἰάθην	ἴαμαι	uzdrawiam
μιμνήσκω μιμνήσκομαι	-μνήσω μνησθήσομαι	-ξμνησα ἐμνήσθην	μέμνημαι	przypominam,
μένω	μενῶ	ἔμεινα	μεμείνηκα	pozostaję
πίμπλημι		ἔπλησα ἐπλήσθην	πέπλησμαι	napelńiam
πιπράσκω		ἐπράθην	πέπρακα πέπραμαι	sprzedaję
πορεύομαι	πορεύσομαι	ἐπορεύθην	πεπόρευμαι	idę
κτάομαι		ἐκτησάμην		nabywam
φέρω	οἶσω	ἤνεγκα ἤνέχθην		niosę
χράομαι (χρῶμαι)	χρήσομαι	ἐχρησάμην	κέχρημαι	używam

Słówka:

ἄγναφος, -ον – nieściągnięty, nowy ἢ ἀλόη, -ῆς – aloes ἀπείραστος, -ον – nie podlegający próbie ἀρκέω – wystarczyć ὁ ἀρχιερεύς, -έως – arcykapłan τὸ ἀσσάριον, -ου – as, moneta 1/16 denara ἀφαιρέω – odciąć, odejmować	ἢ καινότης, -ητος – nowość καταργέω – czynić bezużytecznym ἢ κεφαλὴ, -ῆς – głowa τὸ κονιορτός, -οῦ – proch, kurz, pył τὸ μύρον, -ου – wonny olejek πατάττω – uderzać
---	--

o. Wiesław Jonczyk SJ, *Wprowadzenie do języka greckiego NT*

βάπτω – zanurzać, maczać γεμίζω – napełniać ἐκτινάσσω – strzącać ὁ ἐνιαυτός, -οῦ – rok τὸ ἐπίβλημα, -τος – łata ἐπιπράττω – przyszywać ἥμισυς, -εια, -υ; -ους, -είας, -ους – połowa, <i>ale r. nijaki l. mn.</i>: τὰ ἡμίσια τὸ μίγμα, -ατος – mieszanina πτωχός, -ή, -ον – ubogi	πωλέω – sprzedawać τὸ ῥάκος, -ους – kawałek szmaty ἡ σμύρνα, -ῆς – mirra τὸ στρουθίον, -ου – wróbel συνάγω – zbierać gromadzić ταπεινός – zniżać, upokarzać ἡ ὑδρία, -ας – dzban, stągiew τὸ ὕδωρ, ὕδατος – woda ὕπηκος, -ον – posłuszny, uległy τὸ ὠτίον, -ου – ucho
--	---

Lekcja 16

Dativus w języku greckim. Stopniowanie i odmiana przymiotników i przysłówków.

Dativus, odpowiednik polskiego celownika, występuje w zdaniu jako:

1. Dativus właściwy – odpowiada na pytania: komu? czemu?
2. Dativus instrumentalis – pełni funkcję narzędnika.
3. Dativus-locativus – pełni funkcję miejscownika.

1. Dativus właściwy występuje jako przedmiot dalszy (dopełnienie dalsze) oznaczający osobę lub rzecz, w której interesie czynność się odbywa. Jako dopełnienie, łączy się z czasownikami takimi jak (komu?, czemu?): rozkazywać, służyć, ogłaszać, otwierać, być posłusznym, pokazywać, pomagać, towarzyszyć, modłę się, gniewam się, itp. Poza tym może wystąpić jako:

a) dativus commodi lub incomodi (korzyści lub niekorzyści) - oznaczający osobę lub rzecz na której korzyść lub szkodę coś się dzieje:

- Mt 23, 31 ὥστε μαρτυρεῖτε ἑαυτοῖς ὅτι – „Przez to sami przyznajecie przeciwko sobie, że...”

- 1 Kor 6, 13 τὰ βρώματα τῇ κοιλίᾳ καὶ ἡ κοιλία τοῖς βρώμασιν... τὸ δὲ σῶμα οὐ τῇ πορνείᾳ ἀλλὰ τῷ κυρίῳ – „Pokarm dla żołądka, a żołądek dla pokarmu (...) ciało nie jest dla rozpusty, lecz dla Pana”.

b) dativus possessoris (posiadacza)

- Mt 18, 12 ἐὰν γένηται τινὶ ἀνθρώπῳ ἑκατὸν πρόβατα – „Jeśli kto posiada sto owiec...”

- J 1, 6 ὄνομα αὐτῷ Ἰωάννης – miał na imię Jan.

c) dativus przeznaczenia

- Mt 21, 5 ὁ βασιλεὺς σου ἔρχεται σοι – „Król twój przychodzi do Ciebie”.

- Łk 7, 12 ὡς δὲ ἤγγισεν τῇ πύλῃ τῆς πόλεως – „Gdy zbliżył się (od ἐγγίζω) do bramy miejskiej...”

d) dativus ethicus – aby wyrazić zaangażowanie emocjonalne, że słuchający lub mówiący żywo jest zaangażowany w narrację; wyraża uczucia i osobiste zaangażowanie mówiącego:

- Fil 1, 21 ἐμοὶ γὰρ τὸ ζῆν Χριστὸς – „Dla mnie bowiem żyć - to Chrystus”.

e) dativus predicativus (orzekający)

- Dz 16, 21 ἡμῖν (...) Ῥωμαίοις οὖσιν – „nam, (...) którzy jesteśmy Rzymianami...”

- Dz 24, 24 ὁ Φῆλιξ σὺν Δρουσίλλῃ τῇ ιδίᾳ γυναικὶ οὖσῃ Ἰουδαίᾳ – „Feliks ze swoją żoną Druzyllą, która była Żydówką”.

f) dativus dopowiedzenia

- Mt 27, 2 παρέδωκαν Πιλάτῳ τῷ ἡγεμόνι – „wydali w ręce Piłata namiestnika”.

- Dz 24, 24 ὁ Φῆλιξ σὺν Δρουσίλλῃ τῇ ιδίᾳ γυναικί – „Feliks z Druzyllą, swoją żoną...”.

2. Dativus jako narzędnik (instrumentalis)

a) dativus relationis (pod względem, co do)

- Mt 5, 3 οἱ πτωχοὶ τῷ πνεύματι – „ubodzy duchem”;

- Mt 5, 8 οἱ καθαροὶ τῇ καρδίᾳ – „czyści sercem”

- Dz 14, 8 τις ἀνὴρ ἀδύνατος ἐν Λύστροις τοῖς ποσὶν ἐκάθητο – „W Listrze mieszkał pewien człowiek o bezwładnych nogach”.

b) dativus sociativus (towarzysza) – wyraża osobę lub rzecz towarzyszącą

- J 4, 9 οὐ γὰρ συγχρῶνται Ἰουδαῖοι Σαμαρίταις. – „Żydzi bowiem nie utrzymują relacji z Samarytanami”.

- Mk 2, 15 πολλοὶ τελῶναι καὶ ἁμαρτωλοὶ συνανέκειντο τῷ Ἰησοῦ καὶ τοῖς μαθηταῖς αὐτοῦ. –

„Wielu celników i grzeszników siedziało razem z Jezusem i Jego uczniami”.

- Dz 9, 7 οἱ δὲ ἄνδρες οἱ συνοδεύοντες αὐτῷ – „Ludzie, którzy mu towarzyszyli w drodze...”

c) dativus sposobu (jak?)

- J 7, 13 οὐδεὶς μέντοι παρρησίᾳ ἐλάλει περὶ αὐτοῦ διὰ τὸν φόβον τῶν Ἰουδαίων. – „Nikt jednak nie rozmawiał o Nim jawnie z obawy przed Żydami”.

- J 7, 26 ἴδε παρρησίᾳ λαλεῖ καὶ οὐδὲν αὐτῷ λέγουσιν – „Oto jawnie przemawia i nic Mu nie mówią”.

- Fil 1, 18 παντὶ τρόπῳ, εἴτε προφάσει εἴτε ἀληθείᾳ – „Czy to obłudnie, czy naprawdę, na wszelki sposób...”

d) dativus narzędzia (przy użyciu czego?)

- J 11, 2 ἐκμάξασα τοὺς πόδας αὐτοῦ ταῖς θριξίν αὐτῆς – „...wytarłszy nogi jego swoimi włosami...”.

- Dz 12, 2 ἀνείλεν δὲ Ἰάκωβον τὸν ἀδελφὸν Ἰωάννου μαχαίρῃ – „Zabił Jakuba, brata Jana, mieczem” (ἀνείλεν to aor. akt. 3 os. l. poj. od ἀναιρέω – usuwać, zabić).

- Mt 8, 16 ἐξέβαλεν τὰ πνεύματα λόγῳ – „On wypędził złe duchy słowem” (ἐξέβαλεν to aor. akt. 3 os. l. poj. od ἐκβαλλω – wyrzucać, wypędzać).

e) dativus przyczyny

- Gal 6, 12 μόνον ἵνα τῷ σταυρῷ τοῦ Χριστοῦ μὴ διώκωνται – „...tylko, aby nie być prześladowanym z powodu krzyża Chrystusowego”.

- Rz 4, 20 οὐ διεκρίθη τῇ ἀπιστίᾳ ἀλλ’ ἐνεδυναμώθη τῇ πίστει – „...nie wahał się z powodu niedowierzania, lecz stał się silny przez wiarę” (διεκρίθη to aor. pass. 3 os. l. poj. od διακρίνω – wahać się; ἐνεδυναμώθη to aor. pass. 3 os. l. poj. od ἐνδυναμώω – stać się silnym).

f) dativus pokrewny w formie lub znaczeniu z czasownikiem – wzmacnia znaczenie czasownika:

- Łk 22, 15 ἐπιθυμίᾳ ἐπεθύμησα – „gorąco pragnąłem”

- J 3, 29 ἀκούων αὐτοῦ χαρᾷ χαίρει – „ten kto go słyszy, doznaje najwyższej radości...”

g) dativus materii (czym?)

- J 11, 2 ἦν δὲ Μαριὰμ ἡ ἀλείψασα τὸν κύριον μύρῳ – „Była zaś Maryja tą, która namaściła Pana pachnącym olejkiem”.

- 2 Kor 3, 3 ἐστὲ ἐπιστολὴ ἐγγεγραμμένη οὐ μέλανι ἀλλὰ πνεύματι θεοῦ ζῶντος – „Jesteście listem napisanym nie atramentem, lecz Duchem Boga żywego” (ἐγγεγραμμένη – part. perf. pass. od ἐγγράφω – zapisać).

Ad. 3. Dativus jako miejscownik:

a) jako odpowiedź na pytanie: kiedy?

α) gdy wyraz w dativie występuje bez przyimka wskazuje pojedynczy moment lub dokładny czy konkretny czas, wówczas też jest to czasem dodatkowo podkreślone przydawką:

- Łk 12, 20 ἄφρων, ταύτῃ τῇ νυκτὶ τὴν ψυχὴν σου ἀπαιτοῦσιν ἀπὸ σοῦ. – „Głupcze, tej nocy zażądają twojej duszy od ciebie”.

- Mt 24, 20 προσεύχεσθε δὲ ἵνα μὴ γένηται ἡ φυγὴ ὑμῶν χειμῶνος μηδὲ σαββάτω – „Módlcie się, żeby ucieczka wasza nie wypadła w zimie albo w szabat”.

- Łk 9, 22 καὶ τῇ τρίτῃ ἡμέρᾳ ἐγερθῆναι – „... a trzeciego dnia zmartwychwstanie”.

- Mk 1, 22 καὶ εὐθὺς τοῖς σάββασιν εἰσελθὼν εἰς τὴν συναγωγὴν ἐδίδασκεν – „Zaraz w szabat wszedł do synagogi i nauczał”.

β) gdy wyraz w dativie występuje z przyimkiem może wskazywać zarówno na moment, jak również na pewną przestrzeń czasową, w obrębie której czynność się odbywa, (bardziej porę, niż punkt w czasie):

- J 11, 9 -10 εἰάν τις περιπατῇ ἐν τῇ ἡμέρᾳ, οὐ προσκóπτει (...) εἰάν δέ τις περιπατῇ ἐν τῇ νυκτί, προσκóπτει – „Jeżeli ktoś chodzi za dnia, nie potknie się (...) Jeżeli jednak ktoś chodzi w nocy, potknie się”.

- Mt 13, 1 Ἐν τῇ ἡμέρᾳ ἐκείνῃ ἐξελθὼν ὁ Ἰησοῦς τῆς οἰκίας ἐκάθητο παρὰ τὴν θάλασσαν – „Owego dnia Jezus wyszedł z domu i usiadł nad jeziorem”.

- J 3, 1 Ἐν δὲ ταῖς ἡμέραις ἐκείναις παραγίνεται Ἰωάννης ὁ βαπτιστὴς – „W owym czasie wystąpił Jan Chrzciciel”.

- Łk 14, 5 ἐν ἡμέρᾳ τοῦ σαββάτου – „w dzień szabatu”.

- Mt 10, 15 ἐν ἡμέρᾳ κρίσεως – „w dzień sądu”.

b) jako odpowiedź na pytanie: gdzie? razem z przyimkiem ἐν:

- Mt 13, 19 ἐν τῇ καρδίᾳ αὐτοῦ – w jego sercu.

- J, 1, 5 ἐν τῇ σκοτίᾳ – w ciemności.

- Mt 10, 23 ἐν τῇ πόλει ταύτῃ – w tym mieście.

Stopniowanie przymiotników:

Stopień wyższy (comparativus) przymiotników regularnych tworzy się przez dodanie do tematu przymiotnika rodz. męskiego końcówek -τερος, -τέρα, -τερον, a stopień najwyższy (superlativus) przez dodanie -τατος, -τάτη, -τατον.

stopniowanie regularne	Positivus	Comparativus	Superlativus	Znaczenie
	δίκαιος, -α, -ον	δικαιότερος, -α, -ον	δικαιότατος, -η, -ον	sprawiedliwy
	πονηρός, -α, -ον	πονηρότερος, -α, -ον	πονηρότατος, -η, -ον	zły
	καινός, -ή, -όν	καινότερος, -α, -ον	καινότατος, -η, -ον	nowy, nieużywany
	μωρός, -ά, -όν	μωρότερος, -α, -ον	μωρότατος, -η, -ον	głupi
	νέος, -α, -ον	νεώτερος, -α, -ον	νεώτατος, -η, -ον	nowy, młody
	σοφός, -ή, -όν	σοφώτερος, -α, -ον	σοφώτατος, -η, -ον	mądry
	ἄφρων, -ον	ἄφρονεστερος, -α, -ον	ἄφρονέστατος, -η, -ον	nierozważny
	τίμιος, -α, -ον	τιμιώτερος, -α, -ον	τιμιώτατος, -η, -ον	szanowany, cenny
	γλυκύς, -εια, -ύ	γλυκύτερος, -α, -ον	γλυκύτατος, -η, -ον	słodki
	ἀκριβής, -ές	ἀκριβέστερος, -α, -ον	ἀκριβέστατος, -η, -ον	dokładny

Stopniowanie wybranych przymiotników nieregularnych

stopniowanie niereg.	Positivus	Comparativus	Superlativus	Znaczenie
	καλός, -ή, -όν	καλλίων, κάλλιον	κάλλιστος, -η, -ον	piękny, dobry
	μέγας, μεγάλη, μέγα	μείζων, μείζον	μέγιστος, -η, -ον	wielki
	πολύς, -ή, -ύ	πλείων, πλείον (πλέον)	πλείστος, -η, -ον	liczny
	ταχύς, -εία, -ύ	ταχίων, τάχιον θάττων, θᾶττον	τάχιστος, -η, -ον	szybki
stopniowanie niereg.	ἡδύς, -εία, -ύ	ἡδίων, ἡδίων	ἡδιστος, -η, -ον	przyjemny

ἀγαθός, -ή, -όν	κρείσσων, κρείσσον βελτίων, βέλτιον ἀμείνων, ἄμεινον	κράτιστος, -η, -ον βέλτιστος, -η, -ον ἄριστος	dobry (silny) dobry (moralnie) dobry (dzielny)
κακός, -ή, -όν	χείρων, χειρόν ἥσσων, ἥσσον	χείριστος ἥκιστα	zły, lichy, słaby zły
μικρός, -ά, -όν (ὀλίγος)	μικρότερος, -α, -ον ἐλάσσων, ἐλασσον	μικρότατος, -η, -ον ἐλάχιστος, -η, -ον ὀλίγιστος	mały (nieliczny)

Ćwiczenia:

1. διὰ τοῦτο μὴ γίνεσθε ἄφρονες, ἀλλὰ συνίετε τί τὸ θέλημα τοῦ κυρίου (Ef 5, 17).
2. Ἰουδαίους οὐδὲν ἠδίκησα ὥς καὶ σὺ κάλλιον ἐπιγινώσκεις (Dz 25, 10).
3. ὁ δὲ μικρότερος ἐν τῇ βασιλείᾳ τοῦ θεοῦ μείζων αὐτοῦ ἐστίν (Łk 7, 28).
4. ὁ γὰρ μικρότερος ἐν πᾶσιν ὑμῖν ὑπάρχων οὗτός ἐστιν μέγας (Łk 9, 48).
5. αἰνεῖτε τῷ θεῷ ἡμῶν πάντες οἱ δοῦλοι αὐτοῦ [καὶ] οἱ φοβούμενοι αὐτόν, οἱ μικροὶ καὶ οἱ μεγάλοι (Ap 19, 5).
6. καὶ ἐλθόντες οἱ πρῶτοι ἐνόμισαν ὅτι πλεῖον λήμψονται· καὶ ἔλαβον [τὸ] ἀνὰ δηνάριον καὶ αὐτοί (Mt 20, 10).
7. Τεκνία, μὴ ἀγαπῶμεν λόγῳ μηδὲ τῇ γλώσσῃ ἀλλὰ ἐν ἔργῳ καὶ ἀληθείᾳ (1 J 3, 18).

Słówka:

ἀδικέω – czynić niesprawiedliwość szkodzić αἰνέω – wielbić ἀναιρέω – (aor.: ἀνεῖλον) usuwać, zabić ἀπαιτέω – żądać z powrotem ἄφρων, -ον – głupi διακρίνω – (aor. pass.: διεκρίθην) wahać się ἐκμάσσω – wycierać ἐκβάλλω – (aor.: ἐξέβαλον) wyrzucać, wypędzać ἐγγράφω – zapisać ἐνδυναμόω – (aor. pass: ἐνεδυναμώθην) wzmacniać, stać się silnym	ἐπιθυμέω – pragnąć, pożądać ἡ μάχαιρα, -ης – miecz τὸ μέλαν -ανος – atrament μέντοι – jakkolwiek νομίζω – myśleć, przypuszczać ἡ παρρησία, -ας – otwartość, jawność ἡ προφάσις, -εως – pretekst τὸ σάββατον, -ου – szabat συνανακείμεναι – siedzieć za stołem συνίημι – rozumieć συνοδεύω – podróżować razem ὁ τελώνης, -ου – poborca podatkowy ὑπάρχω – być, istnieć ἡ χαρά -ᾶς – radość
---	--

Odmiana przymiotników o dwóch zakończeniach (tematy na -ων- i -εσ-):

	ἄφρων – nierozważny temat: ἄφρον			
	l. poj.		l. mn.	
	m. ż.	n.	m. ż.	n.
N	ἄφρων	ἄφρον	ἄφρονες	ἄφρονα
G	ἄφρονος		ἄφρόνων	
D	ἄφρονι		ἄφροσιν	
A	ἄφρονα	ἄφρον	ἄφρονας	ἄφρονα
V	ἄφρον		ἄφρονες	ἄφρονα

	ἀληθής – prawdziwy temat: ἀληθεσ-			
	l. poj.		l. mn.	
	m. ż.	n.	m. ż.	n.
N	ἀληθής	ἀληθές	ἀληθεῖς	ἀληθεῖ
G	ἀληθοῦς		ἀληθῶν	
D	ἀληθεῖ		ἀληθέσιν	
A	ἀληθεῖ	ἀληθές	ἀληθεῖς	ἀληθεῖ
V	ἀληθές		ἀληθεῖς	ἀληθεῖ

Podobnie odmieniają się:

ἀμαθής, -ές – nieuczony	εὐσεβής, -ές – pobożny
ἀνελεήμων, -ον – nielitościwy	μονογενής, -ές – jednorodzony
ἀσθενής, -ές – chory, niemocny	πλήρης, -ες – pełny
ἀσεβής, -ές – bezbożny	ὑγιής, -ές – zdrowy
ἀσφαλής, -ές – niezawodny	ψευδής, -ές – kłamliwy
εὐγενής, -ές – szlachetnie urodzony	ἐπιστήμων, -ον – rozumny, biegły
σώφρων, -ον – roztropny, rozważny	οἰκτίρμων, -ον – litościwy, miłosierny

W tematach zakończonych na -εσ- sigma, która po dodaniu końcówki znajduje się między samogłoskami, zanika a samogłoski ulegają ściągnięciu (ἀληθεσ-ος = ἀληθοῦς). Podobnie odmienia się rzeczownik τὸ γένος, -ους – ród; τὸ σκέλος, -ους – noga, goleń.

	τὸ γένος, -ους – ród; temat: γενεσ	
	l. poj.	l. mn.
Nom. Acc. (Voc).	τὸ (ῶ) γένος	τὰ (ῶ) γένη
G	τοῦ γένους	τῶν γένων
D	τῷ γένει	τοῖς γένεσι(ν)

A także inne rzeczowniki o tematach kończących się na -οσ- i -ασ- jak:

	κρέας – mięso; temat: κρεασ-		αἰδώς – wstyd; temat: αἰδοσ-	
	l. poj.	l. mn.		l. poj. <i>tylko</i>
N. Acc.V.	τὸ (ῶ) κρέας	τὰ (ῶ) κρέα	Nom.	ἡ αἰδώς
Gen.	τοῦ κρέως (κρέατος)	τῶν κρεῶν	Gen.	τῆς αἰδοῦς
Dat.	τῷ κρέα (κρέατι)	τοῖς κρέασι(ν)	Dat.	τῇ αἰδοῖ
			Acc.	τὴν αἰδῶ

Odmiana przymiotnika w stopniu wyższym o końcówkach -ων, -ον i podobnie -ιων, -ιον:

	μείζων – większy			
	l. poj.		l. mn.	
	m. ż.	n.	m. ż.	n.
N	μείζων	μείζον	μείζονες (μείζους)	μείζονα (μείζω)
G	μείζονος		μείζονων	
D	μείζονι		μείζουσιν	
A	μείζονα (μείζω)	μείζον	μείζονας (μείζους)	μείζονα (μείζω)
V	μείζον		μείζονες	μείζονα

Dwa zakończenia czyli jedno wspólne dla rodzaju męskiego i żeńskiego, a drugie dla rodzaju nijakiego, mają również przymiotniki, które odmieniają się według II deklinacji:

αἰώνιος, -ον – wieczny	ἄνομος, -ον – bezprawny
ἀκάθαρτος, -ον – nieczysty	ἄπιστος, -ον – niewierzący,
ἁμαρτωλός, -όν – grzeszny	ἄφρονος, -ον – niemy, milczący

Odmiana przymiotników o trzech zakończeniach, w których temat kończy się na -ν- lub -υ- :

μέλας, -αινα, -αν – czarny						
	l. poj.			l. mn.		
	m.	ż.	n.	m.	ż.	n.
N. i V.	μέλας	μέλαινα	μέλαν	μέλανες	μέλαιναι	μέλανα
G.	μέλανος	μελαίνης	μέλανος	μελάνων	μελαινῶν	μελάνων
D.	μέλανι	μελαίνῃ	μέλανι	μέλασι(ν)	μελαιναῖς	μέλασι(ν)
A.	μέλας	μέλαιναν	μέλαν	μέλανας	μελαίνας	μέλανα

βαθύς, -εῖα, -ύ – głęboki						
	l. poj.			l. mn.		
	m.	ż.	n.	m.	ż.	n.
N.	βαθύς	βαθεῖα	βαθύ	βαθεῖς	βαθεῖαι	βαθέα
G.	βαθέως (-ος)	βαθείας	βαθέως (-ός)	βαθέων	βαθειῶν	βαθέων
D.	βαθεῖ	βαθείᾳ	βαθεῖ	βαθέσι(ν)	βαθείαις	βαθέσι(ν)
A.	βαθύν	βαθεῖαν	βαθύ	βαθεῖς	βαθείας	βαθέα
V.	βαθύ	βαθεία	βαθύ	βαθεῖς	βαθεῖαι	βαθέα

Końcówka -ος jak w βαθέος występuje w grece klasycznej i LXX.

Podobnie odmieniają się:

βαρύς, -εῖα, -ύ – ciężki	θῆλυς, -εῖα, -υ – żeński
βραχύς, -εῖα, -ύ – krótki	πλατύς, -εῖα, -ύ – szeroki
γλυκύς, -εῖα, -ύ – słodki	ὀξύς, -εῖα, -ύ – ostry, szybki

Stopniowanie wybranych przysłówków:

positivus	comparativus	superlativus	znaczenie
ἀκριβῶς	ἀκριβέστερον	ἀκριβέστατα	dokładnie
ἄνω	ἀνώτερον	-	wysoko
δικαίως	δικαιότερον	δικαιότατα	sprawiedliwie
εὖ	βέλτιον κρείσσον	-	dobrze
ἐγγύς	ἐγγύτερον (Rz 13, 11)	-	blisko
ἡδέως	ἡδιον	ἡδιστα	chętnie
καλῶς	κάλλιον	-	dobrze
μάλα	μᾶλλον	μάλιστα	bardzo
περισσῶς	περισσοτέρως		bardzo mocno, niezmiernie
πόρρω	πορρώτερον		daleko
σοφῶς	σοφώτερον	σοφώτατα	mądrze
ταχέως (ταχύ)	θᾶττον (τάχιον)	τάχιστα	szybko

W grece często jako przysłówka jest użyta forma acc. sing. neutr. przymiotnika. Przymiotnik w stopniu wyższym w acc. sing. neutr. staje się stopniem wyższym przysłówka, a stopień najwyższy w acc. sing. neutr. przymiotnika jest jednocześnie stopniem najwyższym przysłówka.

Lekcja 17**Koniugacja II – czasowniki zakończone na -μι**

Klasa I – czasowniki, które tworzą temat w czasie teraźniejszym przez reduplikację tematu słownego.

Formy zaznaczone kursywą to formy spotykane w grece klasycznej, inne pojawiające się obok to formy alternatywne. Optativus w Septuagincie i Nowym Testamencie pojawia się rzadko.

Czas teraźniejszy – strona czynna					
		δίδωμι <i>daję</i> temat: δω-, δο-	τίθημι <i>kładę</i> temat: θη-, θε-	ἵστημι <i>stawiam</i> temat: στη-, στα-	ἵημι <i>posyłam</i> temat: ἦ-, ἔ-
Indicativus	1 s.	δίδωμι	τίθημι	ἵστημι	ἵημι
	2	δίδως (διδοῖς)	τίθης	ἵσθης	ἵης
	3	δίδωσι(ν) (διδοῖ)	τίθησι(ν)	ἵσθσι(ν)	ἵησι(ν)
	1 pl.	δίδομεν	τίθεμεν	ἵσταμεν	ἵεμεν
	2	δίδοτε	τίθετε	ἵστατε	ἵετε
	3	διδόασι(ν)	τιθέασι(ν)	ἵστανσι(ν)	ἵασι(ν)
Coniunctivus	1 s.	διδῶ	τιθῶ	ἵστω	ἱῶ
	2	διδῶς	τιθῆς	ἵσθς	ἱῆς
	3	διδῶ	τιθῆ	ἵσθ	ἱῆ
	1 pl.	διδῶμεν	τιθῶμεν	ἵστώμεν	ἱῶμεν
	2	διδῶτε	τιθῆτε	ἵσθτε	ἱῆτε
	3	διδῶσι(ν)	τιθῶσι(ν)	ἵστωσι(ν)	ἱῶσι(ν)
Optativus	1 s.	διδοίην	τιθείην	ἵσταίην	ἱείην
	2	διδοίης	τιθείης	ἵσταίης	ἱείης
	3	διδοίη	τιθείη	ἵσταίη	ἱείη
	1 pl.	διδοίμεν	τιθείμεν	ἵσταίμεν	ἱείμεν
	2	διδοίτε	τιθείτε	ἵσταίτε	ἱείτε
	3	διδοίεν	τιθείεν	ἵσταίεν	ἱείεν
Imperativus	2 s.	δίδου	τίθει	ἵστη	ἵει
	3	διδότω	τιθέτω	ἵστάτω	ἱέτω
	2 pl.	δίδοτε	τίθετε	ἵστατε	ἵετε
	3	διδότωσαν <i>διδόντων</i>	τιθέτωσαν <i>τιθέντων</i>	ἵστάτωσαν <i>ἱσάντων</i>	ἱέτωσαν <i>ἱέντων</i>
	N. m.	διδούς	τιθείς	ἱστάς	ἱεῖς
	N. ž.	διδούσα	τιθείσα	ἱστάσα	ἱεῖσα
Participium	N. n.	διδόν	τιθέν	ἱσάν	ἱέν
	G. m.	διδόντος	τιθέντος	ἱσάντος	ἱέντος
	G. ž.	διδούσης	τιθείσης	ἱστάσης	ἱεῖσης
	G. n.	διδόντος	τιθέντος	ἱσάντος	ἱέντος
Infinitivus		διδόναι	τιθέναι	ἱσάναι	ἱέναι

o. Wiesław Jonczyk SJ, *Wprowadzenie do języka greckiego NT*

Imperfectum	1 s.	ἐδίδουν	ἐτίθην	ἴστην	ἴον	ἴειν
	2	ἐδίδους	ἐτίθεις; -θης	ἴστης	ἴες	ἴεις
	3	ἐδίδου	ἐτίθει	ἴστη	ἴε(ν)	ἴει
	1 pl.	ἐδίδομεν	ἐτίθεμεν	ἴσταμεν	ἴομεν	ἴμεν
	2	ἐδίδοτε	ἐτίθετε	ἴστατε	ἴετε	ἴετε
	3	ἐδίδουν; ἐδίδοσαν	ἐτίθουν; -θεσαν	ἴτασαν	ἴον	ἴεσαν

Czas teraźniejszy – strona zwrotna i bierna						
		δίδωμι <i>daję</i> temat: δω-, δο-	τίθηνμι <i>klade</i> temat: θη-, θε-	ἵστημι <i>stawiam</i> temat: στη-, στα-	ἵημι <i>posyłam</i> temat: ἦ-, ἐ-	
Indicativus	1 s.	δίδομαι	τίθεμαι	ἵσταμαι	ἵεμαι	
	2	δίδοσαι	τίθειςαι	ἵστασαι	ἵεσαι	
	3	δίδοται	τίθεται	ἵσταται	ἵεται	
	1 pl.	διδόμεθα	τιθέμεθα	ιστάμεθα	ίεμεθα	
	2	δίδοσθε	τίθεσθε	ἵστασθε	ἴεσθε	
	3	δίδονται	τίθενται	ἵστανται	ἵενται	
Coniunctivus	1 s.	διδῶμαι	τιθῶμαι	ιστῶμαι	ίῶμαι	
	2	διδῶ	τιθῇ	ιστῇ	ίῃ	
	3	διδῶται	τιθῇται	ιστῇται	ίῇται	
	1 pl.	διδώμεθα	τιθώμεθα	ιστώμεθα	ίώμεθα	
	2	διδῶσθε	τιθῆσθε	ιστῆσθε	ίῆσθε	
	3	διδῶνται	τιθῶνται	ιστῶνται	ίῶνται	
Optativus	1 s.	διδοίμην	τιθείμην	ισταίμην	είμην	
	2	διδοῖο	τιθεῖο	ισταῖο	εῖο	
	3	διδοῖτο	τιθεῖτο	ισταῖτο	εῖτο	
	1 pl.	διδοίμεθα	τιθείμεθα	ισταίμεθα	είμεθα	
	2	διδοῖσθε	τιθεῖσθε	ισταῖσθε	εῖσθε	
	3	διδοῖντο	τιθεῖντο	ισταῖντο	εῖντο	
Imperativus	2 s.	δίδοσο	τίθεσο	ἵτασο	ἴεσο	
	3	διδόσθω	τιθέσθω	ιστάσθω	ίεσθω	
	2 pl.	δίδοσθε	τίθεσθε	ἵστασθε	ἴεσθε	
	3	διδόσθωσαν <i>διδόσθων – forma klasyczna</i>	τιθέσθωσαν <i>τιθέσθων</i>	ιστάσθωσαν <i>ιστάσθων</i>	ίεσθωσαν <i>ίεσθων</i>	
Participium	N. m.	διδόμενος	τιθέμενος	ιστάμενος	ίεμενος	
	N. ž.	διδομένη	τιθεμένη	ισταμένη	ιεμένη	
	N. n.	διδόμενον	τιθέμενον	ιστάμενον	ιέμενον	
Infinitivus		δίδοσθαι	τίθεσθαι	ἵστασθαι	ἴεσθαι	
Imperfectum	1 s.	ἐδιδόμην	ἐτιθέμην	ἴστην	ίμην	
	2	ἐδίδοσο	ἐτίθεσο	ἴστης	ἴεσο	
	3	ἐδίδοτο	ἐτίθετο	ἴστη	ἴετο	
	1 pl.	ἐδιδόμεθα	ἐτιθέμεθα	ἵσταμεν	ίεμεθα	
	2	ἐδίδοσθε	ἐτίθεσθε	ἵστατε	ἴεσθε	
	3	ἐδίδοντο	ἐτίθεντο	ἵτασαν	ἴεντο	

Aoryst – strona czynna					
		δίδωμι <i>daję</i> temat: δω-, δο- aoryst z cechą -κ-	τίθημι <i>kładę</i> temat: θη-, θε- aoryst z cechą -κ-	ἵστημι <i>stawiam</i> (jako <i>nieprzechodni</i>) temat: στη-, στα-	ἵημι <i>posyłam</i> temat: ἦ-, ἐ- aoryst z cechą -κ-
Indicativus	1 s.	ἔδωκα	ἔθηκα	ἔστην	ἦκα
	2	ἔδωκας	ἔθηκας	ἔστης	ἦκας
	3	ἔδωκε(ν)	ἔθηκε(ν)	ἔστη	ἦκε(ν)
	1 pl.	ἔδώκαμεν <i>ἔδομεν</i>	ἔθήκαμεν <i>ἔθεμεν</i>	ἔστημεν	ἦκαμεν <i>εἶμεν</i>
	2	ἔδώκατε <i>ἔδοτε</i>	ἔθήκατε <i>ἔθετε</i>	ἔστητε	ἦκατε <i>εἶτε</i>
	3	ἔδωκαν <i>ἔδοσαν</i>	ἔθηκαν <i>ἔθεσαν</i>	ἔστησαν	ἦκαν <i>εἶσαν</i>
Coniunctivus	1 s.	δῶ	θῶ	στώ	ῶ
	2	δῶς	θῆς	σῆς	ῆς
	3	δῶ; δοῖ; δωῃ; δώσῃ	θῆ	σῆ	ῆ
	1 p.	δῶμεν	θῶμεν	στώμεν	ῶμεν
	2	δῶτε	θῆτε	σῆτε	ῆτε
	3	δῶσι(ν)	θῶσι(ν)	στώσι(ν)	ῶσι(ν)
Optativus	1 s.	δοίην	θείην	σταίην	εἶην
	2	δοίης δωῆς	θείης	σταίης	εἶης
	3	δοίῃ δωῇ	θείῃ	σταίῃ	εἶῃ
	itd.		(Hi 29, 2)		
Imperativus	2 s.	δός	θές	στήθι	ἕς
	3	δότω	θέτω	στήτω	ἕτω
	2 pl.	δότε	θέτε	στήτε	ἕτε
	3	δότησαν <i>δόντων</i>	θέτωσαν <i>θέντων</i>	στήτωσαν <i>σάντων</i>	ἕτωσαν <i>έντων</i>
Participium	N. m.	δούς	θείς	στάς	εἷς
	N. ž.	δοῦσα	θεῖσα	σᾶσα	εῖσα
	N. n.	δόν	θέν	σάν	έν
	G. m.	δόντος	θέντος	σάντος	έντος
	G. ž.	δούσης	θείσης	στάσης	εῖσης
	G. n.	δόντος	θέντος	σάντος	έντος
Infinitivus		δοῦναι	θεῖναι	σῆναι	εῖναι

Aoryst – strona medialna				
		δίδωμι <i>daję</i> temat: δω-, δο-	τίθημι <i>kładę</i> temat: θη-, θε-	ἵημι <i>posyłam</i> temat: ἦ-, ἐ-
Indicativus	1 s.	ἑδόμην	ἑθέμην	εἶμην
	2	ἔδου	ἔθου	εἶσο
	3	ἔδοτο	ἔθετο	εἶτο
	1 pl.	ἑδόμεθα	ἑθέμεθα	εἶμεθα
	2	ἔδοσθε	ἔθεσθε	εἶσθε
	3	ἔδοντο	ἔθεντο	εἶνται

o. Wiesław Jonczyk SJ, *Wprowadzenie do języka greckiego NT*

Coniunctivus	1 s.	δῶμαι	θῶμαι	ῶμαι
	2	δῶ	θῆ	ῆ
	3	δῶται	θῆται	ῆται
	1 pl.	δώμεθα	θώμεθα	ώμεθα
	2	δῶσθε	θήσθε	ῆσθε
	3	δῶνται	θῶνται	ῶνται
Optativ.	1 sing.	δοίμην	θείμην	εἶμην
	2	δοῖο	θεῖο	εῖο
	3	δοῖτο	θεῖτο	εῖτο
	itd.			
Imperativus	2 s.	δοῦ	θοῦ	οῦ
	3	δόσθω	θέσθω	ἔσθω
	2 pl.	δόσθε	θέσθε	ἔσθε
	3	δόσθωσαν	θέσθωσαν	ἔσθωσαν
		δόσθων	θέσθων	ἔσθων
Participium	N. m.	δόμενος	θέμενος	ἔμενος
	N. ž.	δομένη	θεμένη	ἑμένη
	N. n.	δόμενον	θέμενον	ἑμενον
Infinitivus		δόσθαι	θέσθαι	ἔσθαι

Praesens	Futurum	Aoryst	Perfectum	znaczenie
δίδωμι	δώσω	ἔδωκα ἔδόμην ἔδόθην	δέδωκα δέδομαι ἔδεδώκειν	daję <i>(plusq.perf.)</i>
τίθημι	θήσω	ἔθηκα ἑθέμην ἑτέθην	τέθεικα (τέθηκα) τέθειμαι (κεῖμαι)	kładę
ἵστημι w znaczeniu przechodnim:	στήσω (act.) στήσομαι (med.) σταθήσομαι (pass.)	ἕστησα (act.) ἕστησάμην (med.) ἕστάθην (pass.)		stawiam
w znaczeniu nieprzechodnim:	στήσομαι	ἕστην	ἕστηκα εἵστήκειν	staję
ἵημι	ἥσω	ἥκα ἕθην	ἕωμαι	posyłam, (najczęściej w złożeniach z ἀν-, ἀφ-, καθ-, παρ-, συν-).
δύναμαι	δυνήσομαι	ἠδυνήθην	δεδύνημαι	mogę
ἐπίσταμαι	ἐπιστήσομαι	ἠπιστήθην		wiem, znam
κίχρημι		ἔχρησα		pożyczam
πίμπλημι	πλήσω	ἔπλησα ἐπλήσθην	πέπληκα πέπλησμαι	nappełniam

Formy czasownika ἵστημι i ich znaczenie:				
	Praesens	Futurum	Aoryst	Perfectum
Act.	ἵστημι - stawiam	στήσω - postawię	ἔστησα - postawiłem	
Med.		στήσομαι - postawię sobie	ἔστησάμην - postawiłem sobie	
Pass.		σταθήσομαι - będę stawiany	ἐσταθήν - byłem postawiony	
W znaczeniu nieprzechodnim				
Med.		στήσομαι - będę stawać, wstanę	ἔστην - stanąłem	ἔστηκα - stoję
				εἰστήκειν - stałem (plusq.)

Klasa II – czasowniki z cechą tematu w praes. -νυ-. Dzielią się one na trzy grupy:

- tematy zakończone na spółgłoski zwarte np.: δείκνυμι, ζεύγνυμι;
- tematy zakończone na spółgłoski płynne np.: ἀπόλλυμι, ὄμνυμι;
- czasowniki zakończone na -ννυμι.

teraźniejszy	przyszły	aoryst	perfekt	znaczenie
ἀμφιέννυμι ἀμφιέννυμαι	ἀμφιῶ ἀμφιέσομαι	ἡμφίεσα ἡμφιεσάμην	ἡμφίεσμαι	odziewam ubieram
ἀπόλλυμι ἀπόλλυμαι	ἀπολῶ ἀπολοῦμαι	ἀπώλεσα ἀπωλόμην	ἀπολώλεκα ἀπόλωλα	niszczę, gubię ginę
δείκνυμι	δείξω	ἔδειξα ἐδείχθην	δέδειχα δέδειγμαι	pokazuję (w NT z ἀνα-, ἀπο-, ἐν-, ἐπι-, ὑπο-)
ζεύγνυμι	ζεύξω	ἔζευξα ἔζευχθην	ἔζευγμαι	spajam
κεράννυμι	κερῶ	ἐκέρασα ἐκεράσθην	κέκραμαι	mieszam
κρεμάννυμι	κρεμῶ	ἐκρέμασα ἐκρεμάσθην	κρέμαμαι	wieszam
ὄμνυμι	ὀμοῦμαι	ὥμοσα	ὀμώμωκα	przysięgam
πήγνυμι	πήξω	ἔπηξα ἐπάγην		umacniam
ρήγνυμι ρήγνυμαι	ρήξω ράγήσομαι	ῥῥήξα ῥῥάγην	ῥῥώγα	łamie, łamie się
σβέννυμι σβέννυμαι	σβέσω σβήσομαι	ἔσβεσα ἐσβέσθην	ἔσβεσμαι	gaszę, gasnę

	Praesens		Imperfectum	
	Activum	Medium	Activum	Medium
Indicativus	δείκνυμι δείκνυς δείκνυσσι(ν) δείκνυμεν δείκνυτε δεικνύασι(ν)	δείκνυμαι δείκνυσαι δείκνυται δεικνύμεθα δείκνυσθε δείκνυνται	ἐδείκνυν ἐδείκνυς ἐδείκνυ ἐδείκνυμεν ἐδείκνυτε ἐδείκνυσαν	ἐδείκνύμην ἐδείκνυσο ἐδείκνυτο ἐδείκνύμεθα ἐδείκνυσθε ἐδείκνυντο
Coniunctivus	δεικνύω δεικνύης δεικνύῃ δεικνύωμεν δεικνύητε δεικνύωσιν	δεικνύωμαι δεικνύῃ δεικνύηται δεικνύόμεθα δεικνύσθε δεικνύονται		
Opt.	δεικνύοιμι -οις, -οι, -οιμεν, -οιτε, -οιεν	δεικνυοίμην -οιο, -οιτο, -οίμεθα, -οισθε, -οιντο	Part. act. δείκνύς δεικνύσα δεικνύν	Part. med. δεικνύμενος, -μένη, -μενον
Imperat.	δείκνυ δεικνύτω δείκνυτε δεικνύτωσαν δεικνύντων	δείκνυσο δεικνύσθω δείκνυσθε δεικνύσθωσαν δεικνύσθων	Inf. act. δεικνύναι	Inf. med. δείκνυσθαι

Przetłumacz zdania:

1. τὸν ἄρτον ἡμῶν τὸν ἐπιούσιον δίδου ἡμῖν τὸ καθ' ἡμέραν· (Łk 11, 3).
2. θέλω δὲ τούτῳ τῷ ἐσχάτῳ δοῦναι ὡς καὶ σοί· (Mt 20, 14).
3. πῶς δύναται οὗτος ἡμῖν δοῦναι τὴν σάρκα [αὐτοῦ] φαγεῖν; (J 6, 52).
4. δός μοι πεῖν· (J 4, 7).
5. πάντοτε δὸς ἡμῖν τὸν ἄρτον τοῦτον (J 6, 34).
6. ὁ πατὴρ [ὁ] ἐξ οὐρανοῦ δώσει πνεῦμα ἅγιον τοῖς αἰτοῦσιν αὐτόν (Łk 11, 13).
7. ὁ δὲ Ἰησοῦς ἀποκρισὶν οὐκ ἔδωκεν αὐτῷ (J 19, 9).
8. ἔλεγον· χαῖρε ὁ βασιλεὺς τῶν Ἰουδαίων· καὶ ἐδίδοσαν αὐτῷ ῥαπίσματα (J 19, 3).
9. Εἰρήνην ἀφίημι ὑμῖν, εἰρήνην τὴν ἐμὴν δίδωμι ὑμῖν· οὐ καθὼς ὁ κόσμος δίδωσιν ἐγὼ δίδωμι ὑμῖν (J 14, 27).
10. Τότε παραλαμβάνει αὐτὸν ὁ διάβολος εἰς τὴν ἁγίαν πόλιν καὶ ἔστησεν αὐτὸν ἐπὶ τὸ πτερύγιον τοῦ ἱεροῦ (Mt 4, 5).
11. οἱ δὲ ἀποκριθέντες εἶπαν, Ἰωάννην τὸν βαπτιστήν, ἄλλοι δὲ Ἠλίαν, ἄλλοι δὲ ὅτι προφήτης τις τῶν ἀρχαίων ἀνέστη (Łk 9, 19).

ἀρχαῖος, -α, -ον – stary, dawny πίνω – piję; πείν – inf. aor. act.	τὸ πτερύγιον, -ου – szczyt, narożnik
---	--------------------------------------

Lekcja 18

Accusativus – zastosowanie. Aoryst II rdzeniowy. Zdania celowe.

Accusativus – odpowiada w dużej mierze polskiemu biernikowi, w języku greckim może wystąpić jako¹⁰:

1. W relacji do czasownika:

a) dopełnienie bliższe:

- J 3, 16 Οὕτως γὰρ ἠγάπησεν ὁ θεὸς τὸν κόσμον... – „Tak bowiem Bóg umiłował świat...”

b) podwójny accusativus – czasownik bierze dwa dopełnienia bliższe (na ogół są to czasowniki takie jak: uczyć, przypominam, żądam, zatajam, zabieram, ubieram, pozbawiam):

α) osoba i rzecz (osoba jest dopełnieniem drugoplanowym; rzecz jest dopełnieniem bezpośrednim). Zdarza się to najczęściej, gdy jest mowa o nauczaniu lub zadawaniu pytań:

- J 14, 26 ἐκεῖνος ὑμᾶς διδάξει πάντα καὶ ὑπομνήσει ὑμᾶς πάντα ἃ εἶπον ὑμῖν ἐγώ – „On was wszystkiego nauczy i przypomni wam wszystko, co Ja wam powiedziałem”.

- Mt 21, 24 Ἐρωτήσω ὑμᾶς καὶ γὰρ λόγον ἓνα – „Ja też zadam wam jedno pytanie”.

β) dopełnienie z dopowiedzeniem (które jest związane z dopełnieniem):

- J 15, 15 οὐκέτι λέγω ὑμᾶς δούλους – „Już was nie nazywam sługami...”

- Mk 12, 23 οἱ γὰρ ἑπτὰ ἔσχον αὐτὴν γυναῖκα – „Siedmiu bowiem miało ją za żonę”.

- Jk 5, 10 ὑπόδειγμα λάβετε, ἀδελφοί, τοὺς προφήτας – „Za przykład weźcie, bracia, proroków”.

c) accusativus pokrewny w formie lub znaczeniu z czasownikiem

- Mt 6, 19 Μὴ θησαυρίζετε ὑμῖν θησαυροὺς ἐπὶ τῆς γῆς – „Nie gromadźcie sobie skarbów na ziemi”.

d) składnia ACI (accusativus cum infinitivus) – występuje po czasownikach oznaczających: mówienie, myślenie, spostrzeganie; wydanie sądu czy opinii (jak: *chcę, pragnę, mówię, proszę, namawiam, pozwalam, uczyć się, wiem, sądzę*); po wyrażeniach nieosobowych: *trzeba, należy, wypada, można, jest rzeczą godziwą*, itp. W zdaniach tych, w tłumaczeniu, na ogół rzeczownik w acc. staje się podmiotem dla bezokolicznika, a czasownik w bezokoliczniku należy postawić w odpowiedniej osobie, zależnie od podmiotu i stosownie do kontekstu (por. s. 31), np.:

- Mk 9, 5 Ῥαββί, καλὸν ἐστὶν ἡμᾶς ὥδε εἶναι – „Rabbi, dobrze, że tu jesteśmy”.

- Łk 2, 44 νομίσαντες δὲ αὐτὸν εἶναι ἐν τῇ συνοδίᾳ – „Przypuszczając, że on jest w towarzystwie pątników...”

- J 6, 10 Ποιήσατε τοὺς ἀνθρώπους ἀναπεσεῖν – „Każcie ludziom usiąść”.

- Mt 16, 13 τίνα λέγουσιν οἱ ἄνθρωποι εἶναι τὸν υἱὸν τοῦ ἀνθρώπου – dosłownie: „Kim ludzie myślą, że jest Syn Człowieczy?”

e) po czasownikach dotyczących spostrzegania występuje czasem także konstrukcja ACP tj.: accusativus cum participium. Mamy do czynienia wówczas najczęściej z imiesłowem orzecznikowym zgadzającym się co do rodzaju, liczby i przypadku z dopełnieniem bliższym (w acc.); rzeczownik w acc. staje się podmiotem dla czasownika w formie partic.:

- Mt 4, 18 εἶδεν δύο ἀδελφούς (...), βάλλοντας ἀμφίβληττον εἰς τὴν θάλασσαν – „Zobaczył dwóch braci (...), jak zarzucali sieć w morze”;

¹⁰ Te i inne przykłady są szerzej omówione między innymi w: D. Wallace, *Greek Grammar Beyond the Basics*, Grand Rapids 1996, s. 179-204.

- Ef 2, 1 Καὶ ὑμεῖς ὄντας νεκροὺς τοῖς παραπτώμασιν καὶ ταῖς ἁμαρτίαις ὑμῶν... – „I wy byliście umarli na skutek waszych występków i grzechów...”

2. Przysłówkowe użycie accusativu:

a) sposobu (określa akcję czasownika)

- Mt 10, 8 δωρεὰν ἐλάβετε, δωρεὰν δότε – „Darmo otrzymaliście, darmo dawajcie!”

- J 10, 10 ἐγὼ ἦλθον ἵνα ζωὴν ἔχωσιν καὶ περισσὸν ἔχωσιν. – „Ja przyszedłem po to, aby (owce) miały życie i miały je w obfitości”.

b) rozciągłości w czasie (jak długo? jak daleko?)

- Łk 2, 37 νηστείας καὶ δεήσεων λατρεύουσα νύκτα καὶ ἡμέραν – „...służąc Bogu w postach i modlitwach dniem i nocą”;

- Ap 20, 3 μικρὸν χρόνον – na krótki czas;

- Łk 13, 7 ἰδοὺ τρία ἔτη ἀφ’ οὗ ἔρχομαι ζητῶν καρπὸν ἐν τῇ συκῇ ταύτῃ καὶ οὐχ εὕρισκω – „Oto już trzy lata jak przychodzę szukając owocu na tym drzewie figowym i nie znajduję”.

c) relacji (odnośnie, w związku z..., pod względem)

- Rz 10, 5 Μωϋσῆς γὰρ γράφει τὴν δικαιοσύνην τὴν ἐκ τοῦ νόμου – „Mojżesz bowiem pisze odnośnie do sprawiedliwości pochodzącej z Prawa, że...”

Przypadki w relacji do czasu¹¹:

a) gen. νυκτός – „noca”, „podczas nocy” – ogólnie

b) dat. νυκτί – np.: „w nocy o 2.00”, tj. w określonym momencie w nocy

c) acc. νυκτά – „w przeciągu nocy”, „na przestrzeni pory nocnej” w ściśle określonym przedziale czasu.

Praesens	Futurum	Aoryst	Perfectum	Znaczenie
ἀποδιδράσκω	ἀποδράσομαι	ἀπέδραν		uciekam (LXX)
βαίνω	βήσομαι	ἔβην	βέβηκα	idę
βιόω	βιώσω βιώσομαι	ἐβίωσα ἐβίω	βεβίωκα	żyję
γινώσκω	γνώσομαι	ἔγινυν ἐγνώσθην	ἔγνωκα ἔγνώσμαι	poznaję
-τέλλω	-τελῶ	-ἔτειλα	-τεταλκα -τεταλμαι	spełniam
ἐντέλλομαι	ἐντελοῦμαι	ἐντετελάμην	ἐντέταλμαι	nakazuję
φαίνω	φανῶ φανοῦμαι	ἔφανα (ἔφηναι) ἐφάνην ἐφάνθην	πέφαγκα πέφασμαι	pokazuję, jaśnieję
φημί, λέγω	ἐρῶ λέξω φήσω	εἶπον, εἶπα ἔλεξα, ἐλέχθην ἔφησα, ἔφη (ἐρρήθην)	(εἶρηκα) (εἶρημαι)	mówię

¹¹ *Tamże*, s. 203.

Aoryst II rdzeniowy (pierwiastkowy) tworzą czasowniki, które są zakończone w temacie na samogłoskę długą (γνω-, βη-). Nie posiadają cechy czasowej -σ-, ani samogłoski tematycznej (ε, ο). Końcówka i augment łączą się bezpośrednio z rdzeniem (pierwiastkiem).

		ἐβην temat: βα-, βη-	ἀπέδραν temat: δρα-	ἔγνων temat: γνω-
Indicativus	Sing. 1	ἐβην	ἀπέδραν	ἔγνων
	2	ἐβης	ἀπέδρας	ἔγνωσ
	3	ἐβη	ἀπέδρα	ἔγνω
	Pl. 1	ἐβημεν	ἀπέδραμεν	ἔγνωμεν
	2	ἐβητε	ἀπέδρατε	ἔγνωτε
	3	ἐβησαν	ἀπέδρασαν	ἔγνωσαν
Coniunctivus	Sing. 1	βῶ	ἀποδρῶ	γνῶ
	2	βῆς	ἀποδρᾶς	γνῶς
	3	βῆ	ἀποδρᾶ	γνῶ (γνοι)
	Pl. 1	βῶμεν	ἀποδρῶμεν	γνῶμεν
	2	βῆτε	ἀποδρᾶτε	γνῶτε
	3	βῶσιν	ἀποδρῶσιν	γνῶσιν
Optativus	Sing. 1	βαίην	ἀποδραίην	γνοίην
	2	βαίης	ἀποδραίης	γνοίης
	3	βαίην	ἀποδραίην	γνοίη
	Pl. 1	βαίμεν	ἀποδραίμεν	γνοίμεν
	2	βαίτε	ἀποδραίτε	γνοίτε
	3	βαίεν	ἀποδραίεν	γνοίεν
Imperativus	Sing. 2	βῆθι (βα)		γνῶθι
	3	βήτω (βάτω)		γνώτω
	Pl. 2	βήτε (βάτε)		γνῶτε
	3	βήτωσαν (βατωσαν) <i>βάντων</i>		γνώτωσαν <i>γνόντων</i>
Participium	N m.	βάς	ἀποδράς	γνούς
	z.	βάσα	ἀποδρᾶσα	γνοῦσα
	n.	βάν	ἀποδράν	γνόν
	G. m.	βάντος	ἀποδράντος	γνόντος
	z.	βάσης	ἀποδράσης	γνούσης
	n.	βάντος	ἀποδράντος	γνόντος
Infinitivus		βῆναι	ἀποδρᾶναι	γνῶναι

W nawiasach podane są formy alternatywne spotykane w NT, *kursywą* zaś charakterystyczne dla greki klasycznej. Słowo ἀποδιδράσκω jest używane w Septuagincie.

Odmiana czasownika καθήμαι – siedzieć:

	Ind. Praes.	Imperativus	Inf. et part.	Imperf.	Futurum
Sing. 1	κάθηναι		καθῆσθαι	ἐκάθημην	καθήσομαι
2	κάθησαι (κάθη)	κάθου (κάθησο)		ἐκάθου (-ησο)	καθήσῃ
3	κάθηται	καθήσθω	καθήμενος	ἐκάθητο	καθήσεται
Pl. 1	καθήμεθα		καθημένη	ἐκάθημεθα	καθησόμεθα
2	κάθησθε	κάθησθε	καθήμενον	ἐκάθησθε	καθήσεσθε
3	κάθονται	καθήσθωσαν		ἐκάθηντο	καθήσονται

Odmiana czasownika κεῖμαι – leżeć:

	Ind. Praes.	Imperf.	Inf. et part.
Sing. 1	κεῖμαι	ἐκείμεν	κεῖσθαι
2	κείσαι	ἔκεισο	κείμενος κειμένη κείμενον
3	κεῖται	ἔκειτο	
Pl. 1	κείμεθα	ἐκείμεθα	
2	κείσθε	ἔκεισθε	
3	κεῖνται	ἔκειντο	

Pełna odmiana czasownika εἰμί – jestem (tematy: ἐσ- i σ- por. polskie „jest” i „są”)

Praesens					Imperfectum
Indicativus	Coniunct.	Opt.	Imperativ.	Inf. et Part.	
εἰμί	ὦ	εἶην		εἶναι	ἦμην
εἶ	ᾗ	εἶης	ἴσθι	ὦν οὖσα ὄν όντος ούσης όντος	ἦς (ἦσθα)
ἐστί(ν)	ᾗ	εἶη	ἔστω		ἦν
ἐσμέν	ὦμεν	εἶημεν (εἶμεν)			ἦμεν (ἦμεθα)
ἐστέ	ᾗτε	εἶητε (εἶτε)	ἔστε		ἦτε
εἰσὶ(ν)	ὦσιν	εἶησαν (εἶεν)	ἔστωσαν (ἔστων)		ἦσαν

Futurum od εἰμί			
	Ind. Futurum	Part. Futurum	
Sing. 1	ἔσομαι	N m.	ἐσόμενος
2	ἔσῃ	N f.	ἐσομένη
3	ἔσται	N n.	ἐσόμενον
Pl. 1	ἐσόμεθα	G m.	ἐσομένου
2	ἔσεσθε	G f.	ἐσομένης
3	ἔσονται	G n.	ἐσομένου

Odmiana czasownika εἶμι – pójść (tematy: εἰ- i ἰ-)

Ind. Praes.	Con.	Opt.	Imperat.	Imperf.
εἶμι	ἴω	ἴοιμι		ἦειν (ἦα)
εἶ	ἴης	ἴοις	ἴθι	ἦεις
εἰσὶ(ν)	ἴη	ἴοι	ἴτω	ἦει
ἴμεν	ἴωμεν	ἴοιμεν		ἦμεν
ἴτε	ἴητε	ἴοιτε	ἴτε	ἦτε
ἴασι(ν)	ἴωσι(ν)	ἴοιεν	ἴτωσαν (ἴόντων)	ἦσαν
Inf. ἰέναι		Part. N ἰών, ἰούσα, ἰόν G ἰόντος, ἰούσης, ἰόντος		

W NT występuje jedynie w czasownikach złożonych: ἅπειμι (1), εἴσειμι (4), ἔξειμι (4), ἔπειμι (5), σύνειμι (1).

Odmiana czasownika φημί – mówię (temat: φη- i φα-)

Ind. Praes.	Con.	Opt.	Imperat.	Imperf.
φημί φής (φής) φησί(ν) φαμέν φατέ φασί(ν)	φῶ φῆς φῆ φῶμεν φῆτε φῶσι(ν)	φαίην φαίης φαίη φαῖμεν φαῖτε φαῖεν	φάθι φάτω φάτε φάτωσαν (φάντων)	ἔφην ἔφησθα ἔφη ἔφαμεν ἔφατε ἔφασαν
Inf. φάναι		Part. N φάσκων (φάς, φᾶσα, φάν) G φάντος, φάσης, φάντος		

Słowo to jest używane w dialogach, przy zadawaniu pytań lub kiedy ktoś wypowiada się w odpowiedzi na zadane pytanie, przy cytowaniu świadectw innych osób. Forma 3 osoby imperfectum i aorystu II to ἔφη; a 3 os. l. mn. to ἔφασαν.

Zdania celowe zaczynają się od spójników: ἵνα, ὅπως, ὥς, („aby”, „żeby”), ἵνα μή, ὅπως μή, ὥς μή, („aby nie”), po których zazwyczaj występuje czasownik w koniunktywie (czasem indicativus futurum, ponieważ futurum nie ma osobnego koniunktywu).

1. οὐχ ὑμεῖς με ἐξελέξασθε, ἀλλ' ἐγὼ ἐξελεξάμην ὑμᾶς καὶ ἔθηκα ὑμᾶς ἵνα ὑμεῖς ὑπάγητε καὶ καρπὸν φέρητε καὶ ὁ καρπὸς ὑμῶν μένη, ἵνα ὁ τι ἂν αἰτήσητε τὸν πατέρα ἐν τῷ ὀνόματί μου δῶ ὑμῖν. – „Nie wyście Mnie wybrali, ale Ja was wybrałem i przeznaczyłem was na to, abyście szli i owoc przynosili, i by owoc wasz trwał – aby wszystko dał wam Ojciec, o cokolwiek Go poprosicie w imię moje” (J 15, 16).

2. ταῦτα ἐντέλλομαι ὑμῖν, ἵνα ἀγαπᾶτε ἀλλήλους. – „To wam przykazuję, abyście się wzajemnie miłowali” (J 15, 17).

3. σοῦ δὲ ποιούντος ἐλεημοσύνην μὴ γνώτω ἡ ἀριστερά σου τί ποιεῖ ἡ δεξιὰ σου, ὅπως ἡ σου ἡ ἐλεημοσύνη ἐν τῷ κρυπτῷ· καὶ ὁ πατήρ σου ὁ βλέπων ἐν τῷ κρυπτῷ ἀποδώσει σοι – „Kiedy zaś ty dajesz jałmużnę, niech nie wie lewa twoja ręka, co czyni prawa, aby twoja jałmużna pozostała w ukryciu. A Ojciec twój, który widzi w ukryciu, odda tobie” (Mt 6, 3 – 4).

4. ἀπέστειλεν πρὸς αὐτὸν πρεσβυτέρους τῶν Ἰουδαίων ἐρωτῶν αὐτὸν ὅπως ἐλθὼν διασώσῃ τὸν δοῦλον αὐτοῦ. – „...wysłał do Niego starszyznę żydowską z prośbą, żeby przyszedł i uzdrowił mu sługę” (Łk 7, 3).

5. ὅπως μὴ φανῇς τοῖς ἀνθρώποις νηστεύων ἀλλὰ τῷ πατρί σου τῷ ἐν τῷ κρυφαίῳ· καὶ ὁ πατήρ σου ὁ βλέπων ἐν τῷ κρυφαίῳ ἀποδώσει σοι – „...aby nie ludziom pokazać, że pościsz, ale Ojcu twemu, który jest w ukryciu. A Ojciec twój, który widzi w ukryciu, odda tobie” (Mt 6, 18).

6. Μετάβηθι ἐντεῦθεν καὶ ὑπάγε εἰς τὴν Ἰουδαίαν, ἵνα καὶ οἱ μαθηταί σου θεωρήσουσιν σοῦ τὰ ἔργα ἃ ποιεῖς – „Wyjdź stąd i idź do Judei, aby i uczniowie Twoi ujrzeli czyny, których dokonujesz” (J 7, 3).

Ćwiczenia

1. γινῶθι σεαυτόν.
2. Καὶ εἰσελθὼν εἰς οἰκίαν οὐδένα ἤθελεν γινῶναι – „Wchodząc do jakiegoś domu nie chciał, aby ktokolwiek wiedział” (Mk 7, 24).
3. ἐν τούτῳ γινώσκονται πάντες ὅτι ἐμοὶ μαθηταὶ ἐστε – „Po tym poznają wszyscy, że moimi uczniami jesteście...” (J 13, 35).
4. καὶ γινώσεσθε τὴν ἀλήθειαν, καὶ ἡ ἀλήθεια ἐλευθερώσει ὑμᾶς – „...i poznacie prawdę, a prawda was wyzwoli” (J 8, 32).
5. καὶ οὐκ ἤθελεν ἵνα τις γινῶι – „I nie chciał, aby ktokolwiek wiedział...” (Mk 9, 30).
6. καὶ τὴν ψυχὴν μου τίθημι ὑπὲρ τῶν προβάτων – „Życie moje oddaję za owce” (J 10, 15).
7. Ἐγραψεν δὲ καὶ τίτλον ὁ Πιλάτος καὶ ἔθηκεν ἐπὶ τοῦ σταυροῦ – „Wypisał też Piłat tytuł winy i kazał go umieścić na krzyżu” (J 19, 19).
8. εἰπέ μοι ποῦ ἔθηκας αὐτόν – „Powiedź mi gdzie położyłeś go?” (J 20, 15).

Słówka:

ἀναμνησκω – przypominać (sobie)	θησαυρίζω – zbierać skarby
ἀνάμνησις, -εως – przypomnienie	ὁ θησαυρός, -οῦ – skarb
ἀναπίπτω – kłaść się, rozłożyć się	κρυπτός, -ή, -όν – ukryty
ἀριστερός, -ά, -όν – lewy	κρυφαῖος, -α, -ον – ukryty
ἡ δέσις, -εως – prośba (od δέομαι)	λατρέω – służyć
δεξιός, -ά, -όν – prawy	μεταβαίνω – odchodzić
ἐκλέγομαι – wybrać (sobie, dla siebie)	ἡ νηστεία, -ας – post
ἡ ἐλεημοσύνη, -ης – jałmużna	νηστεύω – pościć
ἐλευθερώω – wyzwalać	τὸ παράπτωμα, -τος – wykroczenie
ἐντέλλομαι – nakazywać, rozkazywać	περισσός, -ή, -όν – nadmierny
ἐντεῦθεν – stąd, z tego, na drugą stronę	ὑπομνησκω – przypominać (komuś)
	ἡ ὥρα, -ας – godzina

Lekcja 19

Aoryst i Futurum w stronie biernej. Zdania skutkowe i przyczynowe.

Aoryst passivi I (słaby) tworzy się przez dodanie augmentu czasowego przed tematem czasownika (ale tylko w tryb. oznajmującym) i cechy czasowej -θη- do tematu, oraz stosownych końcówek.

Aoryst bierny słaby:

Indicativus	Coniunctivus	Imperativus	Infinitivus i part.
ἐλύθη-ν	λυθῶ		λυθῆ-ναι
ἐλύθη-ς	λυθῇς	λύθη-τι	λυθείς
ἐλύθη	λυθῇ	λυθή-τω	λυθείσα
ἐλύθη-μεν	λυθῶμεν		λυθέν
ἐλύθη-τε	λυθῆτε	λύθη-τε	λυθέντος
ἐλύθη-σαν	λυθῶσιν	λυθή-τωσαν	λυθείσης
			λυθέντος

Aoryst passivi (mocny albo II): nie posiada cechy czasowej -θη-, a jedynie pierwiastek rozszerzony jest o -η-.

Indicativus	Coniunctivus	Imperativus	Infinitivus i part.
ἐτράπη-ν	τραπῶ		τραπῆ-ναι
ἐτράπη-ς	τραπῇς	τράπη-τι	τραπείς
ἐτράπη	τραπῇ	τραπή-τω	τραπείσα
ἐτράπη-μεν	τραπῶμεν		τραπέν
ἐτράπη-τε	τραπῆτε	τράπη-τε	τραπέντος
ἐτράπη-σαν	τραπῶσιν	τραπή-τωσαν	τραπείσης
			τραπέντος

Inne formy czasowników nieregularnych :

czas teraźniejszy	przyszły	aoryst	perfekt	znaczenie
ἁμαρτάνω	ἁμαρτήσω	ἡμάρτησα ἡμαρτον	ἡμάρτηκα	grzeszę
ἀποκρίνομαι	ἀποκρινοῦμαι ἀποκριθήσομαι	ἀπεκρινάμην ἀπεκρίθην		odpowiadam, oświadczam
ἀποκτείνω	ἀποκτείνω	ἀπέκτεινα ἀπεκτάσθην		zabijam
ἀπόλλυμι	ἀπολέσω ἀπολοῦμαι	ἀπώλεσα ἀπώλομην	ἀπολώλεκα ἀπόλωλα	niszczyć, zabijać
γεννᾶω	γεννήσω	ἐγεννήσα ἐγεννήθην	γεγέννηκα γεγέννημαι	plodzę, rodzić
γράφω	γράψω	ἔγραψα ἐγράφη	γέγραφα γέγραμμαι	piszę
χαίρω		ἐχάρην		raduję się
σταυρόω	σταυρώσω	ἔσταύρωσα ἔσταυρώθην	ἔσταύρωμαι	krzyżuję
στέλλω	στελῶ	ἔστειλα ἔστάλην	ἔσταλκα ἔσταλμαι	posyłam

στρέφω	στρέψω	ἔστρεψα ἐστράφη	ἔστραμμαι	kręczę, odwracam
σώζω	σώσω	ἔσωσα ἐσώθη	σέσωκα σέσωμαι	wybawiam
τρέπω	τρέψω	ἔτρεψα ἐτραπη		obracam
τρέφω	θρέψω	ἔθρεψα ἐτρέφη	τέθραμμαι	karmię

Ćwiczenia:

1. ἐδίδασκεν γὰρ τοὺς μαθητὰς αὐτοῦ καὶ ἔλεγεν αὐτοῖς ὅτι Ὁ υἱὸς τοῦ ἀνθρώπου παραδίδοται εἰς χεῖρας ἀνθρώπων, καὶ ἀποκτενοῦσιν αὐτόν, καὶ ἀποκτανθεὶς μετὰ τρεῖς ἡμέρας ἀναστήσεται – „Pouczał bowiem swoich uczniów i mówił im: «Syn Człowieczy będzie wydany w ręce ludzi. Ci Go zabiją, lecz zabity po trzech dniach zmartwychwstanie»” (Mk 9, 31).
2. καὶ ἐσώθη ἡ γυνὴ ἀπὸ τῆς ὥρας ἐκείνης – „I od tej chwili kobieta była zdrowa (ocalona)” (Mt 9, 22).
3. τότε ἀποκριθήσονται αὐτῷ οἱ δίκαιοι λέγοντες· – „Wówczas odpowiedzą mi sprawiedliwi...” (Mt 25, 37).
4. καὶ ἀποκριθεὶς ὁ ἄγγελος εἶπεν αὐτῷ, ἐγὼ εἰμι Γαβριήλ καὶ ἀπεστάλην λαλῆσαι πρὸς σὲ καὶ εὐαγγελίσασθαί σοι ταῦτα· – „I w odpowiedzi anioł powiedział mu: «Ja jestem Gabriel (...) A zostałem posłany, aby mówić z tobą i oznajmić ci tę wieść radosną»” (Łk 1, 19).

Futurum passivi tworzy się przez dodanie cechy -θησ- bezpośrednio do tematu, przed końcówką charakterystyczną dla strony medialnej.

Indicativus futurum pass.	Infinitivus i part.
λυθή-σ-ομαι	λυ-θή-σ-εσθαι
λυθή-σ-η	
λυθή-σ-ε-ται	λυθησόμενος
λυθη-σ-ό-μεθα	λυθησομένη
λυθή-σ-ε-σθε	λυθησόμενον
λυθή-σ-ο-νται	

Zdania skutkowe (wyrażają konsekwencje: „w wyniku czego”, „i w związku z tym...”). Zaczynają się od spójnika ὥστε (czasem też ἵνα) – „tak, że”:

a) gdy mają skutek rzeczywisty orzeczenie występuje w indikatiwie, a przeczeniem jest οὐ;

- Οὕτως γὰρ ἠγάπησεν ὁ θεὸς τὸν κόσμον, ὥστε τὸν υἱὸν τὸν μονογενῆ ἔδωκεν, ἵνα πᾶς ὁ πιστεύων εἰς αὐτὸν μὴ ἀπόληται ἀλλ’ ἔχῃ ζωὴν αἰώνιον – „Tak bowiem Bóg umiłował świat, że Syna swego Jednorodzonego dał, aby każdy, kto w Niego wierzy, nie zginął, ale miał życie wieczne (J 3, 16).

b) jeśli wyraża skutek zamierzony, pomyślany (przeczenie μή), lub kiedy zdanie nadrzędne jest zaprzeczone występuje z infinitiwem (często w konstrukcji ACD);

- ἔδωκεν αὐτοῖς ἐξουσίαν πνευμάτων ἀκαθάρτων ὥστε ἐκβάλλειν αὐτὰ καὶ θεραπεύειν πᾶσαν νόσον καὶ πᾶσαν μαλακίαν – „Udzielił im władzy nad duchami nieczystymi tak, że (aby) je wypędzali i leczyli wszystkie choroby i wszelkie słabości” (Mt 10, 1).

- καὶ οὐκ ἀπεκρίθη αὐτῷ πρὸς οὐδὲ ἓν ῥῆμα, ὥστε θαυμάζειν τὸν ἡγεμόνα λίαν – „On jednak nie odpowiedział mu na żadne pytanie, tak że namiestnik bardzo się dziwił” (Mt 27, 14).

- Ἔνεκα τούτου καταλείψει ἄνθρωπος τὸν πατέρα καὶ τὴν μητέρα καὶ κολληθήσεται τῇ γυναικὶ αὐτοῦ, καὶ ἔσονται οἱ δύο εἰς σάρκα μίαν. ὥστε οὐκέτι εἰσὶν δύο ἀλλὰ σὰρξ μία – „Dlatego opuści człowiek ojca i matkę i złączy się ze swoją żoną, i będą oboje jednym ciałem. A tak już nie są dwoje, lecz jedno ciało” (Mt 19, 5).

c) z ἵνα i czasownikiem w coniunctivie:

- Ῥαββί, τίς ἥμαρτεν, οὗτος ἢ οἱ γονεῖς αὐτοῦ, ἵνα τυφλὸς γεννηθῇ; – „Rabbi, kto zgrzeszył, że się urodził niewidomym – on czy jego rodzice?»” (J 9, 2).

Zdania przyczynowe zaczynają się od spójników: ὅτι, διότι, (czasem ὥς, ἐπεὶ) – ponieważ; gdyż; dlatego, że.

- καὶ ἀνέκλινεν αὐτὸν ἐν φάτινῃ, διότι οὐκ ἦν αὐτοῖς τόπος ἐν τῷ καταλύματι – „...i położyła Go w żłobie, gdyż nie było dla nich miejsca w gospodzie” (Łk 2, 7).

- τοῦτον οὖν τὸν τίτλον πολλοὶ ἀνέγνωσαν τῶν Ἰουδαίων, ὅτι ἐγγὺς ἦν ὁ τόπος τῆς πόλεως ὅπου ἐσταυρώθη ὁ Ἰησοῦς – „Ten napis czytało wielu Żydów, ponieważ miejsce, gdzie ukrzyżowano Jezusa, było blisko miasta (J 19, 20).

- οὐαὶ ὑμῖν, ὅτι οἰκοδομεῖτε τὰ μνημεῖα τῶν προφητῶν, οἱ δὲ πατέρες ὑμῶν ἀπέκτειναν αὐτούς – „Biada wam, ponieważ budujecie grobowce prorokom, a wasi ojcowie ich zamordowali” (Łk 11, 47).

- καὶ ὑμεῖς δὲ μαρτυρεῖτε, ὅτι ἀπ’ ἀρχῆς μετ’ ἐμοῦ ἐστε – „Ale wy też świadczycie, bo jesteście ze Mną od początku” (J 15, 27).

Uwaga! Spójnik ὅτι może mieć znaczenie deklaratywne „że”, lub pełnić funkcję dwukropka, wprowadzenia do cytatu i wówczas w tłumaczeniu pomija się go.

Słówka:

ἀμαρτάνω – grzeszyć (aor. ἥμαρτον)	τὸ κατάλυμα, -τος – gospoda, kwatera
ἀνακλίνω – włożyć, położyć, kłaść	κολλάομαι – łączyć się (κολλάω, fut. κολλήσω)
ἀνίστημι – powstać, zmartwychwstać (fut. med. ἀναστήσομαι)	ἡ μαλακία, -ας – słabość, choroba
ἀποκτείνω – zabić	τὸ μνημεῖον, -ου – grobowiec, pomnik
γεννάω – dawać życie, rodzić	οὐαὶ – biada!
ἔνεκα – z powodu, ze względu na	ἡ παρρησία, -ας – otwartość, szczerość
ἐγγὺς – blisko	τυφλός, -ή, -όν – niewidomy
	ἡ φάτινῃ, -ης – żłób

Lekcja 20

Perfektum aktywne i pasywne w NT. Zdania czasowe.

Perfektum tworzy się od tematu czasownika, który poprzedza reduplikacja, tj.: powtórzenie pierwszej spółgłoski razem z samogłoską *-ε-* lub *-ι-*, i dodanie cechy czasowej *-κ*, ze spółką *-α*, oraz końcówek osobowych, co razem tworzy zakończenia: *-κα*, *-κας*, *-κε*, *-καμεν*, *-κατε*, *-κασιν*. W ten sposób tworzy się perfektum słabe. Perfektum mocne (II) nie posiada cechy czasowej. Formy pasywne perfektum I i II również tworzy się bezspółkowo, bez tej cechy, a bezpośrednio do tematu perfekt dodaje się końcówkę medii/passivi. W formach medialno-pasywnych dochodzi jednak do zmian na styku rdzenia i końcówki.

Zmiany zachodzące przy zakończeniu tematu na spółgłoski:			
gardłowe	wargowe	zębowe	płynne
κ, γ, χ + μ – γμ κ, γ, χ + σ – ξ κ, γ, χ + τ – κτ κ, γ, χ + σθ – χθ	π, β, φ + μ – μμ π, β, φ + σ – ψ π, β, φ + τ – πτ π, β, φ + σθ – φθ	δ, τ, θ + każda spółgłoska rozpoczynająca kończącą osobową – σ	μ, ν, λ, ρ + σθ daje odpowiednio: μθ, νθ, λθ, ρθ

Kiedy czasownik rozpoczyna się od spółgłoski przydechowej – *φ, χ, θ*, w reduplikacji występują ich bezdźwięczne odpowiedniki – *π, κ, τ*; a czasowniki zaczynające się od kilku spółgłosek lub zbitek (*ψ, ξ, ζ*) lub *ρ* – otrzymują jedynie augment *ἐ-* (*ζητέω* – *ἐζήτηκα*). Te, które zaczynają się od samogłoski lub dwugłoski ulegają wzdłużeniu jak w augmencie iloczynowym (*ἄγω* – *πrowadzę* tworzy perf.: *ἤγα*; *εὔχομαι* – *modłę się* tworzy perf.: *ἤυγα*).

Perfektum wyraża stan obecny będący wynikiem czynności przeszłej, dokonanej (perf. *μέμνημαι* – *pamiętam*, od teraz. *μιμνήσκομαι* – *przypominam sobie*), czasem może też oznaczać czynność teraźniejszą, ale wykonywaną z większą intensywnością (Mk 10, 19; Mt 16, 28; J 1, 26; 3, 2). Czas ten bywa używany w przysłowiach i powiedzeniach, jako perfekt gnomiczny (J 3, 18; 5, 24).

	Indicativus		Infinitivus et Participium
Perf. act. I.	λέ-λυ-κα λέ-λυ-κας λέ-λυ-κε(ν) λε-λύ-κα-μεν λε-λύ-κα-τε λε-λύ-κα-σι(ν)		λε-λυ-κέ-ναι λε-λυ-κώς, λε-λυ-κότος λε-λυ-κυῖα, λε-λυ-κυίας λε-λυ-κός, λε-λυ-κότος
Perf. med.- pass. I.	λέ-λυ-μαι λέ-λυ-σαι λέ-λυ-ται λε-λύ-μεθα λέ-λυ-σθε λέ-λυ-νται		λε-λύ-σθαι λε-λυ-μένος λε-λυ-μήνη λε-λυ-μένον

Perf. act. II.	γέ-γραφ-α γέ-γραφ-ας γέ-γραφ-ε(ν) γε-γράφ-α-μιν γε-γράφ-α-τε γε-γράφ-α-σι(ν)		γε-γραφ-έ-ναι γε-γραφ-ώς γε-γραφ-υῖα γε-γραφ-ός
	temat wargowy: γράφω	temat gardłowy: πράσσω	
Perf. med.- pass. II.	γέ-γραμ-μαι γέ-γραψ-αι γέ-γραπ-ται γε-γράμ-μεθα γέ-γραφ-θε γε-γραμ-μένοι εἰσίν	πέπραγ-μαι πέπραξ-αι πέπρακ-ται πεπράγ-μεθα πεπραχ-θε πεπραγ-μενοι εἰσίν	γε-γράφ-θαι γε-γραμ-μένος γε-γραμ-μένη γε-γραμ-μένον

Czas perfekt – odmiana imiesłowu w stronie czynnej:

	Participium perf. act.		
	m.	f.	n.
Sing. nom. – voc.	λελυκώς	λελυκυῖα	λελυκός
gen.	λελυκότος	λελυκυίας	λελυκότος
dat.	λελυκότι	λελυκυία	λελυκότι
acc.	λελυκότα	λελυκυῖαν	λελυκός
Pl. nom. – voc.	λελυκότες	λελυκυῖαι	λελυκότα
gen.	λελυκότων	λελυκυῖων	λελυκότων
dat.	λελυκόσιν	λελυκυίαις	λελυκόσιν
acc.	λελυκότας	λελυκυίας	λελυκότα

Zdania czasowe zaczynają się od spójników: ἐπεί, ἐπειδή, ὁπότε, ὅτε, ὥς, ἡνίκα (skoro, gdy); πρὶν (zanim); ἕως (podczas, dopóki); ἕως, ἄχρι, μέχρι (aż);

a) gdy wyraża czynność rzeczywistą, orzeczenie występuje w trybie oznajmującym:

- ἐπειδὴ καὶ Ἰουδαῖοι σημεῖα αἰτοῦσιν καὶ Ἕλληνες σοφίαν ζητοῦσιν, ἡμεῖς δὲ κηρύσσομεν Χριστὸν ἑσταυρωμένον – „Tak więc, gdy Żydzi żądają znaków, a Grecy szukają mądrości, my głosimy Chrystusa ukrzyżowanego...” (1 Kor 1, 22).

- ἔρχεται ὥρα ὅτε οὐκέτι ἐν παροιμίαις λαλήσω ὑμῖν, ἀλλὰ παρρησίᾳ περὶ τοῦ πατρὸς ἀπαγγελῶ ὑμῖν – „Nadchodzi godzina, kiedy już nie będę wam mówił w przypowieściach, ale całkiem otwarcie oznajmię wam o Ojcu” (J 16, 25);

- ἀμὴν ἀμὴν λέγω ὑμῖν, πρὶν Ἀβραὰμ γενέσθαι ἐγὼ εἰμί – „Zaprawdę, zaprawdę, powiadam wam: Zanim Abraham stał się, ja jestem” (J 8, 58).

b) gdy wyraża czynność pomyślaną, lub powtarzającą się występuje razem z czasownikiem w koniunktywie i ἄν (ὅτε + ἄν = ὅταν):

- λέγει αὐτῷ ἡ γυνὴ· οἶδα ὅτι Μεσσίας ἔρχεται ὁ λεγόμενος χριστός· ὅταν ἔλθῃ ἐκεῖνος, ἀναγγελεῖ ἡμῖν ἅπαντα – „Rzekła do Niego kobieta: «Wiem, że przyjdzie Mesjasz, zwany Chrystusem. A kiedy On przyjdzie, objawi nam wszystko»” (J 4, 25).

- ὅταν ἐν τῷ κόσμῳ ὦ, φῶς εἰμι τοῦ κόσμου – „Jak długo jestem na świecie, jestem światłością świata” (J 9, 5).

- Πᾶς ὁ πιστεύων ὅτι Ἰησοῦς ἐστὶν ὁ Χριστὸς, ἐκ τοῦ θεοῦ γεγέννηται, καὶ πᾶς ὁ ἀγαπῶν τὸν γεννησάντα ἀγαπᾷ [καὶ] τὸν γεγεννημένον ἐξ αὐτοῦ. ἐν τούτῳ γινώσκουμεν ὅτι ἀγαπῶμεν τὰ τέκνα τοῦ θεοῦ, ὅταν τὸν θεὸν ἀγαπῶμεν καὶ τὰς ἐντολὰς αὐτοῦ ποιῶμεν – „Każdy, kto wierzy, że Jezus jest Mesjaszem, z Boga się narodził, i każdy miłujący Tego, który dał życie, miłuje również tego, który życie od Niego otrzymał. Po tym poznajemy, że miłujemy dzieci Boże, gdy miłujemy Boga i wypełniamy Jego przykazania...” (1 J 5, 1-2).
- ὅταν γὰρ λέγῃ τις· ἐγὼ μὲν εἰμι Παύλου, ἕτερος δέ· ἐγὼ Ἀπολλῶ, οὐκ ἄνθρωποί ἐστε; – „Skoro jeden mówi: «Ja jestem Pawła», a drugi: «Ja jestem Apollosa», to czyż nie postępujecie tylko po ludzku?” (1 Kor 3, 4).

Słowo οἶδα – *wiem*, jest to perfectum II (mocne) o znaczeniu praesens, a jego plusquamperfectum ma znaczenie imperfectum. Jest to jedyne perfectum bez reduplikacji.

Perfect				Plusquam.	Futurum
Indicativus	Imperativus	Coniunct.	Inf. et partic.		
οἶδα	ἴσ-θι	εἰδῶ	εἰδέναι	ἦδειν	εἰδήσω
οἶδας		εἰδῇς		ἦδεις	
οἶδεν	ἴσ-τω	εἰδῇ	εἰδώς, -ότος	ἦδει	ἦδειμεν
οἶδαμεν		εἰδῶμεν	εἰδυῖα, -υῖας	ἦδειτε	
οἶδατε	ἴσ-τε	εἰδῆτε	εἰδός, -ότος	ἦδεισαν	εἰδήσουσιν
οἶδασιν	ἴσ-τωσαν	εἰδῶσιν			

Praesens	Futurum	Aoryst	Perfect	znaczenie
ἀποθνήσκω	ἀποθανοῦμαι	ἀπέθανον	τέθνηκα	umieram
πίπτω	πεσοῦμαι	ἔπεσον ἔπεσα	πέπτωκα	upadam
πράσσω	πράξω	ἔπραξα	πέπραχα πέπραγμαι	czynię
πάσχω		ἔπαθον	πέπονθα	cierpię
ὁράω	ὄψομαι	εἶδον εἶδα ὥφθην	έώρακα έώρακα	widzę

Lekcja 21

Zdania warunkowe. Plusquamperfectum I, II

Plusquamperfectum (I i II) oznacza stan przeszły, który jest wynikiem wcześniejszej czynności. W porównaniu z perfectum, przenosi czynność lub stan wyrażony w perfectum w przeszłość. Na ogół jest to czas przeszły dokonany, którego skutki można było dostrzec, ale też, już w przeszłości. Czasem jednak ma znaczenie emfaticzne (podobnie jak perfectum), podkreślające stan obecny, który jest wynikiem ważnej decyzji podjętej już dużo wcześniej (por. Dz 14, 23).

Plusqperf. I act.	Plusqperf. I pass.	Plusqperf. II act.	Plusqperf. II pass.
ἐ-λελύκ-ειν	ἐ-λελύ-μην	ἐ-γεγράφ-ειν	ἐ-γεγράμ-μην
ἐ-λελύκ-εις	ἐ-λέλυ-σο	ἐ-γεγράφ-εις	ἐ-γέγραψο
ἐ-λελύκ-ει	ἐ-λέλυ-το	ἐ-γεγράφ-ει	ἐ-γέγραπ-το
ἐ-λελύκ-ειμεν	ἐ-λελύ-μεθα	ἐ-γεγράφ-ειμεν	ἐ-γεγράμ-μεθα
ἐ-λελύκ-ειτε	ἐ-λέλυ-σθε	ἐ-γεγράφ-ειτε	ἐ-γεγραψ-θε
ἐ-λελύκ-εισαν	ἐ-λέλυ-ντο	ἐ-γεγράφ-εισαν	γεγραμ-μένοι ἦσαν

Plusquamperfectum I (spójkowe – ze spójką -κ-) niewiele różni się od plusqperf. II (mocnego, bezspójkowego). W stronie medialno-pasywnej występują podobne asymilacje, na styku końcówki rdzenia i końcówki koniugacji, co przy perfectum. Plusquamperfectum tworzy się od tematu perfectum (tj. od tematu słownego z reduplikacją) przez dodanie augmentu czasowego i stosownych końcówek. Końcówki plusquamperfectum w stronie czynnej składają się z cechy samogłoskową -ει- i końcówek charakterystycznych dla czasów historycznych (imperfectum). Podobnie w stronie biernej dodaje się augment i końcówki medialne historyczne.

Czasowniki, których temat perfectum rozpoczyna się od samogłoski, w plusquamperfectum nie przyjmują żadnego wzdłużenia ani żadnego dodatkowego augmentu.

Ćwiczenia:

- καὶ σκοτία ἦδη ἐγεγόνει καὶ οὕτω ἐληλύθει πρὸς αὐτοὺς ὁ Ἰησοῦς – „Nastały już ciemności, a Jezus jeszcze do nich nie przyszedł” (J 6, 17).
- οἱ γὰρ μαθηταὶ αὐτοῦ ἀπεληλύθεισαν εἰς τὴν πόλιν ἵνα τροφὰς ἀγοράσωσιν – „Jego uczniowie bowiem udali się przedtem do miasta dla zakupu żywności” (J 4, 8).
- ἦδει γὰρ ἐξ ἀρχῆς ὁ Ἰησοῦς τίνες εἰσὶν οἱ μὴ πιστεύοντες καὶ τίς ἐστιν ὁ παραδῶσων αὐτόν – „Jezus bowiem na początku wiedział, którzy to są, co nie wierzą, i kto miał Go wydać” (J 6, 64).
- ὥς δὲ ἐγεύσατο ὁ ἀρχιτρίκλινος τὸ ὕδωρ οἶνον γεγενημένον καὶ οὐκ ἦδει πόθεν ἐστίν, οἱ δὲ διάκονοι ἦδισαν οἱ ἠντληκότες τὸ ὕδωρ, φωνεῖ τὸν νυμφίον ὁ ἀρχιτρίκλινος... – „A gdy starosta weselny skosztował wody, która stała się winem – nie wiedział bowiem, skąd ono pochodzi, ale słudzy, którzy czerpali wodę, wiedzieli – zawołał pana młodego...” (J 2, 9).
- ἔρχεται ὁ Ἰησοῦς τῶν θυρῶν κεκλεισμένων καὶ ἔστη εἰς τὸ μέσον καὶ εἶπεν, Εἰρήνη ὑμῖν – „Jezus przyszedł mimo drzwi zamkniętych, stanął pośrodku i rzekł: «Pokój wam!»” (J 20, 26).
- αὐτὸς δὲ ἦδει τοὺς διαλογισμοὺς αὐτῶν, εἶπεν δὲ τῷ ἀνδρὶ τῷ ξηρὰν ἔχοντι τὴν χεῖρα· ἔγειρε καὶ στήθι εἰς τὸ μέσον· καὶ ἀναστὰς ἔστη – „On wszakże znał ich myśli

i rzekł do człowieka, który miał uschłą rękę: «Podnieś się i stań na środku!» Podniósł się i stanął» (Łk 6, 8).

7. εἰστήκεισαν δὲ παρὰ τῷ σταυρῷ τοῦ Ἰησοῦ ἡ μήτηρ αὐτοῦ καὶ ἡ ἀδελφὴ τῆς μητρὸς αὐτοῦ, Μαρία ἡ τοῦ Κλωπᾶ καὶ Μαρία ἡ Μαγδαληνὴ – „A obok krzyża Jezusowego stały: Matka Jego i siostra Matki Jego, Maria, żona Kleofasa, i Maria Magdalena” (J 19, 25).

8. καὶ ἀναστὰς ἀπὸ τῆς προσευχῆς ἐλθὼν πρὸς τοὺς μαθητὰς εὗρεν κοιμωμένους αὐτοὺς ἀπὸ τῆς λύπης – „Gdy wstał od modlitwy i przyszedł do uczniów, zastał ich śpiących ze smutku” (Łk 22, 45).

9. λέγει αὐτῇ ὁ Ἰησοῦς, ἀναστήσεται ὁ ἀδελφός σου. Λέγει αὐτῷ ἡ Μάρθα, οἶδα ὅτι ἀναστήσεται ἐν τῇ ἀναστάσει ἐν τῇ ἐσχάτῃ ἡμέρᾳ – „Rzekł do niej Jezus: «Brat twój zmartwychwstanie. Rzekła Marta do Niego: «Wiem, że zmartwychwstanie w czasie zmartwychwstania w dniu ostatecznym»” (J 11, 23 – 24).

10. καὶ εἶπεν αὐτοῖς ὅτι οὕτως γέγραπται παθεῖν τὸν χριστὸν καὶ ἀναστῆναι ἐκ νεκρῶν τῇ τρίτῃ ἡμέρᾳ – „I rzekł do nich: «Tak jest napisane: Mesjasz będzie cierpieł i trzeciego dnia zmartwychwstanie»” (Łk 24, 46).

11. Ὁ δὲ Ἰησοῦς ἐστάθη ἔμπροσθεν τοῦ ἡγεμόνος· – „Jezus zaś był postawiony przed namiestnikiem” (Mt 27, 11).

Praesens	Futurum	Aoryst	Perfectum	Znaczenie
ἀνοίγω	ἀνοίξω	ἤνοιξα, ἠνοίχθην ἀνέωξα, ἀνέωχθην ἠνέωξα, ἠνέωχθην	ἀνέωγα ἤνοιγμαι ἀνέωγμαι ἠνέωγμαι	otwieram
ἀντλέω	ἀντλέσω	ἤντλησα	ἤντληκα	czerpię
ἀπόλλυμι	ἀπολεσῶ ἀπολῶ	ἀπόλεσα	ἀπολώλεκα	niszczę
ἄπτω ἄπτομαι	ἄψομαι	ἤψα ἤψάμην	ἤμμαι	zapalam, dotykam się
ἀφίημι	ἀφήσω	ἀφήκα ἀφικομην ἀφέθην	ἀφέμαι	odpuszczam
δείκνυμι	δείξω	ἔδειξα ἐδείχθην		pokazuję
δειπνέω	δειπνήσω	ἐδείπνησα		jem
δύναμαι	δυνήσομαι	ἠδυνήθην	δεδύνημαι	mogę
ἐλέγχω	ἐλέγξω	ἤλεγξα ἤλέγχθην		wykazywać karcić
ἐξαιρέω	ἐξελῶ ἐξελοῦμαι	ἐξεῖλον (ἐξελε - inf.) ἐξεῖλάμην		wyjmuję, usuwam
κλείω	κλείσω	ἔκλεισα ἐκλείσθην	κέκλεισμαι	zamykam
κοιμάω κοιμάομαι		ἐκοιμήθην	κεκοίμημαι	śpię, zasypiam, umieram,
κρούω		ἔκρουσα		pukam
μερίζω		ἐμέρισα	μεμέρισμαι	dzielę

		ἐμερίσθην		
πάσχω	πείσομαι	ἔπαθον	πέπονθα	cierpię
πίπτω	πεσοῦμαι	ἔπεσον ἔπεσα	πέπτωκα	upadam
τηρέω	τηρήσω	ἐτηρήσα ἐτηρήθην	τετήρηκα τετήρημαι	zachowuję

1. Okres warunkowy rzeczywistości (*modus realis*) – wyraża warunek możliwy do spełnienia. Jest on zbudowany z poprzednika – zdania zawierającego warunek, które też wyprzedza w czasie zdanie główne, i następnika – zdania głównego. Kiedy dotyczy rzeczywistości, w poprzedniku występuje εἰ z indicativem, a w następniku stoi również indicativus (jakiegokolwiek czasu) lub imperativus:

- εἰ τέκνα τοῦ Ἀβραάμ ἐστε, τὰ ἔργα τοῦ Ἀβραάμ ἐποποιεῖτε – „Gdybyście byli dziećmi Abrahama, to byście pełnili czyny Abrahama” (J 8, 39);
- εἰ θέλεις, ποιήσω ὧδε τρεῖς σκηνάς... – „Jeśli chcesz, postawię tu trzy namioty...” (Mt 17, 4);
- εἰ δὲ θέλεις εἰς τὴν ζωὴν εἰσελθεῖν, τήρησον τὰς ἐντολάς – „A jeśli chcesz osiągnąć życie, zachowaj przykazania” (Mt 19, 17);
- εἰ πάντες σκανδαλισθήσονται ἐν σοί, ἐγὼ οὐδέποτε σκανδαλισθήσομαι – „Choćby wszyscy zwątpili w Ciebie, ja nigdy nie zwątpię” (Mt 26, 33);
- εἰ δὲ ὁ ὀφθαλμός σου ὁ δεξιὸς σκανδαλίζει σε, ἔξελε αὐτὸν καὶ βάλε ἀπὸ σοῦ – „Jeśli więc prawe twoje oko jest ci powodem do grzechu, wyłup je i odrzuć od siebie” (Mt 5, 29);
- εἰ ταῦτα ποιεῖς, φανέρωσον σεαυτὸν τῷ κόσμῳ – „Skoro takich rzeczy dokonujesz, to okaż się światu!” (J 7, 4);
- εἰ δὲ ἐκ θεοῦ ἐστίν, οὐ δυνήσεσθε καταλῦσαι αὐτούς – „Jeżeli rzeczywiście od Boga pochodzi, nie potraficie ich zniszczyć...” (Dz 5, 39);
- καὶ εἰ ὁ Σατανᾶς ἀνέστη ἐφ’ ἑαυτὸν καὶ ἐμερίσθη, οὐ δύναται στήναι ἀλλὰ τέλος ἔχει – „Jeśli więc szatan powstał przeciw sobie i wewnętrznie jest skłócony, to nie może się ostać, lecz koniec z nim” (Mk 3, 26).

2. Okres warunkowy nierzeczywistości (*modus irrealis*). Jeśli warunek wyrażony przez mówiącego w poprzedniku jest niezgodny z rzeczywistością, a tym samym i następnik się nie spełnia, wówczas w poprzedniku występuje εἰ z indicativem czasu historycznego (imperf. albo aor.), a w następniku mamy indicativus czasu historycznego z ἂν (choć nie zawsze ἂν jest obecne). Jeśli jest to imperfectum – wówczas treść odnosi się do teraźniejszości lub przyszłości, a jeśli aoryst – dotyczy przeszłości. Porównaj przykłady:

- εἰ γὰρ ἐπιστεύετε Μωϋσεῖ, ἐπιστεύετε ἂν ἐμοί· περὶ γὰρ ἐμοῦ ἐκεῖνος ἔγραψεν – „Gdybyście jednak uwierzyli Mojżeszowi, to byście i Mnie uwierzyli. O Mnie bowiem on pisał” (J 5, 46);
- εἰ μὴ ἦν οὗτος παρὰ θεοῦ, οὐκ ἠδύνατο ποιεῖν οὐδέν – „Gdyby ten człowiek nie był od Boga, nie mógłby nic czynić” (J 9, 33);
- Κύριε, εἰ ἦς ὧδε οὐκ ἂν μου ἀπέθανεν ὁ ἀδελφός – „Panie, gdybyś tu był, mój brat by nie umarł” (J 11, 32).
- εἰ ἡγαπᾶτέ με ἐχάρητε ἂν ὅτι πορεύομαι πρὸς τὸν πατέρα – „Gdybyście Mnie miłowali, rozradowalibyście się, że idę do Ojca...” (J 14, 28);
- εἰ ἐκ τοῦ κόσμου ἦτε, ὁ κόσμος ἂν τὸ ἴδιον ἐφίλει· – „Gdybyście byli ze świata, świat by was kochał jako swoją własność” (J 15, 19).

- εἰ ἐν Τύρῳ καὶ Σιδῶνι ἐγένοντο αἱ δυνάμεις αἱ γινόμεναι ἐν ὑμῖν, πάσαι ἂν ἐν σάκκῳ καὶ σποδῷ μετενόησαν – „Gdyby w Tyrze i Sydonie działały się cuda, które u was się dokonały, już dawno w worze i w popiele by się nawróciły” (Mt 11, 21).
- εἰ γὰρ ἐξ ἡμῶν ἦσαν, μεμινήκεισαν ἂν μεθ’ ἡμῶν – „Gdyby byli z nas, byłiby pozostali z nami” (1 J 2, 19).

3. Okres warunkowy prospektywny (*prospectivus* lub *modus eventualis*), kiedy realizacja czegoś jest niepewna, ale cały czas bardzo prawdopodobna; poprzednik wskazuje na pewne prawdopodobieństwo w teraźniejszości lub przyszłości przez użycie koniunktiwu, a następnik wyraża z reguły coś pewnego:

a) jeśli dotyczy bezpośrednio przyszłości – w poprzedniku mamy εἰ (εἰ + ἂν) z koniunktywem (jakiegokolwiek czasu). W następniku pojawia się indicativus futurum, lub imperativus. Czasem też może wystąpić coniunctivus aor. lub praes. jako tzw. con. futuryczny (który wyraża czynność przyszłą, a jego przeczeniem wówczas jest οὐ). W takich przypadkach koniunktiwus aorystu nadaje wypowiedzi charakter dokonany i może być rozumiany jako futurum exactum (II), a koniunktiwus czasu teraźniejszego aspekt niedokonany – futurum I, np.:

- εἰ ἂν δὲ ἐρωτήσω, οὐ μὴ ἀποκριθῆτε – „Jeśli was zapytam, nie dacie Mi odpowiedzi...” (Łk 22, 68);
- ἔλεγεν ὅτι εἰ ἂν ἄψωμαι καὶ τῶν ἱματίων αὐτοῦ σωθήσομαι – „Mówiła bowiem: «Żebym się choć Jego płaszcz dotknęła, a będę zdrowa»” (Mk 5, 28);
- ὅς γὰρ εἰ ἂν θέλῃ τὴν ψυχὴν αὐτοῦ σῶσαι ἀπολέσει αὐτήν – „Albowiem kto by chciał zachować duszę swą, straci ją” (Mk 8, 35);
- ταῦτά σοι πάντα δώσω, εἰ ἂν πεσὼν προσκυνήσῃς μοι – „Dam Ci to wszystko, jeśli upadniesz i oddasz mi pokłon” (Mt 4, 9);
- εἰ ἂν γὰρ ἀφῆτε τοῖς ἀνθρώποις τὰ παραπτώματα αὐτῶν, ἀφήσει καὶ ὑμῖν ὁ πατὴρ ὑμῶν ὁ οὐράνιος – „Jeśli bowiem przebaczycie ludziom ich przewinienia i wam przebaczy Ojciec wasz niebieski” (Mt 6, 14);
- εἰ ἂν μὴ μετανοήτε πάντες ὡσαύτως ἀπολείσθε – „Jeśli się nie nawrócicie, wszyscy podobnie zginiecie” (Łk 13, 5);
- Ἐὰν ἀγαπᾷτέ με, τὰς ἐντολὰς τὰς ἐμὰς τηρήσετε – „Jeżeli Mnie miłujecie, będziecie zachowywać moje przykazania” (J 14, 15);
- εἰ ἂν τὰς ἐντολὰς μου τηρήσητε, μενεῖτε ἐν τῇ ἀγάπῃ μου, καθὼς ἐγὼ τὰς ἐντολὰς τοῦ πατρός μου τηρήκα – „Jeśli będziecie zachowywać moje przykazania, będziecie trwać w miłości mojej, tak jak Ja zachowałem przykazania Ojca mego...” (J 15, 10);
- Ἰδοὺ ἔστηκα ἐπὶ τὴν θύραν καὶ κρούω· εἰ ἂν τις ἀκούσῃ τῆς φωνῆς μου καὶ ἀνοίξῃ τὴν θύραν, [καὶ] εἰσελεύσομαι πρὸς αὐτὸν καὶ δειπνήσω μετ’ αὐτοῦ καὶ αὐτὸς μετ’ ἐμοῦ – „Oto stoję u drzwi i kołaczę: jeśli kto posłyszysz mój głos i drzwi otworzy, wejdę do niego i będę z nim wieczerzał, a on ze Mną” (Ap 3, 20).

b) jeżeli oznacza tylko ogólną prawidłowość – w poprzedniku mamy εἰ ἂν z koniunktywem, w następniku czasownik w trybie oznajmującym czasu teraźniejszego (który też czasem może mieć znaczenie czasu przyszłego):

- ἀμὴν ἀμὴν λέγω σοι, εἰ ἂν μή τις γεννηθῇ ἄνωθεν, οὐ δύναται ἰδεῖν τὴν βασιλείαν τοῦ θεοῦ. – „Zaprawdę, zaprawdę mówię ci, jeśli się ktoś nie narodzi powtórnie, nie może ujrzeć królestwa Bożego” (J 3, 3);
- ἀμὴν ἀμὴν λέγω σοι, εἰ ἂν μή τις γεννηθῇ ἐξ ὕδατος καὶ πνεύματος, οὐ δύναται εἰσελθεῖν εἰς τὴν βασιλείαν τοῦ θεοῦ. – «Zaprawdę, zaprawdę, powiadam ci, jeśli się ktoś nie narodzi z wody i z Ducha, nie może wejść do królestwa Bożego” (J 3, 5);

- ἐὰν μὴ φάγητε τὴν σάρκα τοῦ υἱοῦ τοῦ ἀνθρώπου καὶ πίνητε αὐτοῦ τὸ αἷμα, οὐκ ἔχετε ζωὴν ἐν ἑαυτοῖς – „Jeżeli nie będziecie spożywali Ciała Syna Człowieczego i nie będziecie pili Krwi Jego, nie będziecie mieli życia w sobie” (J 6, 53);
- ἐάν τις περιπατῇ ἐν τῇ ἡμέρᾳ, οὐ προσκόπτει, ὅτι τὸ φῶς τοῦ κόσμου τούτου βλέπει· – „Jeżeli ktoś chodzi za dnia, nie potknie się, ponieważ widzi światło tego świata” (J 11, 9);
- ἐὰν μὴ νίψω σε, οὐκ ἔχεις μέρος μετ’ ἐμοῦ· – „Jeśli cię nie umyję, nie będziesz miał udziału ze Mną” (J 13, 8);
- ὑμεῖς φίλοι μου ἐστε ἐὰν ποιήτε ἃ ἐγὼ ἐντέλλομαι ὑμῖν. – „Wy przyjaciółmi moimi jesteście, jeżeli czynicie to, co wam przykazuję” (J 15, 14);
- ἐάν τις ἀγαπᾷ τὸν κόσμον, οὐκ ἔστιν ἡ ἀγάπη τοῦ πατρὸς ἐν αὐτῷ – „Jeśli kto miłuje świat, nie ma w nim miłości Ojca” (1 J 2, 15);
- Ἐγὼ ὅσους ἐὰν φιλῶ, ἐλέγχω καὶ παιδεύω· – „Ja kogokolwiek jeśli kocham, karzę i ćwiczę” (Ap 3, 19).

4. Okres warunkowy wyrażający rzecz możliwą do spełnienia (*modus potentialis*). Oznacza coś co może zaistnieć w przyszłości, ale z jeszcze mniejszym prawdopodobieństwem niż przy *modus eventualis*, lub jest to tylko proste przypuszczenie bez odniesienia się do konkretnej rzeczywistości. W poprzedniku pojawia się εἰ i optativus, a w następniku optativus razem z ἄν. Wyrażenia w tym okresie warunkowym w sposób jednoznaczny w NT nie występują. Czasem możemy spotkać się z użyciem tego okresu warunkowego w formie niepełnej lub możemy znaleźć tzw. okresy mieszane. W grece biblijnej zanika optativus, a znaczenie i użycie coniunctivu zostaje poszerzone, i to on przejął funkcję optatiwu¹².

Typowym przykładem zastosowania *modus potentialis* w formie niepełnej (bez jednego czasownika) jest zdanie:

- ἀλλ’ εἰ καὶ πάσχοιτε διὰ δικαιοσύνην, μακάριοι – „Ale jeżelibyście nawet coś wycierpieli dla sprawiedliwości, błogosławieni [jesteście]” (1 P 3, 14; zob. też 1 P 3, 17). Można tutaj dodać czasownik „jesteście” albo może lepiej „bylibyście”. Tryb życzący (optativus) zostanie omówiony szczegółowo w następnej lekcji.

5. Konstrukcja wyrażająca czynność powtarzającą się wielokrotnie (*modus iterativus*) podobna jest do okresów warunkowych, jest ona charakterystyczna dla greki klasycznej. W poprzedniku występuje ἐὰν i con. (lub εἰ i opt.), a w następniku ind. praes. (lub perf.) dla czynności powtarzającej się w teraźniejszości lub ind. imperf. dla przeszłości. W NT pojawia się bardzo rzadko. Jako przykład możemy sięgnąć tutaj do 1 Kor 11, 26:

- ὁσάκις γὰρ ἐὰν ἐσθίητε τὸν ἄρτον τοῦτον καὶ τὸ ποτήριον πίνετε, τὸν θάνατον τοῦ κυρίου καταγγέλλετε ἄχρι οὗ ἔλθῃ - „Ilekoć bowiem spożywacie ten chleb albo pijecie kielich, śmierć Pańską głosicie, aż przyjdzie”.

Nowy Testament częściej posługuje się stosownymi przysłówkami w połączeniu z czasownikiem w trybie oznajmującym z dodatkiem ἄν (które nadaje wyrażeniu bardziej ogólne znaczenie) np.: ὅταν (ὅτε ἄν) – ilekroć; ὅπου ἄν – gdziekolwiek; ὅσοι ἄν – ktokolwiek, każdy kto (Mk 3, 11; 6, 56; 11, 19).

¹² D. B. Wallace, *Greek Grammar Beyond the Basics*, Grand Rapids 1996, s. 700.

Słówka:

ἀρχιτρίκλινος, ὁ – nadzorca sali biesiadnej	πόθεν – skąd
κλείω – zamykać (perf. pass. κέκλεισμαι)	προσκόπτω – (aor. act. προσέκοψα) potykać się
κοιμάομαι – śpię	σάκκος, -ου, ὁ – wór
κρούω – pukać, kołatać	σποδός, -ου, ἡ – popiół, proch
μερίζω – (aor. pass. ἐμερίσθην) dzielić	φωνέω – wydawać głos, wołać, przywoływać
ξηρός, -ά, -όν – suchy	
πάλαι – dawno, od dawna, już dawno	

Lekcja 22

Tryb życzący (optativus) w Nowym Testamencie.

Optativus w Nowym Testamencie jest użyty około 68 razy. Tryb ten w większości przypadków wyraża życzenie lub pragnienie, możliwe do spełnienia w teraźniejszości lub przyszłości. Wyraża czasem również pewnego rodzaju możliwość (w teraźniejszości lub przyszłości) lub oczekiwanie na coś, co jest mniej prawdopodobne niż to, co można by wyrazić trybem przypuszczającym, stosując coniunctivus.

Maryja na pozdrowienie anioła odpowiada:

- ἰδοὺ ἡ δούλη κυρίου· γένοιτό μοι κατὰ τὸ ῥῆμά σου – „Oto Ja służebnica Pańska, niech Mi się stanie według twego słowa!” (Łk 1, 38). Wyraz γένοιτο to opt. aor. od γίνομαι – stać się. W Listach św. Pawła 14 razy spotykamy to słowo z przeczeniem μή: - μή γένοιτο – „niech tak się nie stanie!”, „żadną miarą!”, „Nie daj tego Boże!”, „oby nie miało to miejsca!”, „przenigdy!”, tutaj tłumaczenia mogą być różne (por. Rz 3, 4.6.31; 6, 2.15; 7, 7.13; 9, 14; 11, 1.11; 1 Kor 6, 15; Gal 2, 17; 3, 21; 6, 14).

Tworzenie optatiwu. Tryb ten tworzy się przez użycie cechy -ιη-, lub w stopniu zaniku -ι- umiejscowionej między tematem a końcówką. W czasownikach I koniugacji zakończonych -ω na pojawia się charakterystyczne -οι-, a w aor. -αι-

1. W czasie teraźniejszym strony czynnej i medialno-pasywnej.

Tryb życzący – optativus od λύω					
	Czas teraźniejszy		Czas przyszły		
od być εἰμί	activum	med./pass.	activum	medium	passivum
εἶην	λύοιμι	λυοίμην	λύσοιμι	λυσοίμην	λυθησοίμην
εἶης	λύοις	λύοιο	λύσοις	λύσοιο	λυθήσοιο
εἶη	λύοι	λύοιτο	λύσοι	λύσοιτο	λυθήσοιτο
εἶμεν/ εἶημεν	λύοιμεν	λυοίμεθα	λύσοιμεν	λυσοίμεθα	λυθησοίμεθα
εἶτε/ εἶητε	λύοιτε	λύοισθε	λύσοιτε	λύσοισθε	λυθήσοισθε
εἶεν/ εἶησαν	λύοιεν	λύοιντο	λύσοιεν	λύσοιντο	λυθήσοιντο

Tryb życzący – optativus od <i>verba contracta</i>					
Czas teraźniejszy – activum			Czas teraźniejszy – medi./pass.		
τιμάω	ποιέω	δουλόω	τιμάω	ποιέω	
τιμῶμι /-ῶην	ποιοῖμι/-οῖην	δουλοῖμι/-οῖην	τιμῶμην	ποιοίμην	δουλοίμην
τιμῶς /-ῶης	ποιοῖς /-οῖης	δουλοῖς /-οῖης	τιμῶο	ποιοῖο	δουλοῖο
τιμῶ /-ῶη	ποιοῖ /-οῖη	δουλοῖ /-οῖη	τιμῶτο	ποιοῖτο	δουλοῖτο
τιμῶμεν	ποιοῖμεν	δουλοῖμεν	τιμῶμεθα	ποιοίμεθα	δουλοίμεθα
τιμῶτε	ποιοῖτε	δουλοῖτε	τιμῶσθε	ποιοῖσθε	δουλοῖσθε
τιμῶεν	ποιοῖεν	δουλοῖεν	τιμῶντο	ποιοῖντο	δουλοῖντο

Tutaj zgodnie z omawianym wcześniej zasadami dochodzi do stosownych „ściągnięć”, np.: z τιμά-οιμι mamy τιμῶμι, z ποιε-οῖμι mamy ποιοῖμι.

2. Optativus w aoryście i perfectum.

Tryb życzący – optativus od λύω				
Aoryst			Perfect	
activum	medium	passivum	activum	medi./pass.
λύσαιμι	λυθαίμην	λυθείην	λελύκοιμι	λελυμένος εἶην...
λύσαις	λύσαιο	λυθείης	λελύκοις	
λύσαι	λύσαιτο	λυθείη	λελύκοι	
λύσαιμεν	λυθαίμεθα	λυθείμεν	λελύκοιμεν	
λύσαιτε	λύσαισθε	λυθείτε	λελύκοιτε	
λύσαιεν	λύσαιντο	λυθείεν	λελύκοιεν	

3. Zastosowanie optatiwu:

a) wola, życzenie (na ogół bez partykuły ἄν):

- ἔλεος ὑμῖν καὶ εἰρήνη καὶ ἀγάπη πληθυνθείη – „Miłosierdzie wasze i pokój i miłość niech będą zwielokrotnione” (Jud 1, 2; por. 1 P 1, 2; 2 P 1, 2)

- Αὐτὸς δὲ ὁ θεὸς καὶ πατὴρ ἡμῶν καὶ ὁ κύριος ἡμῶν Ἰησοῦς κατευθύναι τὴν ὁδὸν ἡμῶν πρὸς ὑμᾶς – „Sam Bóg, Ojciec nasz, i Pan nasz Jezus niech utoruje drogę naszą do was!” (1 Tes 3, 11)

- ὑμᾶς δὲ ὁ κύριος ποιεῖν καὶ περισσεύειν τῇ ἀγάπῃ εἰς ἀλλήλους καὶ εἰς πάντας καθάπερ καὶ ἡμεῖς εἰς ὑμᾶς – „A Pan niech pomnoży liczbę waszą i niech spotęguje waszą wzajemną miłość dla wszystkich, jaką i my mamy dla was...” (1 Tes 3, 12).

Uwaga! Tutaj należy zwrócić uwagę na formy bardzo podobne do siebie: λύσαι (opt. aor.) i λῦσαι (inf. aor. act./imp. aor. med.) albo παιδεύσαι (opt. aor.) i παιδεύσαι (inf. aor. act.) i παίδευσαι (imp. aor. med.) podobnie również περισσεύσαι (opt. aor.) nie należy mylić z περισσεύσαι (inf. aor. w 2 Kor 9, 3).

- Αὐτὸς δὲ ὁ θεὸς τῆς εἰρήνης ἀγιαῖσαι ὑμᾶς ὁλοτελεῖς – „Sam Bóg pokoju niech was całkowicie uświęca...” (1 Tes 5, 23)

- ...παρακαλέσαι ὑμῶν τὰς καρδίας καὶ στηρίξαι ἐν παντὶ ἔργῳ καὶ λόγῳ ἀγαθῷ – „...niech pocieszy serca wasze i niech utwierdzi we wszelkim czynie i dobrej mowie!” (2 Tes 2, 17).

- Ὁ δὲ κύριος κατευθύναι ὑμῶν τὰς καρδίας εἰς τὴν ἀγάπην τοῦ θεοῦ – „Niechaj Pan skieruje serca wasze ku miłości Bożej...” (2 Tes 3, 5)

- Αὐτὸς δὲ ὁ κύριος τῆς εἰρήνης δώη ὑμῖν τὴν εἰρήνην διὰ παντὸς ἐν παντὶ τρόπῳ – „A sam Pan pokoju niech was obdarzy pokojem zawsze i na wszelki sposób!” (2 Tes 3, 16; por. 2 Tm 1, 16.18).

- καταρτίσαι ὑμᾶς ἐν παντὶ ἀγαθῷ εἰς τὸ ποιῆσαι τὸ θέλημα αὐτοῦ – „Niech was uzdolni do wszelkiego dobra, byście czynili Jego wolę...” (Hbr 13, 21);
- καὶ ἀδελφέ, ἐγὼ σου ὀναίμην ἐν κυρίῳ - „Tak, bracie, niech ja przez ciebie doznam radości w Panu” (Flm 1, 20).
- ἐένευον δὲ τῷ πατρὶ αὐτοῦ τὸ τί ἂν θέλοι καλεῖσθαι αὐτό – „Pytali więc znakami jego ojca, jak by go chciał nazwać” (Łk 1, 62).

b) przeklinanie lub życzenie komuś czegoś złego:

- τὸ ἀργυρίον σου σὺν σοὶ εἴη εἰς ἀπώλειαν – „Niech pieniądze twoje przepadną razem z tobą” (Dz 8, 20);

c) wyraża możliwość (*optativus potentialis*), szczególnie kiedy występuje z partykulą ἂν odnosi się do przyszłej „akcji” której zaistnienie jest jednak uzależnione od różnych warunków czy okoliczności. Dotyczy zatem pewnej możliwości lub prawdopodobieństwa; czasem występuje jako element okresu warunkowego (w poprzedniku z εἰ, lub następniku z ἂν):

- εἰ θέλοι τὸ θέλημα τοῦ θεοῦ – „Jeśli taka byłaby [pragnęłaby tego] wola Boża” (1 P 3, 18; por. Dz 24, 19);
- καὶ αὐτοὶ ἤρξαντο συζητεῖν πρὸς ἑαυτοὺς τὸ τίς ἄρα εἴη ἐξ αὐτῶν ὁ τοῦτο μέλλων πράσσειν – „A oni zaczęli wypytywać jeden drugiego, kto by mógł spośród nich to uczynić” (Łk 22, 23 – ten przykład może też być rozumiany jak *deliberativus*);
- πῶς γὰρ ἂν δυναίμην ἐὰν μή τις ὁδηγήσει με; – „Jakżeż mogę [rozumieć], jeśli mi nikt nie wyjaśni?” (Dz 8, 31; por. Dz 27, 12).

d) wahanie (*deliberativus*)

- ἡ δὲ ἐπὶ τῷ λόγῳ διαταράχθη καὶ διελογίζετο ποταπὸς εἴη ὁ ἀσπασμὸς οὗτος – „Ona zmieszała się na te słowa i rozważała, co miałoby znaczyć to pozdrowienie” (Łk 1, 29);
- μήποτε αὐτὸς εἴη ὁ χριστός – „...czy przypadkiem nie On jest Mesjaszem” (Łk 3, 15; por. Łk 9, 46);
- τί ἂν εἴη ταῦτα – „Cóż to miałoby znaczyć?” (Łk 15, 26);
- τίς ἂν εἴη περὶ οὗ λέγει – „Który to by był, o którym mówi” (J 13, 24);
- Ὡς δὲ ἐν ἑαυτῷ διηπόρει ὁ Πέτρος τί ἂν εἴη τὸ ὄραμα ὃ εἶδεν – „Kiedy Piotr zastanawiał się, co może oznaczać widzenie, które widział...” (Dz 10, 17).
- τί ἂν θέλοι ὁ σπερμολόγος οὗτος λέγειν; – „Cóż chce powiedzieć ten nowinkarz?” (Dz 17, 18).

Praesens	Futurum	Aoryst	Perfectum	Znaczenie
ἄρχω	ἄρξω ἄρξομαι ἄρχθήσομαι	ἤρξα ἤρξάμην ἤρχθην	ἤργμαι	rządzę, rozpaczynam
διαταράσσω		διαταράχθην		wprawiam w zamieszanie
καλέω	καλέσω	ἐκάλεσα ἐκλήθην	κέκληκα κέκλημαι	wołam, nazywam
καταρτίζω	καταρτίσω	κατήρτισα	κατήρτισμαι	doprowadzam do gotowości
κατευθύνω		κατεύθυνα		czynię prostą
ὀνίνημι		ὥνησα ὥνήμην (ὀναίμην opt.)		mam korzyść, raduję się
παρακαλέω		παρεκάλεσα		pocieszam,

o. Wiesław Jonczyk SJ, *Wprowadzenie do języka greckiego NT*

		παρεκαλήθην	παρακέκλημαι	(proszę)
περισσεύω		ἐπερίσσευσα ἐπερίσσεύθην		mam obfitość,
πλεονάζω		ἐπλέονασα		pomnażam, rosnę
πληθύνω	πληθυνῶ	ἐπλήθυνα ἐπληθύνθην		pomnażam, powiększam
πληρόω	πληρώω	ἐπληρώσα ἐπληρώθην	πεπλάρωμαι	czynię pełnym, wypełniam
στηρίζω	στηρίξω	ἐστήριξα ἐστήριχθην	ἐστήριγμαι	utwierdzam

Słówka:

ἀπώλεια, -ας, ἡ – zniszczenie ἀργύριον, -ου, τό – pieniądze, srebro ἀσπασμός, -ου, ὁ – pozdrowienie διαπορέω – (impf. διηπορουν) zastanawiać się ἐννεύω – skinąć, dawać znaki	ὁδηγέω (fut. ὁδηγήσω) – prowadzić, pouczać ποταπός – jakiego rodzaju, coś to za... σπερμολόγος, -ου, ὁ – zbierający siew, nowinkarz συζητέω – dociekać, dyskutować
---	---

Tabela form podstawowych czasowników nieregularnych

Praesens	Futurum	Aoryst	Perfectum	Znaczenie
ἀγαλλιάω		ἡγαλλίασα ἡγαλλιάθην		wesełę się
ἀγαπάω	ἀγαπήσω	ἡγάπησα ἡγαπήθην	ἡγάπηκα ἡγάπημαι	kocham, miłuję
ἀγγέλλω	ἀγγελῶ	ἡγγειλα ἡγγέλην	ἡγγεμαι	obwieszczam
-ἄημι	-ἄξω	-ἔαξα -ἔαγην		łamie; z κατ-
ἄγω	ἄξω	ἡγαγον, -ῆξα ἡχθην	- ἡγμαι	prowadzę; z ἀν-, κατ-, ὑπ-
-αίρέω αἰρέομαι	-έλῶ αἰρήσομαι αἰρεθήσομαι	-εἶλον εἰλόμην -ἡρέθην	-ἤρημαι -εἴρημαι	biore, wybieram tematy: αἶρη-, αἶρε-, ἐλ-
αἶρω	ἄρῶ	ἡρα ἡρθην	ἡρκα ἡρμαι	podnoszę
-αἰσχύνομαι		ἡσχυνόμην ἡσχύνθην		wstydzę się z ἐπ-, κατ-
αἰτέω	αἰτήσω	ἤτησα	ἤτηκα	proszę
ἀκούω	ἀκούσω	ἤκουσα ἤκούσθην	ἀκήκοα	śłucham

o. Wiesław Jonczyk SJ, *Wprowadzenie do języka greckiego NT*

ἀλείφω	-αλείψω	ἡλειψα -ἡλειφθην		namaszczać z ἐξ-,
-ἀλλάσσω	-ἀλλάξω	-ἡλλαξα -ἡλλάγην	-ἡλλαγμαι	zmieniam z ἀπ-, κατ-, συν-
ἄλλομαι	ἀλούμαι	ἡλάμην -ἡλομην		skaczę z ἀν-, ἐξ-, ἐπ-
ἁμαρτάνω	ἁμαρτήσω	ἡμάρτησα ἡμαρτον	ἡμάρτηκα	grzeszę
ἀμφιέννυμι			ἡμφίεσμαι	odziewam
ἀναλίσκω ἀναλόω	ἀναλῶσω	ἀνήλωσα ἀνηλώθην		niszczę z ἀν-, κατ-, προσ-
ἀνοίγω	ἀνοίξω	ἡνοιξα, ἡνοίχθην ἀνέωξα, ἀνέωχθην ἡνέωξα, ἡνέωχθην ἡνοίγην	ἀνέωγα ἡνοιγμαι ἀνέωγμαι ἡνέωγμαι	otwieram
ἀντλέω		ἤντλησα	ἤντληκα	czerpię
ἀποδιδράσκω	ἀποδράσομαι	ἀπέδραν		uciekam (LXX)
ἀποθνήσκω	ἀποθανοῦμαι	ἀπέθανον	τέθνηκα	umieram
ἀποκρίνομαι	ἀποκρινοῦμαι ἀποκριθήσομαι	ἀπεκρινάμην ἀπεκρίθην		odpowiadam, oświadczam
ἀποκτείνω	ἀποκτενῶ	ἀπέκτεινα ἀπεκτάνθην		zabijam
ἀπόλλυμι	ἀπολέσω ἀπολῶ ἀπολοῦμαι	ἀπώλεσα ἀπωλόμην	ἀπολώλεκα ἀπόλωλα	niszczyć, zabijać
ἄπτω ἄπτομαι	ἄψομαι	ἤψα ἤψάμην -ἤφθην	ἤμμαι	zapalam, dotykam się z ἀν-, καθ-, περι-
ἀρέσκω		ἤρεσα		podobam się
ἀρνέομαι	ἀρνήσομαι	ἤρνησάμην ἤρνήθην	ἤρνημαι	zaprzeczam z ἀπ-
ἄρπάζω	ἄρπάσω	ἤρπασα ἤρπαγην -ἤρπάσθην	-ἤρπακα	porywam z δι-, συν-
ἄρχω	ἄρξω ἄρξομαι ἄρχθήσομαι	ἤρξα ἤρξάμην ἤρχθην	ἤργμαι	rzadzę, rozpaczynam, jestem pierwszy
αὕξάνω αὕξω	αὕξήσω	ἡὔξησα ἡὔξήθην		rosnę, daję wzrost z συν-, ὑπερ-
ἀφίημι	ἀφήσω	ἀφήκα ἀφικομην ἀφέθην	ἀφέμαι	odpuszczam
βαίνω	βήσομαι	ἔβην	βέβηκα	idę z ἀνα-, ἐπι-, κατα-
βάλλω	βαλῶ	ἔβαλον ἐβλήθην	βέβληκα βέβλημαι	rzucam z ἀνα-, δια-, κατα-

o. Wiesław Jonczyk SJ, *Wprowadzenie do języka greckiego NT*

βαπτίζω	βαπτίσω	ἐβάπτισα ἐβαπτίσθη	βεβάπτισμαι	chrzczę
βάπτω	βάψω	ἔβαψα	βέβαμμαι	zanurzam z ἐμ-
βαστάζω	βαστάσω	ἐβάστασα		niosę, znoszę
βιβρώσκω			βέβρωκα	zjadam
βιόω	βιώσω βιώσομαι	ἐβίωσα ἐβίω	βεβίωκα	żyję
βλαστάνω βλαστάω		ἐβλάστησα		kiełkuje, wydaje plon
βλέπω	βλέψω	ἔβλεψα ἐβλέφθη		spoglądam
βόσκω	βοσκήσω βοσκηθήσομαι	ἐβόσκησα		pasę, żywię
γαμέω		ἐγάμησα ἔγημα ἐγαμήθη	γεγάμηκα	pobieram się
γεννᾶω	γεννήσω	ἐγέννησα ἐγεννήθη	γεγέννηκα γεγέννημαι	rodzę, płodzę
γηράσκω		ἐγήρασα		starzeję się
γίνομαι	γενήσομαι	ἐγενόμην ἐγενήθη	γέγονα γεγέννημαι	staję się z ἀπο-, δια-, ἐπι-, παρα-
γινώσκω	γνώσομαι	ἔγνων ἐγνώσθη	ἔγνωκα ἔγνώσμαι	poznaję z ἀπο-, δια-, ἐπι-, κατα-
γράφω	γράψω	ἔγραψα ἐγράφη	γέγραφα γέγραμμαι	piszę z ἀπο-, ἐπι-, κατα-, προ-
δείκνυμι	δείξω	ἔδειξα ἐδείχθη	-δέδειμαι	pokazuję z ἀνα-, ἀπο-, ἐν-, ἐπι-, ὑπο-
δειπνέω	δειπνήσω	ἐδείπνησα		jem
δέομαι		ἐδεήθη		proszę
δέρω		ἔδειρα ἐδάρη		biję, chłoszczę
δέχομαι	-δέξομαι	ἐδεξάμην ἐδέχθη	δέδεγμαι	przyjmuję z ἀνα-, ἀπο-, δια-, ἐκ-, παρα-, προσ-, ὑπο-
δέω	δήσω	ἔδησα ἐδέθη	δέδεκα δέδεμαι	wiążę z κατα-, συν-
δηλόω	δηλώσω	ἐδήλωσα ἐδήλωθη		ujawniam
διακονέω	διακονήσω	διηκόνησα διηκονήθη		służę
διαταράσσω		διεταράχθη		wprawiam w zamieszanie
διδάσκω	διδάξω	ἐδίδαξα ἐδίδαχθη		nauczam
δίδωμι	δώσω	ἔδωκα ἔδόμην ἔδόθη	δέδωκα δέδομαι ἐδεδώκειν (plusq.perf.)	daję z ἀνα-, ἀπο-, δια-, ἐκ-, ἐπι-, παρα-, προ-

o. Wiesław Jonczyk SJ, *Wprowadzenie do języka greckiego NT*

διψάω	διψήσω	ἐδίψησα		pragnąć
διώκω	διώξω	ἐδίωδα ἐδιώχθην	δεδίωγμαι	prześladuję z ἐκ-, κατα-
δοκέω		ἔδοξα		sądzę
δύναμαι	δυνήσομαι	ἠδυνήθην	δεδύνημαι	możę
δύνω -δύω		ἔδυσα ἔδυν	-δεδυμαι	znikam z ἐν-, ἐκ, ἐπι-
εἶάω	εἶάσω	εἶασα		pozwalam z προσ-
ἐγγίζω	ἐγγισω ἐγγιῶ	ἤγγισα	ἤγγικα	zblizam się z προσ-
ἐγείρω	ἐγερῶ ἐγερθήσομαι	ἤγειρα ἠγέρθην	ἐγήγερμαι	wstaję z δι-, ἐξ-
ἐλέγχω	ἐλέγξω	ἤλεγξα ἠλέγχθην		wykazuję karcę
ἐλεέω ἐλεάω	ἐλεήσω	ἠλέησα ἠλεήθην	ἠλέημαι	lituję się
ἐλκω	ἐλκύσω	εἴλκυσα		ciągnę z ἐξ-
ἐλπίζω	ἐλπιδῶ	ἤλπισα	ἤλπικα	spodziewam się z ἀπ-, προ-
ἐντέλλομαι	ἐντελοῦμαι	ἐντειλάμην	ἐντέταλμαι	nakazuję
ἐξαιρέω	ἐξελεῶ ἐξελοῦμαι	ἐξεἶλον (ἐξελε - inf.) ἐξειλάμην		wyjmuję, usuwam
ἐπίσταμαι	ἐπιστήσομαι	ἠπιστήθην		wiem, znam
ἐργάζομαι		ἠργασάμην εἰργασάμην -εἵργασθην	εἵργασμαι	robię z κατ-, περι-, προσ-
ἔρχομαι	ἐλεύσομαι	ἤλθον	ἐλήλυθα	przychodzę, idę z ἀν-, ἀπ-, δι-, προ-
ἐρωτάω	ἐρωτήσω	ἠρώτησα		pytam
ἐσθίω, ἔσθω	φάγομαι	ἔφαγον		jem
εὐαγγελίζω εὐαγγελίζομαι		εὐηγγέλισα εὐηγγλίσθην	εὐηγγέλισμαι	głoszę dobrą nowinę
εὐρίσκω	εὐρήσω	εὗρον εὐρέθην	εὔρηκα	znajduję
εὐφραίνομαι		ἠϋφράνθην		raduję się
εὐχομαι	-εὐξομαι	εὐξάμην	ἠϋγμαι	modłę się z προσ-
ἔχω	ἔξω	ἔσχον (imperf. εἶχον)	ἔσχηκα	mam z ἀν-, ἀπ-, παρ-, συν-,
ζάω ζήω	ζήσω ζήσομαι	ἔζησα		żyję z ἀνα-, συν-
ζεύγνυμι		-ζεύεξα		wiążę z συν-
ζώννυμι	ζώσω	ἔζωσα	-ἔζωσμαι	opasuję z ἀνα-, δια-, περι-, ὑπο-
ἡγέομαι		ἠγησάμην	ἠγημαι	przewodzę
ἦκω	ἦξω	ἦξα	ἦκα	przychodzę z ἀν-, καθ-

o. Wiesław Jonczyk SJ, *Wprowadzenie do języka greckiego NT*

θανατόω	θανατώσω	ἐθανάτωσα ἐθανατώθην		uśmiercać
θέλω, ἐθέλω		ἠθέλησα		chcę
θλίβω		ἐθλίβην	τέθλιμμαι	uciskam
-θνήσκω	-θανοῦμαι	-θانون	τέθνηκα	umieram z ἀπο-
θύω		ἔθυσα ἐτύθην	τέθυμαι	składałam w ofierze
ἰάομαι	ἰάσομαι	ἰασάμην ἰάθην	ἴαμαι	uzdrawiam
ἵημι	ἥσω	ἦκα ἔθην	ἔωμαι ἐῖμαι	posyłam, z ἀν-, ἀφ-, καθ-, παρ-, συν-).
-ἰκνέομαι		-ἰκόμην		przybywam z ἀφ-, δι-, ἐφ-
ἵστημι w znaczeniu przechodnim:	στήσω (act.) στήσομαι (med.) σταθήσομαι (pass.)	ἔστησα (act.) ἐστησάμην (med.) ἔστάθην (pass.)		stawiam
w znaczeniu nieprzechodnim:	στήσομαι	ἔστην	ἔστηκα ἐστώς εἰστήκειν	staję
καθαίρω		ἐκάθαρα	κεκάθαρμαι	czyszczę z δια-, ἐκ-
καθαρίζω	καθαριῶ	ἐκαθάρισα ἐκαθαρίσθην	κεκαθάρισμαι	oczyszczam z δια-,
καθίζω	καθίσω	ἐκάθισα	κεκάθικα	siadam z ἀνα-, ἐπι-, παρα-, περι-
καίω	-καύσω	-καυσα ἐκαύθην	κέκαυμαι	zapalam z ἐκ-, κατα-
καλέω	καλέσω	ἐκάλεσα ἐκλήθην	κέκληκα κέκλημαι	wolałam, nazywam
καλύπτω	καλύψω	ἐκάλυψα ἐκαλυφθην	κεκάλυμμαι	zakrywam z ἀνα-, ἀπο-, ἐπι-, κατα-
καταρτίζω	καταρτίσω	κατήρτισα	κατήρτισμαι	doprowadzam do gotowości
κατευθύνω		κατεύθυνα		czynię prostą
καυχάομαι	καυχήσομαι	ἐκαυχησάμην	κεκαύχημαι	chwalę się z ἐγ-
κεράννυμι		ἐκέρασα	κεκέρασμαι	mieszam przygotowuję
κερδαίνω	κερδήσω	ἐκέρδησα ἐκερδήθην		zdobywam, zyskuję
κίχρημι		ἔχρησα		pożyczam
κλαίω	κλαύσω	ἐκλαυσα		placzę
κλάω		ἔκλασα ἐκλάσθην		łamie z ἐκ-, κατα-
κλείω	κλείσω	ἔκλεισα ἐκκλείσθην	κέκλεισμαι	zamykam z ἀπο-, ἐκ-, κατα-, συγ-

o. Wiesław Jonczyk SJ, *Wprowadzenie do języka greckiego NT*

κλίνω	κλινῶ	ἔκλινα -ἐκλίθην	κέκλικα	κλᾶδę z ἀνα-, ἐκ-, κατα-, προσ-
κοιμάω κοιμάομαι		ἐκοιμήθην	κεκοίμημαι	śpię, zasypiam, umieram,
κορέννυμι		ἐκορέσθην	κεκόρεσμαι	jestem nasycony
κράζω	κράζω	ἔκραξα	κέκραγα	krzyczę
κρίνω	κρινῶ	ἔκρίνα ἐκρίθην	κέκρικα κέκριμαι	sądzić z ἀνα-, ἀπο-, δια-, κατα-
κρούω		ἔκρουσα		pukam
κρύπτω		ἔκρυψα ἐκρυβην	κέκρυμμαι	ukrywam z ἀπο-,
κτάομαι	κτήσομαι	ἐκτησάμην		nabywam
κτίζω		ἔκτισα ἐκτίσθην	ἔκτισμαι	stwarzam
λαγχάνω		ἔλαχον		otrzymuję losem
λαμβάνω	λήμψομαι	ἔλαβον ἐλημφθην	εἴληφα εἴλημμαι	biorę z ἀνα-, ἐπι-, κατα-, παρα-, προσ-
λέγω	ῥῶ	εἶπον, εἶπα ἐρρήθην ἐρρέθην	εἴρηκα εἴρημαι	mówię z ἀντι-, ἐκ-, ἐπι-, κατα-, προ-, συλ-
λέγω (2) λέγομαι	λέξω λέξομαι	ἔλεξα -ἐλεξαμην -ἐλέχθην	-λέλεγμαι	zbieram, wybieram z ἐκ-, δια-
λείπω	λείψω	ἔλιπον ἐλείφθην	λέλοιπα λέλειμμαι	opuszczam
λύω	λύσω	ἔλυσα ἐλύθην	λέλυκα λέλυμαι	rozwiązuję
μανθάνω		ἔμαθον	μεμάθηκα	uczę się
-μασσω		-ἔμαξα		ugniatać rękami z ἀπο-, ἐκ-
μεθύω		ἐμεθύσθην		być pianym
μέλλω	μελλήσω			zamierzam
μένω	μεινῶ	ἔμεινα	μεμείνηκα	pozostaję z ἀνα-, περι-, ὑπο-
μερίζω		ἐμέρισα ἐμερίσθην	μεμέρισμαι	dzielę
μετανοέω	μετανοήσω	μετανόησα		nawracam się
μιμνήσκω μιμνήσκομαι	-μνήσω μνησθήσομαι	-ἔμνησα ἐμνήσθην	μέμνημαι	przypominam z ἀνα-, ὑπο-
-νέμω		-ἐνεμήθην		dzielę z ἀπο-, δια-
νίπτω		ἔνιψα		myję z ἀπο-
νικάω	νικήσω	ἔνικησα	νενίκηκα	zwyciężam
νύσσω		ἔνυξα -ἐνύγην		kłuję z κατα-
ξηραίνω		ἐξήρανα ἐξηράνθην	ἐξήραμμαι	suszę
[οἶδα]	εἰδῆσομαι		οἶδα	wiem z συν-
οἰκοδομέω	οἰκοδομήσω	ὠκοδόμησα	οἰκοδόμημαι	buduję z ἀν-, ἐπ-,

o. Wiesław Jonczyk SJ, *Wprowadzenie do języka greckiego NT*

		οἰκοδομήθην		συν-
ὀμνυμι		ὥμοσα		przysięgam
ὁμοίω	ὁμοιῶσω	ὥμοιώσα ὥμοιώθην	ὥμοιώμαι -ὁμοιώμαι	upodabniam z ἀφ-
ὀνίνημι		ὠνησα ὠνήμην (ὀναίμην opt.)		mam korzyść, raduję się
ὁράω	ὄψομαι	εἶδον, ὥψησα εἶδα ὥφθην	έώρακα έόρακα	widzę z ἀφ-, έφ-, προ-
παρακαλέω		παρεκάλεσα παρεκαλήθην	παρακέκλημαι	pocieszam, (proszę)
πάσχω	πείσομαι	ἔπαθον	πέποιθα	cierpię
πατάσσω	πατάξω	έπάταξα		uderzam
παύω παύομαι	παύσω παύσομαι	ἔπαυσα έπαυσάμην -έπάην	πέπαυμαι	kończę z ἀνα-, κατα-
πείθω	πείσθ	ἔπεισα έπέισθην	πέποιθα πέπεισμαι	przekonuję
πεινάω	πεινάσω	έπεινάσα		jestem głodny
πέμπω	πέμψω	ἔπεμψα -έπέμφθην		posyłam z ἀνα-, έκ-, προ-
περισεύω		έπερίσσευσα έπερίσεύθην		mam obfitość
πιάζω		έπίασα έπιάσθην		pojmać, pochwycić
πίμπλημι	πλήσω	ἔπλησα έπλήσθην	πέπληκα πέπλησμαι	napelniam
πίνω	πίομαι	ἔπιον έπόθην	πέπωκα πέπομαι	piję
πιπράσκω		έπράθην	πέπρακα πέπραμαι	sprzedaję
πίπτω	πεσοῦμαι	ἔπεσον ἔπεσα	πέπτωκα πέπραμαι	upadam z ἀνα-, ἀπο-, έκ-, κατα-
πλεονάζω		έπλεόνασα		pomnażam, rosnę
πληθύνω	πληθυνῶ	έπλήθυνα έπληθύνθην		pomnażam, powiększam
πληρόω	πληρώρω	έπληρωσα έπληρώθην	πεπλήρωμαι	czynię pełnym, wypełniam
ποιέω	ποιήσω	έποιήσα	πεποίηκα πεποίημαι	robić
ποιμαίνω	ποιμανῶ	έποίμανα		pasę
πορεύομαι	πορεύομαι	έπορεύθην	πεπόρευμαι	idę
πράσσω	πράξω	ἔπραξα	πέπραχα πέπραγμαι	czynię
πτύω	-πτύσω	-ἔπτυσα -έπτύσθην		spluwam

o. Wiesław Jonczyk SJ, *Wprowadzenie do języka greckiego NT*

πυνθάνομαι		ἐπυθόμην		dowiaduję się
ῥήγνυμι	ῥήξω	ῥρηξά ῥρηξα		rozrywam z δια-, περι-
ρίπτω		ῥριψά ῥριψα	ῥριμμαι	rzucam
ρύομαι	ρύσομαι	ῥρυσάμην ῥρῦσθην		ratuję, wyzwalam
σβέννυμι	σβέσω	ῥσβεσα		gaszę
σημαίνω		ἐσήμανα		zapowiadam
σκάπτω	σκάψω	ῥσκαψά ἐσκάφην	ῥσκαμμαι	kopię
σπείρω		ῥσπειρά ἐσπαρην	ῥσπαρμαι	sieję
σταυρόω	σταυρώσω	ἐσταύρωσα ἐσταυρώθην	ἐσταύρωμαι	krzyżuję
στέλλω	στελῶ	ῥστείλα ἐστάλην	ῥσταλκα ῥσταλμαι	posyłam z ἀπο-, δια-, κατα-
στηρίζω	στηρίξω	ἐστήριξα ἐστήρισα ἐστηρίχθην	ἐστήριγμαι	utwierdzam
στρέφω	στρέψω	ῥστρεψά ἐστράφην	ῥστραμμαι	kręczę, odwracam
σώζω	σώσω	ῥσωσα ἐσώθην	σέσωκα σέσωμαι	wybawiam z δια-, ἐκ-
ταράσσω		ἐτάραξα ἐταραχθην	τετάραγμαι	podburzam
τάσσω	τάξομαι	ῥταξα ἐτάγην ἐτάχθην	τέταγμαι	umieszczam z ἀνα-, ἐπι-, προσ-
-τείνω	-τενῶ	-ῥτεινα		naciagam z ἐκ-, παρα-, προ-
τελέω	τελέσω	εντέλεσα ἐτελέσθην	τετέλεκα τετέλεσμαι	kończę z ἀπο-, δια-, ἐκ-, ἐμπι-
-τέλλω -τελλομαι	-τελῶ -τελοῦμαι	-ῥτειλα -ῥτειλάμην	-τεταλκα -τεταλμαι	spełniam z ἀνα-, ἐν-
τηρέω	τηρήσω	ἐτηρήσα ἐτηρήθην	τετήρηκα τετήρημαι	zachowuję
τίθημι	θήσω	ῥθηκα ἐθέμην ἐτέθην	τέθεικα (τέθηκα) τέθειμαι (κεῖμαι)	kładę z ἀνα-, ἐκ-, ἐπι-, κατα-, παρα-, προσ-
τίκτω	τέξομαι	ῥτεκον ἐτέχθην	τέτοκα	rodzę
τρέπω	τρέψω	ῥτρεψά ἐτραπην		obracam z ἀνα-, ἀπο-, ἐκ-, ἐν-, περι-
τρέφω	θρέψω	ῥθρεψά ἐτράφην	τέθραμμαι	karmię z ἀνα-, ἐν-, ἐκ-
τρέχω		ῥδραμον		biegnę z εἰς-,

o. Wiesław Jonczyk SJ, *Wprowadzenie do języka greckiego NT*

				προσ-, συν-
τυγχάνω		ἔτυχον	τέτυχα τέτευχα	osiagam, zdarzać się z ἐν-
φαίνω	φανῶ φανοῦμαι	ἔφαινα (ἔφηναι) ἐφάνην ἐφάνθην	πέφαγκα πέφασμαι	pokazuję, jaśnieję
φέρω	οἶσω	ἤνεγκα ἤνεγκον ἤνέχθην	ἐνήνοχα	niosę z ἀνα-, ἀπο-, δια-, κατα-, περι-, προσ-
φεύγω	φεύξομαι	ἔφυγον	πέφευγα	uciekam z ἀπο-, δια-, ἐκ-
φημί, λέγω	ἐρῶ λέξω φήσω	εἶπον, εἶπα ἔλεξα, ἐλέχθην ἔφησα, ἔφη (ἐρρήθην)	(εἶρηκα) (εἶρημαι)	mówię
φιλέω	φιλήσω	ἐφιλήσα	πεφίηκα	kocham, lubię
φοβέομαι		ἐφοβήθην		boję się
φυλάσσω	φυλάξω	ἐφύλαξα		strzegę
φύω		ἐφύην		wyrastam
φωτίζω	φωτίσω	ἐφώτισα ἐφωτίσθην	πεφώτισμαι	oświecenię
χαίρω	χαρήσομαι	ἐχάρην		raduję się
χράομαι (χρῶμαι)	χρήσομαι	ἐχρησάμην	κέχρημαι	używam
χωρίζω	χωρίσω	ἐχώρισα ἐχωρίσθην	κεχώρισμαι	oddzielam z ἀπο-, δια-
ψεύδομαι		ἐψευσάμην		kłamię
-ὠθέω		ὠσα, ἔωσα		pcham z ἀπ-, ἐξ-

Słownik:

A

ἄβυσσος, -ου, ἡ – otchłań, czeluść
 ἀγαθός, -ή, -όν – dobry
 ἀγαλλιάω – weselić się
 ἀγαπάω – kochać
 ἀγάπη, -ης, ἡ – miłość
 ἀγγέλλω – obwieszczać
 ἄγγελος, -ου, ὁ – posłaniec, anioł
 ἀγιάζω – uświęcać
 ἄγιος, -ια, -ον – święty, -a, -e
 ἀγνοέω – nie wiedzieć
 ἀγοράζω – kupować
 ἄγω, ἡγον (act.), ἡγόμεν (pass.) – prowadzić
 ἀγών, ἀγώνος, ὁ – walka
 ἄγνωφος, -ον – nieściągnięty, nowy
 ἀδελφή, -ης, ἡ – siostra
 ἀδελφός, -οῦ, ὁ – brat, krewny
 ἀδικέω – czynić niesprawiedliwość, szkodzić
 αἰδώς, -οῦς, ἡ – wstyd
 αἷμα, -τος, τό – krew
 αἰνέω – wielbić
 αἰρέω – brać; (med.) wybierać
 αἶρω – podnosić
 αἰτέω (impf., med. ἡτοῦντο) – prosić, żądać
 αἰών, -ῶνος, ὁ – wiek, wieczność
 αἰώνιος, -ον – wieczny
 ἀκάθαρτος, -ον – nieczysty
 ἀκολουθέω – chodzić za, towarzyszyć komuś
 ἀκούω – słuchać
 ἀκριβής, -ές – dokładny
 ἀκριβώς – precyzyjnie
 ἀκρίς, -ίδος, ἡ – szarańcza
 ἀλείφω – namaszczać
 ἀλέκτωρ, -ορος, ὁ – kogut
 ἀλήθεια, -ας, ἡ – prawda
 ἀληθινός, -ή, -όν – prawdziwy
 ἀληθώς – prawdziwie
 ἀλιεύς, -έως, ὁ – rybak
 ἀλιεύω – łowić ryby
 ἀλλά – ale, lecz
 ἀλλήλων – nawzajem (gen.)
 ἄλλομαι – skakać
 ἄλλος, ἄλλη, ἄλλο, -ου, -ης, -ου – inny, inna, inne
 ἀμαθής, -ές – nieuczony
 ἀμαρτάνω – grzeszyć
 ἀμαρτία, -ας, ἡ – grzech, błąd
 ἀμαρτωλός, -όν – grzeszny
 ἀμὴν – zaprawdę, istotnie,
 ἀμνός, -οῦ, ὁ – baranek
 ἀμαρτάνω – grzeszyć
 ἄμπελος, -ου, ἡ – winorośl, krzew winny
 ἀμπελὼν, ὦνος, ὁ – winnica
 ἀμφιέννυμι – odziewać

ἀναβαίνω, ἀνέβαινον – iść do góry
 ἀνάδεξις, -εως, ἡ – pojawienie się
 ἀναιρέω – (aor.: ἀνεῖλον) usuwać, zabić
 ἀνακλίνω – włożyć, położyć, kłaść
 ἀναλίσκω – niszczyć, zabijać
 ἀναμνησκω – przypominać (sobie)
 ἀνάμνησις, -εως – przypomnienie
 ἀναπίπτω – kłaść się, rozłożyć się
 ἀνάστασις, -εως, ἡ – zmartwychwstanie
 ἀνελεήμων, -ον – nielitościwy
 ἀνὴρ, ἀνδρός, ὁ – mąż, człowiek
 ἄνθρωπος, -ου, ὁ – człowiek
 ἀνίστημι – powstać, zmartwychwstać
 ἀνοίγω – otwierać
 ἄνομος, -ον – bezprawny
 ἀντάλλαγμα, -τος, τό – zamiana
 ἀντλέω – czerpać, wyciągać
 ἄνω – wysoko
 ἄνωθεν – z góry
 ἀπαιτέω – żądać z powrotem
 ἅπαξ – jeden raz
 ἀπείραστος, -ον – nie podlegający próbie
 ἄπιστος, -η, -ον – niewierny
 ἀπό – (z gen.) z, od
 ἀποθνήσκω – umierać
 ἀποκάλυψις, -εως, ἡ – objawienie
 ἀποκρίνομαι – odpowiadam
 ἀποκτείνω – (fut. ἀποκτενῶ) zabić
 ἀποστέλλω – posyłam
 ἄπτω – zapalać, (med.) dotyczyć
 ἀπώλεια, -ας, ἡ – zniszczenie
 ἀργύριον, -ου, τό – pieniądze, srebro
 ἀργυροῦς, -ᾶ, -οῦν – srebrny
 ἀρέσκω – podobać się
 ἀρετή, -ης, ἡ – cnota
 ἀριθμέω – liczyć
 ἀριθμός, -ου, ὁ – liczba
 ἀριστερός, -ά, -όν – lewy
 ἀρκέω – wystarczyć
 ἀρνέομαι – zaprzeczać
 ἀρνίον, -ου, τό – baranek, jagnię
 ἀρπάζω – porywać
 ἄρρωστος, -ον; -ου, – będący bez sił, chory
 ἄρτι – teraz
 ἄρτος, -ου, ὁ – chleb
 ἀρχή, -ης, ἡ – początek
 ἀρχιτρίκλινος, -ου, ὁ – nadzorca sali biesiadnej
 ἄρχω – rządzić, rozpoczynać
 ἄρωμα, -τος, τό – wonny korzeń
 ἀσεβής, -ές – bezbożny
 ἀσθενέω – być chorym, słabym
 ἀσπασμός, -οῦ, ὁ – pozdrowienie
 ἀσσάριον, -ου, τό – as, moneta 1/16 denara
 ἀσφαλής, -ές – niezawodny
 αὐλή, -ης, ἡ – dziedziniec
 αὐξάνω – powiększać, wzrastać

ἀφαιρέω – odciąć, odejmować
 ἀφεδρών, -ῶνος, ὁ – ustęp, toaleta
 ἄφεσις, -έσεως, ἡ – odpuszczenie
 ἀφίημι – odpuszczać
 ἀφόβως – bez lęku
 ἄφρονος, -ον – niemy, milczący
 ἄφρων, -ον – głupi

B

βαθύς, -εία, -ύ – głęboki
 βαίνω – iść
 βάλλω – rzucać
 βαπτίζω – chrzczyć, myć
 βάπτω – zanurzać, maczać
 βασίλεια, -ας, ἡ – królowa
 βασιλεία, -ας, ἡ – królestwo
 βασιλεύς, -έως, ὁ – król
 βαστάζω (fut. βαστάσω) – dźwigać, nosić
 βῆμα, -τος, τό – stopień, trybuna
 βίβλος, -ου, ἡ – księga
 βιβρώσκω – zjadać
 βιόω – żyć
 βλαστάω – kiełkować
 βλέπω – patrzeć, spoglądać
 βόσκω – paść, żywić
 βραχίον, -οντος, ὁ – ramię, moc boska

Γ

γαμέω – żenić się
 γάμος, -ου, ὁ – uczta weselna
 γάρ – bo, bowiem, gdyż
 γαστήρ, -τρός, ἡ – brzuch, łono
 γείτων, -ονος, ὁ – sąsiad
 γεμίζω – napętniać
 γενετή, -ῆς, ἡ – urodzenie
 γεννάω – dawać życie, rodzić
 γένος, -ους, τό – ród
 γέρων, -οντρος, ὁ – starzec
 γεωργός -οῦ, ὁ – rolnik
 γῆ, -ῆς, ἡ – ziemia
 γηράσκω – starzeć się
 γίνομαι – stawać się, zaistnieć
 γινώσκω – znać, wiedzieć
 γλαῦξ, -κος, ἡ – sowa
 γλυκύς, -εια, -ύ – słodki
 γλώσσα, -ης, ἡ – język
 γλωσσόκομος, -ου, τό – sakiewka, szkatuła
 γνωφεύς, έως, ὁ – folusznik, pilśniarz
 γονεῖς, έως, acc. pl. γονεῖς od [γονεῖς, -έως, ὁ]
 – w NT tylko l. mn. - rodzice
 γόνυ, γόνατος, τό – kolano
 γογγύζω – szemrać, szeptać
 γράφω – pisać
 γρηγορέω – czuwać
 γυνή, -αικός, ἡ – kobieta

Δ

δαιμόνιον, -ου, τό – demon, zły duch
 δαίμων, -ονος, ὁ – demon, zły duch
 δακρύω – (aor. ἐδάκρυσα) płakać
 δάκτυλος, -ου, ὁ – palec
 δέ – zaś, a
 δέησις, -εως, ἡ – prośba
 δεῖ (imperf. ἔδει) – trzeba, należy
 δείκνυμι – pokazywać
 δειπνέω – jeść
 δεῖπνον, -ου, τό – uczta, wieczerza
 δένδρον, -ου, τό – drzewo
 δεξιός, -ά, -όν – prawy
 δέρω – bić, chłostać
 δεσπότης, -ου, ὁ – władca, pan
 δέχομαι – przyjmować
 δέω – wiązać
 δηλόω – czynić jasnym, ujawniać
 διά – przez (z gen.); z powodu (z acc.)
 διακονέω – służyć
 διακρίνω – czynię różnicę, waham się
 διαπορέω – zastanawiać się
 διαταράσσω – wprowadzać w zamieszanie
 διδάσκαλος, -ου, ὁ – nauczyciel
 διδάσκω – uczyć
 δίδωμι – daję
 δίκαιος, -α, -ον – sprawiedliwy
 δικαιοῦ – czynić sprawiedliwym
 δικαίως – słusznie, sprawiedliwie
 διψάω – pragnąć, być spragnionym
 διώκω – (fut. διώξω) ścigać
 δοκέω – sądzić, mniemać
 δόξα, -ης, ἡ – chwała, sława
 δοῦλος, -ου, ὁ – niewolnik, sługa
 δύναμαι – mogę, jestem zdolny
 δύναμις, -εως, ἡ – moc, potęga, cud
 δύνω – znikać
 δῶρον, -ου, τό – dar

E

εἶω – pozwalać
 ἐγγίζω – zbliżać się
 ἐγγράφω – zapisać
 ἐγγύς – blisko
 ἐγείρω – wstawać
 ἐγώ – ja
 ἐθέλω = θέλω – chcieć
 ἔθνος, -ους, τό – naród, plemię
 ἔθος, -ους, τό – zwyczaj
 εἰ – jeśli, czy, że, jeśli tylko
 εἶδος, -ους, τό – postać, wygląd, kształt
 εἰκών, -όνος, ἡ – obraz, podobieństwo
 εἰμί – jestem
 εἶπεν – aor. (przeszły dok.) od λέγω – powiedział
 εἰπών – aor. participium od λέγω
 εἰρήνη, -ης, ἡ – pokój, harmonia
 εἰς – (z acc.) do, w stronę

εἷς, μία, ἓν – jeden, jedna, jedno
 εἰσπορεύομαι – wchodzić
 ἐκ, ἐξ – (z gen.) z, od, spośród, z powodu
 ἐκβάλλω – wyrzucać
 ἐκεῖνος, ἐκεῖνη, ἐκεῖνο – tamten, tamta, tamto
 ἐκκλησία, -ας, ἡ – zgromadzenie, kościół
 ἐκλέγομαι – wybrać (sobie, dla siebie)
 ἐκμάσσω (aor. ἐξέμαξα) – osuszyć, wytrzeć
 ἐκτείνω – wyciągnąć, rozciągnąć
 ἐκτινάσσω – strzącać
 ἐκών, ἐκούσα, ἐκόν – chętny
 ἐλαίον, -ου, τό – oliwa, olej z oliwek
 ἐλέγχω – wykazywać
 ἐλεέω – litować się, mieć miłosierdzie
 ἐλεημοσύνη, -ης, ἡ – jałmużna
 ἔλεος, -ους, τό – miłosierdzie
 ἐλευθερώ – wyzwalać
 ἔλκω – ciągnąć, wlec
 ἐλπίζω – spodziewać się
 ἐλπίς, -δος, ἡ – nadzieja
 ἐν – (z dat.) w
 ἐνδυναμώ – wzmacniać, stać się silnym
 ἔνεκα – z powodu, ze względu na
 ἔνεκεν – dlatego, z tego powodu
 ἐνιαυτός, -οῦ, ὁ – rok
 ἐννεύω – skinąć, dawać znaki
 ἐνταλμα, -τος, τό – nakaz, przepis
 ἐντέλλομαι – nakazywać, rozkazywać
 ἐντεῦθεν – stąd, z tego, na drugą stronę
 ἐνώπιον – przed, wobec (z gen.)
 ἐξαίρέω – wyjmować, usuwać
 ἐξουσία, -ας, ἡ – autorytet, moc
 ἑορτή, -ης, ἡ – święto
 ἐπαύριον – następnego dnia
 ἐπειδύομαι – wdziawać na wierzch
 ἐπειδύτης, ου, ὁ – płaszcz
 ἐπί – na, po (z gen.); na, w, nad (z dat.); poprzez, po (z acc.)
 ἐπίβλημα, -τος, τό – łata
 ἐπιθυμέω – pragnąć, pożądać
 ἐπιλανθάνομαι – zapominać
 ἐπιμένω – pozostawać, trwać
 ἐπιπράττω – przyszywać
 ἐπίσκοπος, -ου, ὁ – opiekun, strażnik
 ἐπίσταμαι – widzieć
 ἐπιστολή, -ης, ἡ – list
 ἐργάζομαι – robić, pracować
 ἔργον, -ου, τό – czyn
 ἔρημος, -ου, ἡ – pustynia
 ἔρις, -ιδος, ἡ – kłótnia
 ἔρχομαι – iść, przychodzić
 ἐρωτάω – pytać, prosić, błagać
 ἐσθίω – jeść
 ἔτος, -ους, τό – rok
 εὖ – dobrze
 εὐαγγελίζω – głosić dobrą nowinę

εὐαγγέλιον, -ου, τό – ewangelia
 εὐγενής, -ές – szlachetnie urodzony
 εὐρίσκω – znajdować
 εὐσεβής, -ές – pobożny
 εὐχαριστέω – być wdzięcznym
 εὐχομαι – modlić się
 ἔχω (εἶχον niereg. imperf.) – mieć

Z

ζεύγνυμι – wiązać, ujarzmić
 ζηλώω – zabiegać, być zazdrosnym
 ζητέω – szukać
 ζήω – żyć
 ζωή, -ης, ἡ – życie
 ζωννύω – (imperf. ἐζώννουν, fut. ζώσω) opasać

H

ἡγεμών, -όνος, ὁ – wódz, przywódca
 ἡγέομαι – przewodzić
 ἡκω – przychodzić
 ἥλιος, -ου, ὁ – słońce
 ἥλος, -ου, ὁ – gwóźdź
 ἡμέρα, -ας, ἡ – dzień
 ἡμισυς, -εια, -υ; -ους, -είας, -ους – połowa

Θ

θάλασσα, -ης, ἡ – morze
 θανατόω – uśmiercać
 θάπτω (aor. ἔθαψα) – grzebać kogoś
 θέλημα, -τος, τό – wola, pragnienie
 θέλω, ἐθέλω – chcieć
 θερίζω – zbierać żniwo
 θερισμός, -οῦ, ὁ – żniwo
 θερμαίνομαι – grzać się
 θεωρέω – oglądać, patrzeć, przyglądać się
 θεός, -οῦ, ὁ – Bóg
 θεραπεύω – uzdrawiać
 θέρος, -ους, τό – lato
 θήλυς, -εια, -υ – żeński
 θησαυρίζω – zbierać skarby
 θησαυρός, -οῦ, ὁ – skarb
 θλίβω – uciskać
 θλίψις, -εως, ἡ – ucisk, utrapienie
 θρέμμα, -τος, τό – zwierzę domowe
 θρίξ, τριχός, ἡ – włos
 θυγάτηρ, θυγατρός, ἡ – córka
 θύω – składać w ofierze
 θώραξ, -ακος, ὁ – pancerz

I

ιάομαι – uzdrawiać
 ἴδε, ἰδοῦ – oto, oto on, spójrz, zobacz!
 ἴδιος, -α, -ον – swój własny, osobisty
 ἱερόν, -οῦ, τό – świątynia
 ἱμάτιον, -ου, τό – szata, ubranie, płaszcz
 ἵνα – aby, żeby

ἵππεύς, έως, ό – jeździec
 ἵρις, ἱριδος, ή – tęcza
 ἴσος, η, ον – równy
 ἴστημι – stać, stawiać
 ἰσχύς, -ύος, ή – potęga, moc
 ἰχθύς, -ύος, ό – ryba

K

καθαίρω – oczyszczać
 καθαρίζω – czynić czystym
 καθαρισμός, οὔ, ό – oczyszczenie
 κάθημαι – usiąść, siedzieć
 καθίζω – posadzić
 καθώς – jak, tak jak
 καί – i, również, a
 καινότης, -ητος, ή – nowość
 καιρός -οὔ, ό – czas
 καίω – zapalać
 κακός, -ή, -όν – zły
 κακῶς – źle
 καλέω – wołać
 καλός, -ή, -όν – piękny, dobry
 καλύπτω – zakrywać
 καλῶς – dobrze
 κανών, -όνος, ό – strefa działania, miara, reguła
 καρδία, -ας, ή – serce
 καρπός -οὔ, ό – owoc
 κατά – w dół, z (z gen.); wzdłuż, poprzez, według (z acc.)
 κατακρίνω – potępić, osądzać
 κατάλυμα, -τος, τό – gospoda, kwatera
 καταργέω – czynić bezużytecznym
 καταρτίζω – naprawiać
 καυχάομαι – chwalić się
 κεράννυμι – mieszać, przygotowywać
 κερδαίνω – zyskiwać
 κέρμα, -ατος, τό – moneta
 κεφαλή, -ης, ή – głowa
 κήπος, -ου, ό – ogród
 κήρυξ, -κος, ό – herold
 κηρύσσω – publicznie głosić
 κήτης, -ους, τό – potwór morski, ryba
 κλαίω – płakać
 κλάσμα, -τος, τό – ułomek, kawałek
 κλείω – zamykać
 κλέπτω, -ου, ό – złodziej
 κλημα, -τος, τό – latorośl
 κλίνω – kłaść
 κοιμάομαι – śpię
 κοινός – czynić nieczystym
 κολλάομαι – łączyć się
 κόλπος, -ου, ό – zagłębienie, łono, zagłębienie
 κολυμβήθρα, -ας, ή – basen, sadzawka
 κοινορτός, -οὔ, τό – proch, kurz, pył
 κοπιάω – ciężko pracować
 κόραξ, -ακος, ό – kruk
 κορέννυμι – być nasyconym

κόσμος, -ου, ό – świat
 κράβατος -ου, ό – łoże, mata
 κράζω – krzyczeć
 κραταιόομαι - (pass.) stawać się silnym
 κραυγάζω – głośno wołać
 κρέας, κρέως (κρέατος), τό – mięso
 κρίθινος, -η, -ον – jęczmienny
 κρίνω – sądzę
 κρυπτός, -ή, -όν – ukryty
 κρούω – pukać, kołatać
 κρυφαῖος, -α, -ον – ukryty
 κύμα, -τος, τό – fala
 κρίπτω – ukrywać
 κτάομαι – nabywać
 κτίζω – stwarzam
 κύων, κυνός, ό – pies
 κύριος, -ου, ό – Pan
 κώμη, -ης, ή – wioska

Λ

λαγχάνω – otrzymywać (od losu, od Boga)
 λαῖλαψ, -απος, ή – wichura
 λαλέω – mówić, rozmawiać
 λαμβάνω – biorę
 λαμπάς, -άδος, ή – lampa, pochodnia
 λάρυγξ, -γγος, ό – gardło
 λατρεύω – służyć
 λέγω – mówić
 λείπω – opuszczać
 λευκός, -ή, -όν – biały
 λέων, -οντος, ό – lew
 ληστής, -οὔ, ό – rozbójnik
 λίθος, -ου, ό – kamień
 λιμήν, -ένος, ό – przystań
 λόγος, -ου, ό – słowo
 λυπέω – smucić się
 λίτρα, -ας, ή – funt (rzymski) = 327,45 gram
 λύω – rozwiązuję, uwalniam

M

μαθητής, -οὔ, ό – uczeń
 μάλα – bardzo
 μαλακία, -ας, ή – słabość, choroba
 μάλλον – bardziej
 μανθάνω – uczyć się
 μαρτυρέω – świadczyć
 μαρτυρία, -ας, ή – świadectwo
 μάχαιρα, -ης, ή – nóż, miecz
 μεθερμηνεύομαι – być tłumaczonym
 μέλαν -ανος, τό – atrament
 μέλας, -αινα, -αν – czarny
 μέλλω – zamierzać
 μέλος, -ους, τό – członek
 μέντοι – jakkolwiek
 μένω – pozostawać
 μερίζω – (aor. pass. ἐμερίσθην) dzielić
 μεριμνάω – martwić się

μερίζω – dzielić
μέρος, -ους, τό – część, dział
μέσος, -η, -ον – środkowy, w środku
μετά – z, wśród (z gen.), po, za, z tyłu (z acc.)
μεταβαίνω – odchodzić
μετανοέω – nawracać się
μετρητής, -ου, ό – miara
μήν, μήνος, ό – miesiąc
μήτηρ, μητρός, ή – matka
μίγμα, -τος, τό – mieszanina
μικρός, -ά, -όν – mały
μιμνήσκω – przypominać sobie
μισέω – nienawidzić, czuć wstręt
μνᾶ, ᾶς, ή – mina (=100 drachm)
μνημείον, -ου, τό – grobowiec, pomnik
μοῖρα, ας ή – los, przeznaczenie
μονογενής, -ές – jednorodzony
μόνον – jedynie, tylko
μόνος, η, ον – jedyny
μῦς, μυός, ό – mysz
μύρον, -ου, τό – wonny olejek
μυστήριον, -ου, τό – tajemnica

N

νεανίας, -ου, ό – młodzieniec
νεκρός, -ά, -όν – martwy
νησος, -ου, ή – wyspa
νηστεία, -ας, ή – post
νηστεύω – pościć
νικάω – zwyciężać
νιπτήρ, -ήρος, ό – miednica
νίπτω (fut. ἔνιψα) – myć, obmywać
νομίζω – myśleć, przypuszczać
νόσος, -ου, ή – choroba
νοῦς, οὔ (-ός), ό – rozum
νύξ, νυκτός, ή – noc
νύσσω – kłuć, przebijać

Ξ

ξηραίνω – suszyć
ξηρός, -ά, -όν – suchy
ξύλον, ου, τό – drzewo, kij, pałka

O

ὁδηγέω – prowadzić, pouczać
ὁδός, -οῦ, ή – droga, podróż
ὁδοός, -όντος, ό – ząb
οἶδα – wiedzieć
οἶκος, -ου, ό – dom, mieszkanie
οἰκοδομέω – budować, wzmacniać
οἰκτίρμων, -ον – litościwy, miłosierny
οἶνος, -ου, ό – wino
τὸ ὄμμα, -τος, τό – oko
ὄμνυμι – przysięgać
ὅμοιος, -α, -ον – równy, podobny do
ὁμοίω – czynić podobnym, być podobnym

ὁμοίως – tak samo, w ten sam sposób
ὀνίνημι – mieć korzyść
ὄνομα, -τος, τό – imię, tytuł
ὄνος, ου, ό, ή – osioł, oślica
ὀνωμάζω – nazywać (ὠνόμασεν – aor.)
ὄξος, -ους, τό – ocet winny
ὄξύς, -εῖα, -ύ – ostry, szybki
ὀπίσω – za, z tyłu
ὅπου – gdzie, dokąd
ὀράω – widzieć, zobaczyć, spostrzec
ὄρος, -ους, τό – góra
ὅς, ή, ὅ – który, która, które
ὀστοῦν (ὀστέον), -οῦ, τό – kość
ὅτι – że; dlatego że, ponieważ
οὐαί – biada!
οὐδείς, οὐδεμία, οὐδέν – ani jeden
οὐρανός, -οῦ, ό – niebo
οὖς, -ώτός, τό – ucho (dat. pl. ὠσίν; acc. pl. ὠτα)
οὗτός, αὕτη, τοῦτο – ten, ta, to
οὕτως – tak, w ten sposób
ὀφείλω – być zobowiązanym
ὀφθαλμός, -οῦ, ό – oko
ὄφης, ὄφεως, ό – wąż
ὀφρῦς, ὀφρύος, ή – brew, brzeg
ὄχλος, -ου, ό – tłum, rzesza
ὄψις, ὄψεως, ή – wygląd zewnętrzny, pozory, twarz

Π

παιδεύω – wychowywać
παιδίον, -ου, τό – dziecko
παῖς, -ιδός, ό, ή – dziecko
πάλαι – dawno, od dawna
πάλιν – znów, z powrotem
παρακαλέω – pocieszać, prosić
παράπτωμα, -τος, τό – wykroczenie
παρθένος, -ου, ή – młoda dziewczyna
παροιμία, -ας, ή – przypowieść
παρησία, -ας, ή – otwartość, jawność
πᾶς, πᾶσα, πᾶν – wszystko, każdy
πάσχω – cierpieć
πατάττω – uderzać
πατήρ, πατρός, ό – ojciec
πατρίς, πατρίδος, ή – ojczyzna
παύω – kończyć
πείθω – przekonywać
πεινάω – być głodnym, łaknąć
πέμπω – posyłam
περί – o, odnośnie (z gen.); wokół (z acc.)
περιπατέω – kroczyć, chodzić, krążyć
περιστερά, -ᾶς, ή – gołębicą
περισσεύμα, -τος, τό – obfitość, pełnia
περισσεύω – mieć obfitość
περισσός, -ή, -όν – nadmierny
πηγή, -ης, ή – źródło
πῆχυς, -εως, ό – łokieć

πιάζω – (aor. ἐπιάσα) pojmąć
 πίμπλημι – napęniać
 πίνω – pić
 πιπράσκω – sprzedawać
 πίπτω – upadać
 πιστεύω – wierzę
 πίστις, -εως, ἡ – wiara
 πιστός, -ή, -όν – wierzący, wierny
 πλανάω – zwodzić
 πλεονάζω – pomnażać
 πλευρά, -ᾶς, ἡ – bok
 πληθύνω – powiększać
 πληρόω – napęlnić, wypełnić
 πλοῖον, -ου, τό – łódź
 πλοιῆριον, -ου, τό – mała łódka
 πλοῦς, οὔ, ὁ – żegluga
 πλούσιος – bogaty
 πνεῦμα, -τος, τό – duch, wiatr
 πνέω – wiać, dąć, dmuchać
 πόθεν – skąd
 ποιέω – robić, czynić (ἐποίησεν – aor.)
 ποιητής, -οῦ, ὁ – poeta
 ποιμαίνω – paść, być przewodnikiem
 ποιμήν, -ένος, ὁ – pasterz
 ποῖος, -α, -ον – jaki? jakiego rodzaju?
 πόλις, -εως, ἡ – miasto
 πολίτης, -ου, ὁ – obywatel
 πολύς, πολλή, πολύ, -οῦ, -ῆς, -οῦ – liczni, wielu
 πονηρός, -ά, -όν – zły, grzeszny
 πορεύομαι – iść
 πόρρω – daleko
 πορφυροῦς, -ᾶ, -οῦν – purpurowy
 ποταμός – jakiego rodzaju, cóż to za...
 πούς, ποδός, ὁ – stopa (dat. pl. ποσὶν)
 πράκτωρ, -ορος, ὁ – dozorca, wykonawca
 πρό – (z gen.) przed, przy, z przodu, w obliczu
 πράσσω – czynić
 προάγω – wyprowadzać
 πρόβατον, -ου, τό – owca
 προέρχομαι – iść na czele
 προπάτωρ, -ορος, ὁ – przodek
 πρός – do, ku, u, przeciw (z acc.); przy, obok
 (z dat.); dla (z gen.); + τό + inf. – aby, żeby
 προσκολλάομαι – być połączonym (sklejonym),
 przylgnąć ściśle
 προσκόπτω – potykać się
 προσπίπτω – upadać
 πρόσωπον, -ου, τό – twarz, oblicze
 προφάσις, -εως, ἡ – pretekst
 προφήτης, -ου, ὁ – prorok
 προφήτις, προφήτιδος, ἡ – prorokini
 πτέρνα, -ης, ἡ – pięta
 πτέρυξ, -υγός, ἡ – skrzydło
 πτύω – spluwać
 πτώμα, -τος, τό – ciało zmarłego
 πυλῶν, -ῶνος, ὁ – brama, wrota
 πυκνάνομαι – dowiadywać się

πῦρ, πυρός, τό – ogień
 πωλέω – sprzedawać
 πῶλος, -ου, ὁ – młody osioł, źrebię
 πῶς – jak

P

ῥάπισμα, -τος, τό – cios, uderzenie w policzek
 ῥάκος, -ους, τὸ – kawałek szmaty
 ῥήγνυμι – rozrywać
 ῥήτωρ, -ορος, ὁ – mówca
 ῥῆμα, -τος, τό – słowo
 ῥήω – płynąć
 ῥίπτω – rzucać
 ῥύομαι – ratować
 ῥύσις, -εως, ἡ – wpływ, wypływ

Σ

σάκκος, -ου, ὁ – wór
 σάλπιγξ, -ιγγος, ἡ – trąba
 σαπρός, ἁ, ὄν – zepsuty, zgniły, zły
 σάρξ, σαρκός, ἡ – ciało (łac. caro)
 σβέννυμι – gaszę
 σημαίνω – zapowiadać
 σημείον, -ου, τό – znak
 σήμερον – dziś, dzisiaj
 σκάπτω – kopać
 σκέλος, -ους, τό – noga, goleń
 σκεῦος, -ους, τό – naczynie, waza
 σκοτία, -ας, ἡ – ciemność
 σκότος, -ους, τό – ciemność, mrok
 σοφός – mądry
 σπείρω – siew
 σπέρμα, -τος, τό – nasienie, ziarno, potomstwo
 σπερμολόγος, -ου, ὁ – zbierający siew,
 nowinkarz
 σποδός, -οῦ, ἡ – popiół, proch
 σταυρός, -οῦ, ὁ – krzyż
 σταυρόω – ukrzyżować
 σταχὺς, -υός, ὁ – kłos
 στέλλω – posłać
 στέφανος, -ου, ὁ – wieniec, korona
 στῆθος, -ους, τό – pierś, klatka piersiowa
 στηρίζω – utwierdzać
 στόμα, -τος, τό – usta
 στρατιώτης, -ου, ὁ – żołnierz
 στρέφω – obracać
 στρουθίον, -ου, τό – wróbel
 σύ – ty
 συγχράομαι – przystawać przyjaźnie
 συζητέω – dociekać, dyskutować
 συκῆ, ἥς, ἡ – drzewo figowe
 σύν – z (z dat.)
 συνάγω – zbierać, gromadzić
 συνανακέομαι – siedzieć za stołem
 συνίημι – rozumieć
 συνοδεύω – podróżować razem
 σφραγίς, -γίδος, ἡ – pieczęć

σχίσμα, -τος, τό – rozdzielenie
 σώζω – zbawiać
 σῶμα, -τος, τό – ciało (łac. corpus)
 σωτήρ, -ήρ, ὁ – zbawiciel
 σωτήριος, -ον – przynoszący zbawienie
 σώφρων, -ον – roztropny, rozważny

T

τάλαντον, -ου, τό – talent
 ταπεινός – zniżać, upokarzać
 ταρασσω – podburzać
 τάσσω – umieszczać
 ταχέως – szybko
 ταχύς, -εία, -ύ – szybki
 τέκνον, -ου, τό – dziecko
 τελειόω – spełniać do końca
 τελέω – kończyć, wypełniać
 τέλος, -ους, τό – koniec
 τελώνης, -ου, ὁ – celnik, poborca podatkowy
 τέρας, -ος, τό – cud
 τηρέω – pilnować, strzec, zachowywać
 τίθημι – kłaść
 τίκτω – rodzić
 τιμάω – oddawać cześć, czcić
 τίς, τί – kto?, co?
 τολμάω – ośmielać się
 τόπος, -ου, ὁ – miejsce
 τότε – wtedy
 τράπεζα, -ης, ἡ – stół
 τρέπω – obracać
 τρέφω – karmić, żywić
 τρέχω – bieć
 τυγχάνω – zdarzać się
 τυφλός, -ή, -όν – niewidomy

Y

ὑδρία, -ας, ἡ – dzban, stągiew
 ὕδωρ, ὕδατος, τό – woda
 ὑγιής, -ές – zdrowy
 υἱός, -οῦ, ὁ – syn
 ὑπάγω – odchodzić, usuwać się
 ὑπάρχω – być, istnieć
 ὑπέρ – na korzyść, w obronie, dla, za, z powodu (z gen.); nad, ponad (z acc.)
 ὑπήκοος, -ον – posłuszny, uległy
 ὕπνος, -ου, ὁ – sen
 ὑπό – przez, z powodu, ze strony (z gen.); pod, w czasie (z acc.)
 ὑπόδειγμα, -τος, τό – przykład, wzór
 ὑπόδημα, -τος, τό – sandał
 ὑπομιμνήσκω – przypominać (komuś)
 ὑψόω – wywyższać

Φ

φαίνω – pokazywać, jaśnieć
 φανερόω – czynić jawnym, objawiać

φανερώς – otwarcie
 φανός, -οῦ, ὁ – lampa
 φάτις, -ης, ἡ – żłób
 φέρω – nieść
 φεύγω – uciekać
 φημί – mówić
 φιλέω – kochać, lubić
 φίλος, -ου, ὁ – przyjaciel
 φοβέομαι – bać się
 φόβος, -ου, ὁ – lęk
 φοινεύς, -έως, ὁ – morderca
 φοινεύω – mordować, zabijać
 φωνέω – wydawać głos, wołać
 φωτίζω – oświecać, rozświetlać
 φραγέλλιον, -ου, τό – bicz, *flagellum*
 φυλάσσω – strzec
 φυτεύω – sadzić
 φύω – wyrastać
 φωνέω – wydawać głos, wykrzykiwać
 φωνή, -ης, ἡ – głos
 φωτίζω – oświećlam

X

χαίρω – witać, cieszyć się
 χαλκοῦς, -ῆ, -οῦν – spiżowy
 χάρις, -ος, ἡ – łaska
 χαρά, -ας, ἡ – radość
 χειμῶν, -ῶνος, ὁ – burzliwa pogoda, nawałnica, zima
 χεῖρ, χειρός, ἡ – ręka
 χιτών, χιτῶνος, ὁ – tunika
 χιών, χιόνος, ἡ – śnieg
 χράομαι – używać, posługiwać się
 χρεία, -ας, ἡ – potrzeba, konieczność
 Χριστός, -οῦ, ὁ – Chrystus, namaszczony
 χρυσοῦς, χρυσῆ, χρυσοῦν – złoty
 χώρα, -ας, ἡ – kraj, region
 χωρίζω – oddzielać

Ψ

ψάλλω (fut. ψαλῶ) – śpiewać
 ψεύδομαι – kłamać
 ψευδός, -ους, τό – fałsz, kłamstwo
 ψεύστης, -ου, ὁ – kłamca
 ψυχή, -ῆς, ἡ – dusza, życie
 ψυχός, -ους, τό – zimno, chłód

Ω

ώρα, -ας, ἡ – godzina
 ὥσπερ – jak, podobnie jak
 ὠτίον, -ου, τό – ucho

Bibliografia

Wybrane gramatyki

- Auerbach M., Golias M., *Gramatyka grecka*, Warszawa ⁴1985.
- Bardski K., *Ἡ κοινὴ διάλεκτος, podręcznik do nauki języka greckiego Nowego Testamentu*, Warszawa ⁴2008.
- Blass F., Debrunner A., *Grammatica del Greco del Nuovo Testamento*, Brescia ²1997.
- Borio F. *Grammatica greca, parte prima, teoria*, Torino 1963.
- Borowska M., *Μορμολύκη, książka do nauki języka starogreckiego*, Warszawa 1996.
- Golias M. *Wstępna nauka języka greckiego, teksty*, Warszawa ⁹1979.
- Golias M. *Wstępna nauka języka greckiego, teksty, preparacje*, Warszawa ⁹1979.
- Jurewicz O., *Gramatyka historyczna języka greckiego*, Warszawa ²1999.
- Korusowie A. i K., *Hellenike glotta, podręcznik do nauki języka greckiego*, Kraków ²1997.
- Moulton J. H., *The Vocabulary of the Greek Testament, illustrated from the Papyri and other non-literary sources*, London 1963.
- Paciorek A. (red.), *Elementy składniowe języka greckiego*, Kielce 2001.
- Penar T., *Graecitas Neotestamentaria, intensywny kurs podstawowy, gramatyka, preparacje*, Pelplin 1993.
- Rosłon J. W. L., *Gramatyka języka greckiego, oparta na tekstach Starego a zwłaszcza Nowego Testamentu dla studentów biblistyki i nauk pokrewnych*, 1990.
- Smyth H. W., *Greek Grammar*, Cambridge 1984 (reprint).
- Swetnam J., *An Introduction to the Study of New Testament Greek*, v. 1 – 2, Roma ²1998.
- Szamocki G., *Greka Nowego Testamentu*, Pelplin ²2005.
- Wallace D. B., *Greek Grammar Beyond the Basics*, Michigan 1996.
- Young R. A., *Intermediate New Testament Greek, a Linguistic and Exegetical Approach*, Nashville 1994.
- Zerwick M., *Biblical Greek*, Roma ⁷2001.
- Zerwick M., Grosvenor M., *A Grammatical Analysis of the Greek New Testament*, ⁵Roma 1996.

Wybrane słowniki

- Abramowiczówna Z., *Słownik grecko-polski*, t. 1 – 4, Warszawa 1958 – 1965.
- Abramowiczówna Z., Appel W., *Słownik polsko-starogrecki*, Toruń 2006.
- Bauer W., *A Greek-English Lexicon of the New Testament and Other Early Christian Literature*, rev. and augment. by W. F. Arndt, F. W. Gingrich, F. W. Danker, Chicago ³2000.
- Montanari F., *Vocabolario della lingua greca*, Trento ²2004.
- Popowski R., *Wielki słownik grecko-polski Nowego Testamentu wydanie z pełną lokalizacją greckich haseł, kluczem polsko-greckim oraz indeksem form czasownikowych*, Warszawa ⁴2006.
- Popowski R., *Słownik grecko-polski Nowego Testamentu*, Warszawa ³2007.
- Liddell H. G., Scott R. *A Greek-English Lexicon*, Oxford 1968.
- Thayer J. H., *Thayer's Greek-English Lexicon of the New Testament, Coded with Strong's Concordance Numbers*, Peabody ⁸2007.
- Trench R. C., *Trench's Synonyms of the New Testament*, Grand Rapids 2000.
- Trenchard W. C., *Complete Vocabulary Guide to the Greek New Testament*, Grand Rapids 1998.

	Przegląd koniugacji – λύω					
	Praesens		Futurum			Imperfectum
	Activum	Med./Pass.	Activum	Medium	Passivum	Activum
Indicativus	λύω λύεις λύει λύομεν λύετε λύουσι(ν)	λύομαι λύῃ λύεται λύόμεθα λύεσθε λύονται	λύσω λύσεις λύσει λύσομεν λύσετε λύσουσι(ν)	λύσομαι λύσῃ λύσεται λύσόμεθα λύσεσθε λύσονται	λυθήσομαι λυθήσῃ λυθήσεται λυθησόμεθα λυθήσεσθε λυθήσονται	ἔλυον ἔλυες ἔλυε(ν) ἐλύομεν ἐλύετε ἐλύον
Coniunctivus	λύω λύῃς λύῃ λύωμεν λύῃτε λύωσι(ν)	λύωμαι λύῃ λύῃται λύώμεθα λύῃσθε λύωνται				Med./Pass ἐλύομην ἐλύου ἐλύετο ἐλύόμεθα ἐλύεσθε ἐλύοντο
Optativus	λύοιμι λύοις λύοι λύοιμεν λύοιτε λύοιεν	λυοίμην λύοιο λύοιτο λυοίμεθα λύοισθε λύοιντο	λύσοιμι λύσοις λύσοι λύσοιμεν λύσοιτε λύσοιεν	λυσοίμην λύσοιο λύσοιτο λυσοίμεθα λύσοισθε λυσοιντο	λυθησοίμην λυθήσοιο λυθήσοιτο λυθησοίμεθα λυθησοισθε λυθήσονται	
Imperativus	λῦε λύετο λύετε λύνεσθαι	λύου λύνεσθω λύεσθε λύνεσθωσαν				
Participium	λύων, -οντος; λύουσα, -ης; λῦον, -οντος;	λυόμενος λυομένη λυόμενον	λύσων, -οντος; λύουσα, -ης; λῦσον, -οντος;	λυσόμενος λυσομένη λυσόμενον	λυθησόμενος λυθησομένη λυθησόμενον	
Inf.	λύειν	λύεσθαι	λύσειν	λύσεσθαι	λυθήσεσθαι	

	Przegląd koniugacji – λύω					
	Aoryst			Perfectum		Plusquam-perfectum
	Activum	Medium	Passivum	Activum	Med./Pass.	Activum
Indicativus	ἔλυσα ἔλυσας ἔλυσε(ν) ἐλύσαμεν ἐλύσατε ἔλυσαν	ἐλυσάμην ἐλύσω ἐλύσατο ἐλυσάμεθα ἐλύσασθε ἐλύσαντο	ἐλύθην ἐλύθης ἐλύθη ἐλύθημεν ἐλύθητε ἐλύθησαν	λέλυκα λέλυκας λέλυκε(ν) λελύκαμεν λελύκατε λελύκασι(ν)	λέλυμαι λέλυσαι λέλυται λελύμεθα λέλυσθε λέλυνται	ἐλελύκειν ἐλελύκεις ἐλελύκει ἐλελύκειμεν ἐλελύκειτε ἐλελύκεισαν
Coniunctivus	λύσω λύσης λύση λύσωμεν λύσητε λύσωσι(ν)	λύσωμαι λύση λύσηται λυσώμεθα λύσησθε λύσωνται	λυθῶ λυθῆς λυθῇ λυθώμεν λυθῆτε λυθῶσι(ν)	λελυκῶς ᾧ λελυκῶς ᾧς... <i>albo</i> λελύκω λελύκης...	λελυμένος ᾧ λελυμένος ᾧς λελυμένος ᾧ λελυκο- μένοι ᾧμεν...	Med./Pass.
Optativus	λύσαιμι λύσαις λύσαι λύσαιμεν λύσαιτε λύσαιεν	λυσαίμην λυσαιο λυσαιτο λυσაίμεθα λυσαισθε λυσαιντο	λυθείην λυθείης λυθείη λυθείημεν λυθείητε λυθείησαν	λελύκοιμι λελύκοις λελύκοι λελύκοιμην λελύκοιτε λελύκοιεν	λελυ- μένος εἶην; λελυ- μένος εἶης; ...εἶη; -οι...εἶημεν;	ἐλελύμην ἐλέλυσο ἐλέλυτο ἐλελύμεθα ἐλέλυσθε ἐλέλυντο
Imperativus	λῦσον λυσάτω λύσατε λυσάτωσαν	λῦσαι λυσάσθω λύσασθε λυσάσθωσαν		λέλυκε λελυκέτω λελύκετε λελυκέτωσαν	λέλυσο λελύσθω λέλυσθε λελύσθωσαν	
Participium	λύσας, -αντος; λύσασα, -άσης; λῦσαν, -αντος;	λυσάμενος λυσαμένη λυσάμενον	λυθείς, -έντος; λυθείσα, -ης; λυθέν, -έντος;	λελυκῶς, -ότος; λελυκυῖα, -ίας λελυκός, -ότος	λελυμένος λελυμένη λελυμένον	
Inf.	λῦσαι	λύσασθαι	λυθῆναι	λελυκέναι	λελύσθαι	